

HET LAND VAN NEVELE

SEPTEMBER
2016

JAARGANG
XLVII

AFLEVERING
3

Verantwoordelijke uitgever: J. LUYSSAERT, Veldestraat 26, 9850 Merendree

INHOUD

HET LAND VAN NEVELE

S. De Grootte	
Op zoek naar de realiteit achter een geromantiseerd verhaal. Waar Willem Wenemaer sneuvelde of de Slag aan de de Rekkellinge in Bachte (15 juli 1325)	3
A. Dhondt	
Getuigenis van Luitenant Gerard van Baelen	34
Verslagen	65

MENSEN VAN TOEN

A. Bollaert	
Poeselse kerklijken in de 18 ^{de} eeuw	79
L. Van Wanseele	
Felix Van Wanseele, landverhuizer uit Nevele in 1867	88
S. Stevens	
Naschrift bij 'Felix Van Wanseele, landverhuizer uit Nevele in 1867'	101
R. Debbaut	
Staten van Goed van de heerlijkheid het Poekse te Nevele	104

Op zoek naar de realiteit achter een geromantiseerd verhaal

WAAR WILLEM WENEMAER SNEUVELDE OF DE SLAG AAN DE REKKELINGE IN BACHTE (15 juli 1325)

De veldslag die op 15 juli 1325 dicht bij de stadsmuren van Deinze plaatsvond, wordt maar weinig meer vermeld in geschiedenisboeken. En als dit nog eens gebeurt, is het omdat de bekende Gentenaar Willem Wenemaer er sneuvelde. De uitkomst was uiteindelijk niet zo belangrijk voor het verloop van de geschiedenis in het graafschap Vlaanderen. Maar dat die strijd is vergeten, doet de gebeurtenis toch onrecht aan. Het was namelijk een overwinning van boeren en arbeiders op een leger van de adel en de graaf van Vlaanderen en dat is toch merkwaardig en mogelijk vrij uniek. We kunnen ons voorstellen dat er een siddering door de Europese kastelen ging toen het nieuws bekend raakte.

De veldslag paste binnen een boerenopstand in het graafschap Vlaanderen, zoals er ook elders in Europa hebben plaatsvonden. Vrije boeren in de kuststreek grepen, moe getergd door onderdrukking vanuit burchten en abdijen, naar de wapens en bonden de strijd aan met de toenmalige adellijke elite, inclusief de graaf van Vlaanderen en de Franse koning. De opstand sloeg over naar de steden, eerst Brugge, nadien Kortrijk en Leper. Ook Deinze sloot zich aan bij de rebellen.

De opstandelingen rukten op richting Gent, het bolwerk van de graaf van Vlaanderen. Aan de Rekkelingbeek¹ kwamen wellicht enkele duizenden boeren en stadsarbeiders tegenover het voornamelijk uit Gentenaren bestaande leger van de graaf van Vlaanderen te staan. De slag was hevig en een aantal belangrijke edele heren zoals Wenemaer van Gent en wellicht ook een familielid van de heer van Nevele lieten er het leven.

1 De Rekkelingbeek was niet toevallig gekozen. Ze vormde toen de grens tussen het territorium van de kasselrij Oudburg met Gent en de roede van Kortrijk, een gebied dat tot de invloedssfeer van Brugge behoorde. De stad Deinze lag net binnen de roede van Kortrijk en vormde dus een permanente bedreiging voor Gent.

De slag zorgde voor een tijdelijke verzwakking van de positie van Gent en de Fransgezinden. De opstandelingen uit het kustgebied zouden echter op termijn maar weinig voordeel halen uit hun overwinning. In de herfst van 1325 werden zij al teruggedrongen rond Gent en hun leger zou uiteindelijk in Kassel finaal worden verslagen in 1328.

Maar een belangrijk element is nog dat die veldslag in het historische Land van Nevele in 1327 zou leiden tot een zware verwoesting van het middeleeuwse Deinze door het Gentse stadsleger. Deinze vormde op heel wat terreinen een bedreiging voor Gent en werd later nog verschillende keren bijna met de grond gelijk gemaakt door de Gentenaars.

Aanleiding was een machtsstrijd om het leiderschap in Vlaanderen

De veldslag zelf was het gevolg van een zware machtsstrijd tussen enkele machtige Vlamingen uit die periode. Tegelijk was het een conflict tussen Gent en Brugge en hun respectieve bondgenoten. Deinze zat in het kamp van Brugge, vandaar dat het ging om de strijd van Gent tegen Deinze. Tenslotte was het eveneens een rechtstreeks gevolg van die merkwaardige rebellie van het gewone volk (het gemeen) uit vooral de kuststreek en enkele Vlaamse steden die zich richtte tegen de oude dominantie van de adel en de Franse koning met hun belastingen en machtsmisbruik. Die laatste was de leenheer van het graafschap Vlaanderen. Sommige auteurs spreken dan ook over de opstand of zelfs revolutie van Vlaanderen in de periode 1323-1328.

We starten de aanloop naar de slag enkele jaren vooraf, toen de bejaarde en populaire graaf van Vlaanderen Robrecht van Bethune (de Leeuw van Vlaanderen) met lede ogen constateerde hoe een ruzie tussen zijn zoons Lodewijk I van Nevers en Robrecht van Kassel escaleerde.

Robrecht van Bethune overleed in 1322. Hij had voordien zijn jongste en lievelingszoon Robrecht van Kassel kunnen overtuigen om af te zien van zijn aanspraak op de opvolging van het graafschap door hem 10.000 ponden toe te schuiven en hem de westelijke burggraafschappen als een niet-erfelijke nalatenschap aan te bieden.

De lieflijke Rekkelingbeek in de buurt van de Bathio in Bachte was ooit het decor van een middeleeuwse veldslag.

Maar het liep toch mis. De rechtmatige opvolger, namelijk zijn oudste zoon Lodewijk I overleed vrij snel, zodat nu diens piepjonge zoon Lodewijk II het graafschap in handen kreeg gespeeld. Dit zag vooral de Franse koning – die Vlaanderen als leen had - graag gebeuren, want die nieuwe graaf was opgevoed aan het hof en had geen enkele voeling met het graafschap. Toch kon de jonge Lodewijk II van Nevers volop rekenen op de steun van het zeer Fransgezinde Gent, waar zijn bondgenoot en grootoom Jan van Namen

resideerde. Die zou op een bepaald ogenblik, dankzij de Franse koning, het tot ruwaard² schoppen. Ook heel wat andere 'hoog edel geborenen' stonden aan zijn kant, zoals de bekende Gentse patriciër Willem Wenemaer en zijn machtige leenman, de heer van Nevele. Zijn familie ontving aan de vooravond van de slag vermoedelijk Wenemaer en zijn troepen in het kasteel van Nevele.³

De jonge nieuwe graaf Lodewijk II en zijn bondgenoten kwamen tegenover Robrecht van Kassel te staan, want die had weliswaar toegezegd dat zijn oudere broer graaf van Vlaanderen zou worden, maar zag nu diens zoon, zijn neefje dus graaf worden. Hij vond dat hijzelf in aanmerking kwam voor het graafschap.

Maar een groot deel van de Vlaamse adel koos echter partij voor zijn neef Lodewijk II, de favoriet van de koning van Frankrijk. Hij leek dus weinig kans te hebben, maar de opstand die vanaf 1323 een deel van het graafschap in zijn greep kreeg, opende nieuwe perspectieven voor zijn ambitie.

Vlaanderen in opstand (1323-1328)

Vrije boeren aan de kust nemen de wapens op

In dit hoofdstuk wordt de context geschetst van de Vlaamse opstand tussen 1323 en 1328. Die startte in november 1323 aan de Vlaamse kust bij de boerenstand, die daar in een iets meer onafhankelijke positie verkeerde dan op een aantal andere plaatsen. De opstand richtte zich tegen corrupte bestuurders die werkten in opdracht van de koning en de graaf en tegen te hoge belastingen. De boeren braken binnen in de kastelen van de heren, roofden ze leeg en staken die in brand. Het verzet was geleidelijk aan niet meer gericht tegen machtsdragers, maar wel tegen de bevoorrechte stand als zodanig. Rondreizende predikers vertelden de gewone mensen dat een

2 Een ruwaard (ook: ruwaart) was tijdens de middeleeuwen een functionaris die namens de landsheer een stad of gewest bestuurde. Meer bepaald werd de term gebruikt voor een voogd of regent namens een vorst die niet in staat was te regeren. Jan Van Namen bestuurde dus Gent in naam van de Franse koning.

3 Pas na de verwoesting van hun kasteel in Nevele in 1381, trokken de heren van Nevele naar Ooidonk (Bachte-Maria-Leerne).

nieuwe tijd was aangebroken en dat zij voortaan de gelijken waren van de adel. De graaf Lodewijk II en Robrecht van Kassel gingen de strijd aan tegen de opstandelingen. Ze hielden enkele strafexpedities die voor wreedheid niet moesten onderdoen voor het gedrag van de boeren tegenover de edelen. Ook in Brugge rommelde het. Voordien, in juni 1323 had graaf Lodewijk II aan zijn oudoom Jan van Namen, heer van Sluis, de rechtsmacht over het water van Sluis en van het Zwin geschonken en doorkruiste daarmee de belangen van de stad Brugge.

De opstand deinde uit wanneer ook Brugge onder leiding van onder meer Nicolaas Zannekin op 21 februari 1324 in opstand kwam. Het resultaat was dat een aantal rijke patriciërs en mannen van de graaf werden gelyocht. Volgens sommige bronnen zou zelfs Jan Breydel, de held van de guldensporenslag, toen gedood zijn door het 'gemeen' wegens zijn trouw aan de graaf. De mensen die vanaf nu in de schepenbank zetelden, waren voornamelijk ambachtslieden en volksgezinde poorters. Van de elf gekende schepenen zouden er tien actief deelnemen aan de opstand. Twee van de tien waren poorters, de rest ambachtslieden.

De vertegenwoordigers van de graaf probeerden de opstand te beteugelen door Brugge een nieuw privilege te geven: het stapelprivilege, waardoor het zijn macht in het Zwin kon versterken en Sluis volledig onder controle kreeg. Een ander privilege dat de stad te beurt viel, was een nieuw reglement inzake de verkiezingen van de magistraat. Op 12 april kregen de inwoners van het Vrije amnestie. De graaf erkende dat de edelen misbruiken hebben begaan.

De opstandelingen hadden ondertussen hun eigen leiders aangesteld. Eén van hen was Walter Ratgheer, een welgestelde landbouwer, die als een ware krijgsheer vooral in het oosten van het graafschap zou opereren. In de omgeving van Gent verliep de opstand moeilijker. Toch slaagde Walter Ratgheer erin met zijn troepen Assenede in te nemen.

Het drama van Kortrijk op 17 juni 1325

De graaf beschikte in het voorjaar van 1325, naast Gent, nog over loyale steden, zoals Ieper, Kortrijk en Oudenaarde. In juni 1325 was een delegatie uit Brugge naar Kortrijk getrokken met een verzoek tot solidariteit met opstand. Graaf Lodewijk II wou daar een stokje voorsteken en haastte zich met een kleine legergroep en een aantal edelen naar de Groeningestad. Het

Kortrijkse stadsbestuur liet hem binnen. Hij sloeg onmiddellijk de zes Brugse delegatieleden in de boeien.

De boze Bruggelingen stuurden nu hun eigen stadsmilitie af op de graaf die in paniek een nog grotere blunder beging. Hij gaf het bevel de bruggen te vernietigen en liet zijn soldaten het niet omwalde stadsdeel (de Overleie) ten noorden van Kortrijk in de as leggen. De wind waaide echter zo strak dat het vuur oversloeg naar de binnenstad. Het centrum werd deels verwoest.

De Kortrijkzanen waren woedend. Er werden spontane barricades opgeworpen; de mannen gingen de ridders te lijf en de vrouwen bestookten de edellieden met huisraad vanop de daken van de huizen. Het draaide uit op een grootschalige slachting. De arrogante ridders werden een voor een afgemaakt. De graaf en zijn dichtste gevolg vluchtten in de Sint-Maartenskerk, maar werden naar buiten gesleept en doodgeranseld. Een van de hovelingen werd zelfs in tweeën gekliefd. Tot de slachtoffers behoorde de heer van Nevele, een vertrouweling van de graaf. De graaf zelf, nochtans de hoogste krijgsheer, kreeg ook rake klappen. Hij werd met zes raadsheren opgesloten. 200 volgelingen en edelen van de graaf werden gedood.

In sommige bronnen wordt Jan van Nevele als heer van Nevele vernoemd maar in feite was het Robrecht die in Kortrijk stierf als heer van Nevele. Zijn (enige?) dochter Margaretha (X Jan van Longueval) zou hem opvolgen. De gegevens over de familie uit deze periode zijn onvolledig en niet zo betrouwbaar.

In het Memorieboek van de stad Gent staat daarover het volgende: *“In dit jaer die van Brugghe vernemende ’t onghelice dat men die van den Vryen dede, dat menschen vinc, onthoofde, doot slouch ende by nachte van haren bedde haelde; die van Brugghe sonden zes notabele personen te Curterycke by den grave Lodewijc te besten sprekende omme ’t profijt van den landen; de grave Lodewijc dèse terstont vanghen. Terstont die van Brugghe dit vernemende sonden van stonden an vjm mannen van wapenen naer Curterycke; de edelen van den grave rieden dat men ’t voorborch verbernen zaude, ende dat ghedaen zijnde de wynt keerde, zoo dat de stede zeer waert bernende. De grave meende met de vj mannen ende met zynen edelen te vliene naer Rysele; maer die van Curterycke ende de vrouwen van Curteryke sloten de poort toe ende daer waert ziere ghevochten, soo dat sy den*

meesten deel van 's prinsen edelen versloughen; zy vynghen den grave met zes raetsheeren ende de vij mannen van Brugghe, ende leydense in 't casteel te Curteryke tot tsanderdaechs, ende in dit ghevecht bleef doot Mer Jan van Vlaenderen, grave Lodewijcx oom, Mer Jan van Nevele, Mer Robrecht van Samslacht, Mer Jan Verrieren, de castelein van Rupelmonde, Mer Bauwin van Segherscapelle, ende noch meer dan twee hondert edelen."

De razernij van de Kortrijkzanen was te verklaren door het verlies van have en goed door de brandstichting in opdracht van de graaf. Maar de felheid was zeker ook toe te schrijven aan de uiterst moeilijke omstandigheden waarin de bevolking diende te overleven in die jaren. Niet alleen waren er voortdurend militaire schermutselingen en brandschattingen. De mensen waren bovendien de gevolgen nog niet te boven gekomen van de hongersnood in 1315-1317. Door harde winters en natte zomers waren de graanoogsten enkele jaren na elkaar mislukt. Tot overmaat van ramp viel de Franse koning Louis X de Vlaamse gewesten ook nog eens binnen. Omdat hij op de verzopen akkers niet genoeg eten vond voor zijn troepen, trok hij zich terug maar niet eerder dan nadat hij de schaarse graanvelden platgebrand had.

Op verzoek van de Bruggelingen werd de graaf niet terechtgesteld maar in vernederende omstandigheden - vastgebonden op een 'klein paard' (een ezel?) - in gevangenschap naar Brugge afgevoerd. Daar hebben ze hem nog zes maanden in een kerker opgesloten. Hij werd verplicht zijn aartsvijand graaf Robrecht van Kassel te erkennen als ruwaard.

Maar de Franse koning die ongetwijfeld zeer verontwaardigd was over de vernedering van zijn graaf benoemde in Gent zijn vertrouweling Jan van Namen tot ruwaard.

Op die manier kwamen de kemphanen Robrecht van Kassel en Jan van Namen rechtstreeks tegenover elkaar te staan. Jan van Namen kon nog rekenen op Gent en het omliggende plus een groot deel van de adel. Robrecht van Kassel had steun van boeren uit de kuststreek, ambachtslieden en bestuurders van verschillende West-Vlaamse steden en de steden waar hij zelf heer van was. Daar behoorde Deinze bij, dat vlakbij Gent lag.

Vooraleer wordt ingegaan op de eigenlijke Slag aan de Rekkelinghe, die het gevolg is van al die gebeurtenissen, hebben we het even over de verschillende protagonisten.

Lodewijk II Van Nevers, de graaf die Vlaanderen ontvluchtte

Toen in 1322 zowel graaf Robrecht van Bethune als zijn oudste zoon, Lodewijk I van Nevers, waren overleden, lag de weg naar de opvolging van het graafschap Vlaanderen open voor de kleinzoon, de jonge Lodewijk II van Nevers. Hij was toen 18 jaar oud en getrouwd met de tienjarige Margaretha van Frankrijk, de dochter van de Franse koning.

De jongeman, opgevoed in Nevers en aan het Franse hof, had weinig voeling met Vlaanderen, dat een machtig leen was van Frankrijk. Pas in 1318 kwam hij in het voetspoor van zijn vader voor het eerst naar Vlaanderen, maar keerde daarna terug naar Frankrijk. Diets (Vlaams) kende hij niet en Latijn evenmin. Hij was opgevoed als een Franse prins, die Vlaanderen in eerste instantie beschouwde als zijn rechtmatige erfdeel, dat voldoende geld moest opbrengen om hem en zijn huishouding te onderhouden. Hij leefde graag op grote voet, want zijn hof telde 300 mensen en kostte meer dan handenvol geld. Hij was ook de eerste Vlaamse graaf van wie, volgens de auteur Edward De Maesschalck, heel wat bastaards bekend bleven, zoals twee meisjes (Maria, Catharina) en zeven jongens wier namen geput zijn uit het Vlaamse voorgeslacht (Boudewijn, Robrecht, Gwijde) of ontleend lijken aan Franse epische romans (Ruflard, Lancelot, Perceval, Tristan).

In 1322 werd hij na het overlijden van zijn vader graaf met als naam Lodewijk II. In oktober van dat jaar deed hij zijn blijde intocht in de Vlaamse steden en werd overal uitbundig verwelkomd. Hij bekrachtigde gul bestaande voorrechten en kende er zelfs nieuwe toe. Die voortvarendheid zinde de Franse koning niet, die hem dringend naar Parijs ontbood en hem zelfs liet opsluiten in het Louvre. Die onverwachte straf deed Lodewijk II de volgende jaren opnieuw in de pas lopen van de Franse politiek.

Het Parijse parlement bevestigde op 19 januari 1323 dat Lodewijk van Nevers wel degelijk zijn vader mocht opvolgen als graaf, maar daarvoor een zware prijs diende te betalen. Hij diende afstand te doen van Rijsel, Dowaa en Bethune, achterstallige boetes betalen en vestingen slopen in de Vlaamse steden. Vlaanderen verloor verder een deel van Zeeland dat al 300 jaar in handen was van het graafschap. De Vlaamse steden steigerten en

weigerden het akkoord te bekrachtigen. Na al die eeuwen opstandigheid wou de Franse koning Vlaanderen een definitieve klap toebrengen.

De rol van de jonge graaf Lodewijk II tijdens de Vlaamse opstand wordt elders behandeld. Hij nam wegens gevangenschap in Brugge niet deel aan de Slag aan de Rekkeling, maar liet Willem Wenemaer uit Gent zijn troepen aanvoeren. In 1328 werden de Vlamingen verslagen in Kassel en kon hij zich verder handhaven.

In oktober 1336 schaarde Lodewijk II zich openlijk aan de zijde van Frankrijk bij het begin van de Honderdjarige Oorlog. Toen hij Engelse kooplieden gevangen zette, lieten de Engelse represailles niet op zich wachten; er volgde een verbod op de uitvoer van wol. De Vlaamse steden namen daarom onder leiding van Jacob van Artevelde later een meer Engelsgezinde houding aan. Begin februari 1339 werd de weerstand tegen Lodewijk II zo groot dat hij moest vluchten naar Sint-Omaars en in december 1339 verliet hij voorgoed zijn graafschap, waar Simon de Mirabelle nu ruwaard werd.

Graaf Lodewijk II van Nevers verloor het leven op 26 augustus 1346 in de Slag bij Crécy en werd opgevolgd door zijn enige zoon Lodewijk Van Male.

Robrecht van Kassel liet zich meeslepen door de Vlaamse opstand

Robrecht van Kassel was de tweede zoon van Robrecht van Bethune of Robrecht III, graaf van Vlaanderen. Omstreeks 1316 kreeg hij van zijn vader het burggraafschap over de kasselrijen van Kassel, Bergen en Broekburg in leen. Zijn bijnaam ontleende hij aan de voornaamste van deze drie plaatsen.

In 1320 had Robrecht een overeenkomst getekend met zijn vader dat hij van opvolging zou afzien in ruil voor die zgn. *apanage*⁴ in Kust-Vlaanderen. Ook zijn zussen Johanna, Yolande en Mathilde waren van opvolging uitgesloten.

4 *Apanage* (middeleeuws Lat. *appanagium* = een schenking *ad panem* = tot brood, wat wil zeggen tot levensonderhoud) was oorspronkelijk tijdens het leenstelsel in de middeleeuwen een systeem waarbij een deel van het kroondomein als leen aan leden van een vorstenhuis werd toegekend, in het bijzonder aan jongere zoons van de koning.

Robrecht van Kassel was altijd de steun en toeverlaat van zijn oude vader geweest en had rondom zich heel wat volkse maar ook meer welstellende medestanders verzameld, die in de traditie van zijn vader en grootvader Gewijde van Dampierre zich sterk anti-Frans opstelden.

De rol van de Robrecht van Kassel in de Vlaamse opstand wordt elders behandeld. Hij nam deel aan de Slag van de Rekkeling en diende er het grafelijk leger een zware nederlaag toe.

Op 30 juni 1325 ontving Robrecht van Kassel de titel van ruwaard van Vlaanderen uit handen van de gevangen graaf en de stad Brugge. Hij stond nu formeel aan het hoofd van de rebellen. Hij wou zich laten erkennen door alle steden om zo de macht van het patriciaat en de Fransgezinde adel te breken. Maar er was één iemand die een stokje steekt voor dit plannetje: graaf Jan van Namen, eeuwige rivaal van Robrecht. Hij bevond zich in Gent. Jan van Namen eiste voor zichzelf de titel van ruwaard op, ter verdediging van de échte grafelijke belangen. Hij werd uiteindelijk op 20 september 1325 door koning Karel de Schone erkend in deze functie. Op die manier kwam er nog een tegenstelling bij de al bestaande; de grafelijke familie geraakte verscheurd.

Tijdens de zomer van 1325 slaagden de opstandelingen erin nog nieuwe gebieden te veroveren en vooral in Deinze wordt een grote overwinning geboekt. De rebellen zouden echter die winst niet kunnen verzilveren en in het najaar al terrein verliezen. De graaf werd vrijgelaten, maar ging onmiddellijk bij de Franse koning pleiten om de opstandige Vlamingen zwaar te straffen. De actie bleef niet uit. De bisschoppen spraken een interdict en ex-communicatie uit over Vlaanderen. Ten tweede vaardigde de koning een handelsverbod uit tussen Vlaanderen en Frankrijk. Ten derde werden de bezittingen van Robrecht van Kassel geconfisqueerd.

Robrecht van Kassel, opportunist als hij was, zag dat zijn kansen aan het keren waren en bood in 1326 zijn onderwerping aan de koning aan. De vrede van Arques van 24 maart 1326 legde de Vlamingen enorme betalingen op en er ontstond een nieuwe opstand. Als bedreven krijgsheer was Robrecht van Kassel nu één van de voornaamste bewerkers van de Franse overwinning te Kassel op zijn vroegere bondgenoten (23 augustus 1328).

De al even sluwe Jan van Namen diende de belangen van de graaf

We hadden het al over iemand die een rol speelde in het verloop van de gebeurtenissen die zullen leiden tot de Slag aan Rekkelinghe. Jan van Namen ontpopte zich als een uitgesproken medestander van Frankrijk. Hij was de broer van de populaire en meer Vlaamsgezinde Robrecht van Bethune, de oude graaf en dus ook een zoon van Gewijde van Dampierre.

Zijn ambitie en eigenbelang brachten hem in 1323 in conflict met Brugge. Hij was namelijk heer van Sluis sinds 1305, en vanaf 1323 kreeg hij van graaf Lodewijk II daar nog de titel van waterbaljuw bij. Hierdoor verwierf hij rechtsmacht over Sluis en het hele Zwin. Zoals het in die tijd gebruikelijk was, wou de graaf hem als bondgenoot in zijn kamp houden, door voorrechten toe te kennen. Maar dat was buiten de Brugse bevolking gerekend.

Brugge beschouwde deze demarche namelijk als een provocatie van de nieuw Vlaamse graaf. Jan van Namen kon nu immers de scheepvaart controleren tussen Brugge en de zee. Ze meenden dat in geval van conflict met de heer van Sluis deze laatste de schepen zou beletten door te varen naar Damme en Brugge. De Bruggelingen vreesden voor het behoud van de functie van de stad als marktstapel. Op 1 augustus 1323 trokken ze op naar Sluis om het kort en klein te slaan als een antwoord op Jan van Namen. De druppel die de emmer deed overlopen, was dat graaf Jan een garnizoen plaatste in Sluis en verklaarde dat hij zijn pas verkregen gezag desnoods met de wapens zou verdedigen.

Graaf Lodewijk II bezocht de Bruggelingen, probeerde hen tegen te houden, maar diende lijdzaam toe te zien hoe Jan van Namen werd gevangengenomen en opgesloten in een Brugse kerker. Lodewijk probeerde hem vrij te krijgen via onderhandelingen, maar Jan van Namen kon eind september 1323 zelf ontsnappen uit zijn gevangenis. Wat opvalt was dat het sterke Brugge voor dat alles geen sancties kreeg opgelegd. Het prestige van het centraal gezag had wel een deuk gekregen. Brugge had zich nu tegen de graaf Lodewijk II gekeerd en koos voor Robrecht van Kassel als hun kandidaat-graaf. Toen Robrecht van Kassel ruwaard werd in Brugge, slaagde Jan Van Namen erin om zichzelf door de koning als ruwaard in Gent te laten benoemen.

Willem Wenemaer die sneuvelde in Bachte in dienst van de graaf

Willem Wenemaer (1325) was ridder en rijke lakenkoopman. Als lid van een belangrijke patriciërsfamilie in Gent speelde hij er in het eerste kwart van de veertiende eeuw een belangrijke rol. Ook in Gent leefden de spanningen tussen Vlaanderen en Frankrijk, tussen het patriciaat en het volk. Binnen dit politiek klimaat zou Wenemaer in diverse hoedanigheden en omstandigheden herhaaldelijk betrokken zijn bij besprekingen en beslissingen. Hij trad op als halleheer, schepen, eerste schepen en, vanaf 1321 of 1322, als een van de vijf hoofdmannen die de graaf van Vlaanderen in Gent had aangesteld en aan wie een vrij uitgebreide macht was verleend. Het was in functie van hoofdman dat hij in juli 1325 ten strijde trok richting Deinze.

Zijn woonplaats situeerde zich tegenover het Gravensteen. Op die plaats, aan het huidige Veerleplein, stichtte Willem Wenemaer met zijn vrouw Margaretha Sbrunen in 1323 het Wenemaershospitaal, ook wel het Sint-Laurentiushospitaal genoemd. Het ging om een godshuis voor zieke en behoeftige bejaarden.

De oorspronkelijke gebouwen van het Wenemaershospitaal, rondom een binnenplaats, verdwenen in 1872 en werden vervangen door de overdekte Vismarkt. Tijdens archeologisch onderzoek in 1999 op de vismijnsite werden nog resten van het Wenemaershospice blootgelegd. Er zijn nog meer sporen overgebleven, zoals de barokke Sint-Laurentiuspoort en een gevelrij aan de westkant van het Veerleplein. De poort geeft uit op een gang, een relict van een steeg die wellicht op zijn minst tot de 13de eeuw teruggaat.

Opvallend is dat vlakbij tussen de Burgstraat en het Veerleplein een Rekelingestraat is, die rechtstreeks verwijst naar de veldslag waar Wenemaer zou sneuvelen. Willem Wenemaer zelf kreeg een straatnaam, vlakbij Ter Platen.

Wanneer van Kust-Vlaanderen en Brugge uit de opstand, die tegen de jonge Lodewijk II van Nevers was gericht, zich uitbreidde, schaarde Gent zich aan de zijde van de graaf. In de zomer van 1325 hadden de opstandige Bruggelingen Deinze bezet. Aan het hoofd van de Gentse militie en adellijke bondgenoten rukte Wenemaer naar Deinze op. Wanneer hij de Bruggelingen de verdere doortocht aan de brug over de Rekelinge wilde beletten, kwam het op 15 juli 1325 tot een heftige strijd. Wenemaer, die blijkbaar een reus van een man was, van wie de kracht en dapperheid legendarisch waren,

werd het mikpunt van de aanvallen. Hij bezweek, het wapen in de hand, zoals hij op zijn graf staat afgebeeld.

Enkele dagen na de gevechten werd het lijk van Wenemaer in het geheim naar Gent overgebracht en in de Sint-Laurentiuskapel van het door hem gestichte godshuis aan het Veerleplein begraven.

Margaretha nam het beheer van het godshuis over. In 1328 werden dan de eerste kloosterlingen aangesteld en werd het aantal arme lieden dat kon worden opgevangen vastgesteld op twintig. Om te kunnen intreden als kloosterling diende men al zijn bezittingen af te staan aan het godshuis. In 1339 (?) stond ook Margaretha al haar bezittingen af toen zij samen met haar dienstbode het kloosterkleed aantrok. Ze overleed in 1358 (?) en werd naast haar echtgenoot in de kapel begraven.

Tijdens de beeldenstorm werd lelijk huisgehouden in het Wenemaershospice en vooral dan in de kapel. De grafstenen van Willem en Margaretha werden vernield en hun gebeente verspreid.

Maar de twee koperen platen die de tomben versierden konden worden gered en behoren tot de topstukken van het STAM in de gebouwen van het vroegere Bijlokeziekenhuis. Deze monumentale koperen grafplaten waren aanvankelijk ingelegd in de stenen grafzerken van Willem Wenemaer en van zijn echtgenote Margarete Sbrun.

Het is Jules de Sint-Genois die in de negentiende eeuw de aandacht vestigde op deze belangrijke objecten. Want zij zijn kostbare overblijfselen van een bijzonder type van grafmonumenten dat in onze gewesten, vooral in de veertiende en de vijftiende eeuw, bijzonder in trek was gekomen.

Wenemaer is hier niet afgebeeld als een liggende overledene met gevouwen handen, zoals het meestal voorkomt, maar als een staande levende ridder. De rechterhand houdt de greep van het geheven zwaard stevig omklemd, de linker houdt ter hoogte van de gordel het hartvormig schild met het wapen van de Wenemaers. Het onbedekt hoofd is voor driekwart naar links gekeerd, de open ogen staren stout voor zich uit en het haar golft sierlijk om het hoofd. De plooi van de mond, de wijze waarop voorhoofd en wenkbrauwen zijn gefronst dragen bij tot de indruk van vastberadenheid en moed die uit dit gelaat spreekt en die ook in de prachtige expressieve handen voelbaar is. Een portret, in de betekenis van gedetailleerde realistische weergave van een fysionomie, moet niet verwacht of gezocht worden in die tijd. De Wenemaerplaat is een meesterwerk van

middeleeuwse grafiek en een der mooiste grafmonumenten die uit die jaren bewaard bleven.

Hoewel ze meer conventioneel van houding en minder indrukwekkend van voorkomen is, vindt men veel van de kwaliteiten van de Wenemaerplaat terug in de afbeelding van zijn echtgenote Margarete Sbrunen. Het is onzeker of beide beeltenissen oorspronkelijk in éénzelfde grafsteen waren ingelegd.

Grafplaat echtpaar Wenemaer bewaard in het STAM Gent.

Mogelijk twee heren van Nevele speelden een rol

In het geromantiseerde verhaal van Jules de Saint-Genois over Wenemaer⁵ komt een zekere Walter van Nevele ten tonele. Hij zou mogelijk al de nieuwe heer van Nevele kunnen zijn na de dood – enkele dagen voordien – in Kortrijk van de heer van Nevele, de bekende vertrouweling van de graaf van Vlaanderen (zie hoger). De dood van de heer van Nevele in Kortrijk komt in het verhaal eveneens aan bod.

Walter van Nevele (zevende zoon van Jan van Nevele, drossaard van Vlaanderen) zou de man van Blanca geweest zijn, dochter van de burchtheer van Nevele. Die laatste was tegelijk zijn oom.

De heerlijkheid van Nevele was in die periode - 13de eeuw en begin 14de eeuw - in handen van de familie de Mortagne.

Volgens de Saint-Genois nam Walter uit wraak voor de dood van Jan van Nevele deel aan de strijd tegen de opstandelingen en sneuvelde aan de zijde van Wenemaer.

In het gedicht Augustin D'Huygelaere wordt deze Walter van Nevele eveneens opgevoerd in het vers:

"Niet wijd van Gent rijst 't slot van Nevel, / Dat als onwinbaer werd beschouwd, Hetwelk aen Walther door den burgtheer / Met vrouw en kroost, was toevertrouwd. / Ontzettend door zijn hooge muren, / En torens van gothische pracht, / Waer 't bijgeloof een heir van spookten / En schimmen dwalen zag bij nacht."

Ook in de beschrijving van de slag wordt hij nog even vermeld, toen hij sneuvelde aan de zijde van Wenemaer: "En Walther (6) sneuvelde aen zijn zijl. Zoo viel die dappre leeuw in 't strijden, Aen vorst en vaderland getrouwd, Als offer van zijn heldenfierheid, En - Vlaendren zuchtte in diepen rouw."

Of deze kasteelheer van Nevele werkelijk omkwam aan de zijde van Wenemaer konden we elders niet terugvinden. In ieder geval was

5 de Saint-Genois J., Wenemaer le Géant, *Revue Belge*, deel. 3 (1836), blz. 299-318.

Wenemaer in Bachte vermoedelijke vergezeld van heel wat hoge heren uit Gent en omgeving, allemaal vertrouwelingen van de graaf van Vlaanderen. De kans bestaat dat één of meerdere familieleden van de heer van Nevele effectief gesneuveld zijn in Bachte.

Goossijn van Hoodeghem (hoog)baljuw van Deinze

Goossijn van Hoodeghem was een Deinse rebellenleider die door Gentenaars werd gevangengenomen en gedood.

Een tragische figuur was de Deinzenaar Goossijn of Goswijn van Hoodeghem⁶, die meevocht aan het hoofd van een groep Deinzenaren tijdens de Slag aan de Rekkellinge.

Het gebeurde niet zo vaak dat een baljuw meedeed aan militaire operaties. Op alle gebieden waren zij de vertegenwoordigers van de graaf en de verdedigers van zijn rechten. In de eerste plaats waren zij gerechtelijke en politie-ambtenaren, belast met de ordehandhaving en de misdaadbestrijding in hun ambtsgebied. Zij traden op als openbare aanklagers.

⁶ De naam van de Deinse rebellenleider wordt in sommige andere publicaties en documenten anders geschreven.

Baljuws hadden het in een periode van opstanden moeilijk om te bepalen waar hun loyaliteit lag. Ze waren weliswaar aangeduid door de graaf, maar dienden ook rekening te houden met ambitieuze stadsbesturen die de macht van de adel wensten te beperken en soms droomden om - net als in Italië - een stadstaat te worden.

Zijn steun aan de opstandelingen werd Goossijn Van Hoodeghem in ieder geval zeer zwaar aangerekend. De Deinse baljuw werd in 1328 op bevel van graaf Lodewijk II door de Gentenaars gevangengenomen en in Damme levend geradbraakt.

De Slag aan de Rekkeling en de dood van Wenemaer als geromantiseerd verhaal in de 19de eeuw

Net na de Belgische onafhankelijkheid van 1830 zouden een aantal historici zich inzetten om een geschiedenis van België te (her)schrijven. Men gebruikte een aantal belangrijke figuren zoals Jacob Van Artevelde en gebeurtenissen zoals de Guldensporenslag om de Belgische natievorming te verstevigen.

De figuur van Wenemaer die sneuvelde aan de Rekkelingebroek was blijkbaar belangrijk genoeg om een prominente plaats te krijgen in die nieuwe Belgische geschiedenis. Vooral de toen 23-jarige historicus Jules de Saint-Genois beet zich vast in Wenemaer en zorgde voor een ware revival rond die figuur. In de Revue Belge schreef hij met een mengeling van fantasie en historische gebeurtenissen een sterk geromantiseerd verhaal over het gebeuren. Hij startte zijn verhaal in het kasteel van de heren van Nevele, dat hij (verkeerdelijk) situeert in Sint-Maria-Leerne. Zijn beschrijving gaat over het kasteel zoals het nog altijd bestaat, maar dat is gebouwd eind 16de eeuw.

Maar wellicht zijn de Gentse troepen niet via Ooidonk, maar via Nevele - waar de heer van Nevele resideerde in zijn kasteel - via Vosselare naar de kouter van Bachte getrokken.

We vatten de 34 bladzijden zeer beknopt samen.

Walter Van Nevele wandelt in de tuin met Tonia de dochter van de heer van Nevele, die de graaf vergezelt. Zij zijn neef en nicht. Walter van Nevele is de zoon van Johan van Nevele, broer van de heer van Nevele. Zij vertelt hem over een Vlaamse ballade die ze aan het lezen is. Plots worden ze

geconfronteerd met Bette een heks, die hen meedeelt dat beiden omringd zijn door de dood.

Bij het binnenkomen in het kasteel duikt plots de dwerg op met de melding dat er een brand is te zien in de richting van Kortrijk. Men vermoedt dat de Bruggelingen op pad zijn.

Nu komt Gentenaar Wenemaer op de proppen met de schokkende boodschap dat de graaf van Vlaanderen in Kortrijk is gevangen genomen door de Bruggelingen en dat de edellieden die hem vergezelden zijn vermoord door het gepeupel van Kortrijk. De heer van Nevele en zijn broer behoren tot de slachtoffers. Dus zowel Walter als Tonia hebben een familielid verloren.

Wenemaer wil met een Gents leger oprukken tegen de opstandelingen. De jonge Walter van Nevele zint op wraak en ondanks het gejammer van Tonia en haar moeder trekt hij samen met Wenemaer op in de richting van Deinze. Ook andere edelen die de graaf van Vlaanderen steunen doen mee: Raas van Gavere, Rogier van Lichtervelde, Johan van Hemsrade, Wulfart de Ghistelles, Zeger van Kortrijk, Hector Vilain en Johan van Houtkercke. De Bruggelingen, driemaal meer in getal, wachten de dappere Gentenaars op achter de Rekkelingbeek. De auteur vergelijkt Wenemaer in harnas en op een wit paard met de engel Sint-Michaël. De slag begint en eerst lijken de Bruggelingen te wijken, maar dan dringt Robrecht van Kassel, de aanvoerder van de opstandelingen, naar voor. Er ontstaat een vreselijk gevecht tussen de beide legeraanvoerders en reus Wenemaer wordt getroffen door een zware slag. De Gentenaars slaan op de vlucht, achtervolgd door die van Brugge. Robrecht van Kassel jaagt het paard met het lichaam naar het kasteel van Ooidonk, waar de ontzette bewoners eerst vernemen dat Wenemaer is gesneuveld maar ook de jonge Walter van Nevele is gedood. Hier eindigt het verhaal dat volledig in de sfeer van de romantiek is geschreven. Hendrik Conscience zou later in dezelfde stijl zijn boek 'De leeuw van Vlaanderen' schrijven.

Hij had navolgers, want zowel Augustin D'Huygelaere in zijn heldendicht van 1836 als Albijn Van den Abeele in zijn geschiedenis van Deinze uit 1865 namen zijn romantische versie over.

Wenemaer en de slag aan de Rekkellinge lieten de historicus de Saint-Genois niet los. Een aantal jaren na dit romantisch verhaal verscheen een artikel⁷ met een zeer korte maar nu meer sobere beschrijving van het gebeuren. Hij had het niet meer over het kasteel van Ooidonk maar over het kasteel in Nevele, waar de Gentenaars in juli 1325 zich verzamelden. Ondanks hun overmacht zouden de Gentenaars toch de strijd verliezen aan de Rekkellinge.

Het romantische heldendicht (1843) over de dood van Wenemaer door Augustin D'Huygelaere

De dichter Augustin D'Huygelaere maakte in 1843 een lang heldendicht (34 strofen) over Willem Wenemaer en de slag aan de Rekkellinge. Het gedicht paste eveneens in het beleid van de jonge Belgische staat om allerlei historische gebeurtenissen en personen naar voor te schuiven in de natievorming van het land. Ook hij had blijkbaar de bedoeling om van Wenemaer een soort icoon, een Belgische held te maken.

De dichter is in de vergetelheid geraakt, maar niet helemaal vergeten. Hij had de eer om nog een lemma te krijgen in de Winklerprins Encyclopedie van 1905-1912, die nadien is weggelaten. Zowel in Oudenaarde als in zijn geboortestad Deinze werd recent enige aandacht aan hem besteed.

Augustin D'Huygelaere werd geboren in Deinze op 18 maart 1774 en overleed in Oudenaarde op 9 december 1849. Hij was een zoon van Guillielmus en van Anna Catharina d'Hollander. In 1797 stond hij vermeld als baljuw van de Deinse rederijderskamer 'Geen Konst zonder Nijd'. Uit een stukje over schoenmakers in Deinze in 1796, blijkt dat hij met zijn broer Francois (29 jaar) een schoenmaker, in de Gentstraat woonde, samen met een zuster en een twaalfjarig knechtje (Donace de Smet). Hij was blijkbaar toen al actief als dichter, want in 1797 werd hij vermeld als baljuw van de Deinse rederijderskamer.

Een jaar later, hij was dan 24, werd hij benoemd tot Rijksontvanger te Oudenaarde.

⁷ 'L'Hospice Wenemaer dit de Saint Laurens' dat verscheen in *Messenger des sciences historiques de Belgique (MSB)* van 1854.

Hij publiceerde maar één dichtbundel, namelijk 'Nationale Poëzy' (1844). Zijn dochter Maria (12.09.1812 – 21.11.1877), gehuwd met de componist Arcadius Verwee, werd in Oudenaarde en in de Vlaamse Ardennen met haar bundel 'Oudenaardsche Meersch-bloemen' (1873) een bekende streekdichteres, die opkwam voor de verspreiding van het Nederlands in een toen nog overwegend Franstalig België. Volgens Paul Huys zou Deinzenaar Charles Picqué van Augustin D'Huygelaere en diens vrouw portretten geschilderd hebben, dit volgens notities, opgesteld door Armand Pauwels in 1916.

Paul Huys stelt zich overigens de vraag waarom de dichter, als geboren Deinzenaar, hier de Gentse 'nederlaag' betreurt (en tegelijk verheerlijkt), terwijl Deinze toch aan de zijde had gestaan van de Brugse opstandelingen. Waarvoor het dan achteraf wel, zoals al vermeld, een dure rekening heeft betaald. Blijkbaar was het D'Huygelaere er enkel om te doen om van Wenemaer een Belgische held te maken.

D'Huygelaere liet het gedicht op kleine oplage drukken voor zijn vrienden. We citeren enkele van de laatste strofen waarin de veldslag aan bod komt.

27

Het eerste treffen is zoo woedend
Dat Brugge driemaal achter wijkt
En Gent wordt drie mael weergedreven
Door 't stuivend stof en zweet beslijkt.
De moordkreet dringt door lucht en wolken,
De echo kaetst 't gehuil terug
Der strijders door het stael getroffen,
Die sneuvlen aen de Rekkling-brug.

30

Ook 't Brugsche Hoofd was tuk op glorie,
Wijl hij met woënde wanhoop vocht,
En met zijn speer, bij 't listig wijken.
Naer de opening van 't harnas zocht;
Maer Wenemaer voorkomt deez' listen,
Die moedig voort en voorder dringt.
En Robert zoo geweldig weêr stoot,
Dat zijne lans aen spacndren springt.

32

De toomelooze wraekzucht brandde
In 't hart der strijders op dat uer;
Hun dreigend' houding deed elk schrikken;
Uit 't oog schoot vonklend oorlogsvuer.
Elk kapt en kerft, in dolle woede,
De moordkreet dreunt bij eiken stoot,
Wijl Wenemaer doorkliefde 't harnas
Van zijn geduchten kampgenoot.

33

En Robert scheen den slag te wachten
Van Wenemaers verdelgend zwaerd,
Toen twintig mannen voren schieten
Die deez' vertrappeld met zijn paerd.
Een ander twintigtal vervangt hen,
Die 't moedig ros ook weêr vertrappt,
Terwijl een moordbijl opgeheven,
's Helds helm en hersenpan doorkapt! ...

34

Daer zonk die brave stervend neder,
En zuchtte: "Wee, o Graef wee mij!!!"
Zijn eedle ziel toog naer den hemel,
En Walther sneuvelde aen zijn zij!...
Zoo viel die dappre leeuw in 't strijden,
Aen vorst en vaderland getrouw,
Als offer van zijn heldenfierheid,
En - Vlaendren zuchtte in diepen rouw.

In zijn aantekeningen in Nationale Poëzy (waarin ook het Wenemaergedicht is opgenomen, blz. 7-23) schrijft D'Huygelaere (in noot 5, blz. 23):

"In het reeds gemelde klooster⁸ bevindt zich nog de paternoster, van eene buitengemeene grootte, welken de held, tydens liet gevecht, aen den hals

8 Van Wenemaer in Gent.

droeg, en waarin men wezentlyk, in twee bollen nog, het merk van den bylslag ziet, die 's mans hersenpan heeft doorkloven.

Gedurende den loop van het jaer 1843, heeft men omtrent de Rekkellingbrug, plaets des gevechts, eenen gouden gedenkpenning gevonden, waarop held Wenemaer, in eene geduchte krygshouding, afgebeeld staet. Op de keerzijde ziet men het wapen der stad Gent." In zijn 'Geschiedenis der stad Deinze' (Gent, 1865) schrijft Albijn Van den Abeele hierover: "Deze penning, dien wij te zien gekregen hebben, wordt bij zijnen neef, den heer Karel D'Huygelaere, te Deinze, bewaard" (blz. 111, noot 2).

De versie van Albijn Van Den Abeele in zijn 'Geschiedenis der stad Deinze' (1865)

In het boek behandelde Albijn van den Abeele vrij uitgebreid de slag en de voorbereidingen ervan.

Het opstandelingenleger werd in Deinze verdeeld in twee korpsen. Het ene werd aangevoerd door Robrecht van Kassel en ging Oudenaarde belegeren. Het bestond uit wat Van Den Abeele benoemde als *"het volk der aan de zee-kanten gelegene en verdere West-Vlaandersche plaatsen"*. Het andere leger omvatte die van Brugge, van het Vrije, de Vier Ambachten en Het Land van Waas. Het had Walter Ratgheer als aanvoerder, en maakte zich op voor het beleg van Gent.

De bondgenoten van de graaf verzamelden zich in Gent voor de strijd. Zij kozen Willem Wenemaer tot hun leider. Albijn Van Den Abeele verzamelde een aantal gegevens over die voorbereiding uit de stadsrekening:

"Ze deden inderhaast zich allerhande alstoen gekende oorlogstuigen verveerdigen, om den vijandelijken aanval te kunnen wederstaan, ofwel om zelve eenen te wagen. Zoo leren ons de rekeningen dier stad dat zij zich in het begin van 1325 52.000 pijlen, 101.000 schichten aanschafte; van den anderen kant voorzagen zij zich van 26 groote en 17 klein standaarden, waarop het wapen der stad prijkte, boven 3 groote en 2 smalle met dat van Vlaanderen voorzien; verder eene menigte tabbaarden, linnen en kleederen."

De hoeveelheid van al die zaken, duidt op een aanzienlijke legergroep. Wanneer de Gentenaars vernemen dat Ratgheer en zijn rebellen zich in

Deinze bevinden – op zondag 14 juli 1325 – komen van alle kanten krijgers opdagen:

“De geheele stad stelt zich op de been: Zeger de Kortrijkzaan, heer van Drongen en marschalk van Gent, komt met zijne knechten toegesneld. De heer van Steenhuize voegt zich bij hem; de zeischutters, de standaarddragers, de horenblazers, de wondhelers, allen vergaderen op eene bestemde plaats, en Willem Wenemaer stelt zich aan het hoofd. Vervolgens komen de wagens met brood, wijn, bier, linnen, geschut en andere oorlogstuigen aangereden; de bankklokken (klokken der schepenbanken) brommen hunnen plechtige toonen rond; de tromperuren (hoornblazers) heffen een aanmoedigend geschal aan en de krijgsstoet begeeft zich op weg.”

De eigenlijke veldslag komt in het boek ook al uitgebreid aan bod en hij baseerde zich eveneens op het romantische verhaal van Jules de Saint-Genois, dat hij vermeldde in een voetnoot:

“Het was rond den avond, wanneer het Gentsche leger te Ooidonk, het verblijf des heeren van Nevele, op omtrent ¼ uurs van Deinze gelegen, aankwam. Het schijnt zelfs dat op dit slot de bijzonderste krijgsoversten, waaroner Wenemaer, de nacht doorbrachten om het het kriecken van den dag Ratgheer op het onvoorzienst aan te tasten.

De morgen was eindelijk aangebroken. Nog eer de zon zich vertoonde, richtten de Gentenaren hun stappen reeds Deinzewaarts. Ratgheer, aan wien ook bijtijds van het ontwerp der Gentenaren kennis was gegeven, had Robrecht van Cassel, die mij zijne mannen voor Oudenaarde lag, te zijner hulp groepen, derwijze dat Deinze met soldaten opgepropt was. Door een ‘schamele vraukin van den Bruchsen quartiere, diet hem lieden al passerende haren wech (by aventure) hoorden elcanderen vertrecken, haers gheen gade slaende (zo nieuwe ende ongheweune crijchsleiden plegden’ gewaarschuwd over de aankomst van Wenemaer, waren Ratgheer en Robrecht van Cassel al zoo vroeg met hunne krijgsmannen op de been, als de Gentenaern zelve. Zij trokken stoutmoudig deze tot aan de Rekkelingbrug, de grenslijn tussen Deinze en Bachte, te gemoet, alwaar zij stand hielden, om er de Gentenaren het hoofd te bieden.

Nauwelijks het leger in slagorde gesteld zijnde, komen de Gentenaren van tusschen de boomen, die alstoen nog de baan omringden, tevoorschijn. Wenemaer, zoo verbaasd, als enigszins aangedaan over deze zoo

onververwachte ontmoeting, keert zich tot zijne volgelingen en gebiedt den aanval; Robrecht van Kassel en Walter Ratgheer schieten met hunnen op hem aan, en de vijandelijke legers waren handgemeen geworden. De broederslachting was begonnen: moordige zweerden slingerden door het ruim, puntige goedendags bonzen tegen elkander, pijlen en schichten mengen zich in den strijd, harnassen worden verbrijzeld, en menschenbloed spuit op den bodem. Het leger der opstandelingen moet buigen onder de dappere Gentenaren. Robrecht van Cassel, wiens roem en streving naar den troon ook met de nederlaag verijdelde werd, dringt wanhopend, maar razend met zijn ros tot binnen de vijandelijke schaar, schiet op Wenemaer, den gentschen ruwaard aan, dien hij met zijn zweerd den schedel klieft.

Daardoor was de zegepraal der Bruggelingen verzekerd. Op Wenemaer steunde al de hoop, al de trouw der Gentenaren; zijne aanwezigheid alleen boezemde hun moed en oversaagdheid in.

Het gevecht had al lang geduurd, want de zon was reeds tot een hoog standpunt gekomen, en eene onverdraaglijke hitte heerschte in de dampkring. De slachting werd van wreeder en wreeder. Dezen getroffen door het verlies van hun grootsten held, van hem, wiens woord meer vermocht dan misschien honderd goedendags, werden moedeloos; degenen aangevuurd door het behaalde voordeel, opgehitst door eenen naar roem en gezag strevendenden aanvoerder, versterkt door de overtuiging dat zij zich van de willekeurigheden der edelen vrijmaakten, vochten als leeuwen, en de schrik daalde in de herten der graafgezinde Gentenaren; welhaast zag men deze zich door een onregelmatige vlucht verspreiden, die door hunnen overwinnaren werd tebaat genomen om ze te achtervolgen en op de onbermhartigste wijze af te maken. Van zoohaast de Bruggelingen van het slagveld meester waren, begonnen zij met het dode lichaam van Wenemaer de spot te drijven. Zij bonden het op zijn door hen gevangen peerd, en joegen het dier de bosschen in.

Na lang in de houtkanten, tussen hagen en grachten gedwaald te hebben, kwam het rond den avond met zijnen last op Ooidonk toe, vanwaar het des morgens vertrokken was."

En wat vertellen De Potter en Broeckart over de veldslag? (1864-1870)

In hun bijdrage Bachte-Maria-Lerne over de gemeenten in Oost-Vlaanderen vertelden Frans De Potter en Jan Broeckart grotendeels

hetzelfde verhaal als Albijn Van den Abeele. We geven de tekst weer vanaf het gevangen nemen van de graaf van Vlaanderen door de Bruggelingen:

“Gent en Oudenaarde, die alleen getrouw gebleven waren, vlogen toen onder 't harnas om de gevangen graaf te bevrijden. Zij benoemden Jan van Namen tot regent van terwijl de andere steden zich schaarden onder de banier van Robrecht van Kassel, 's graven oom, die, in de hoop van zichzelf in de grafelijken zetel te plaatsen, de beroerten heimelijk had aangestookt. Terwijl deze nu met zijn leger voor Oudenaarde nedersloeg, en reeds het vorstelijk kasteel van Petegem in den as had gelegd, waren de Bruggelingen, onder leiding van Walter Ratgheer, de stad Deinze genaderd, om vandaar een aanval op Gent te wagen. Doch de bewoners van dezen stad van dit voornemen onderricht, stelden zich met de meest mogelijke spoed te weer, benoemden Willem Wenemaer tot hunnen bevelhebber, en togen rechtstreeks naar Maria-Leerne, waar zij den avond van den 14de juli aankwamen. 's Anderendaags zou het opstandige leger door hen worden aangetast en de geschondene grafelijke kroon gewroken, zo was het plan, en was het waarschijnlijk uitgevoerd geworden, hadde niet een arm vrouwke van het Brugsche kwartier daar iets van opgevangen en het den Bruggelingen bekend gemaakt. Groot was dan ook de verbazing der Gentsche gemeentemannen, toen zij op hun tocht naar Deinze, het Brugsche leger, gansch ter strijde uitgerust, omtrent de Rekkellinge Brug te gemoet kwamen. Dadelijk schieten de beide vijandelijke legers op elkander los, en wordt er van weerskanten met eene hardnekkigheid, die aan razernij grensde, gevochten. De zege scheen in het begin met de Gentenaren, en zou hun bijgebleven zijn, want zij hadden hun tegenstrevers reeds tot Deinze gedreven, toen onverhoeds Robrecht van Kassel ter plaats kwam gesneld, en de kansen van het gevecht keerden. De hoofdman der Gentenaars, de dappere Willem Wenemaer, verloor in den strijd het leven, en onmiddellijk daarop volgde hunne nederlaag, die door de overwinnaars, zoo de traditie beweert, op barbaarse wijze gevierd werd. Het verminkte lijk der ongelukkige hoofdman werd door hen op zijn eigen paard gebonden, hetwelk de bosschen ingejaagd, ten kastele van Odonk, dat het des morgens verlaten had, de treurige mare van der Gentenaren nederlaag meebracht. (...)”

Een meer realistische versie van de Slag door Achiel Cassiman (1954/1955)

Achiel Cassiman schreef bijna een eeuw later een tweede geschiedenis van Deinze, die verscheen – na zijn overlijden – als jaarboek 1954/1955 van de Kunst en Oudheidkundige Kring van Deinze. Hij noteerde op blz. 206 en 207 van het werk een korte en wellicht meer waarheidsgetrouwe versie:

“De graaf stak Kortrijk in brand, maar werd door de toegesnelde Bruggelingen gevangen genomen. Kortrijk bleef bezet en aldus was de toevoer van graan naar Gent afgesneden. Brugge nam ook leper in, langs waar Frankrijk kon in toom gehouden worden. Zodanig was de verdeeldheid in het land, dat te Gent Jan van Namen ruwaard was en te Brugge Robrecht van Kassel.

In de strijd zonden de Bruggelingen een legerafdeling naar Deinze en Oudenaarde. De voorwacht vatte post in de dorpen tussen Deinze en Gent, Noordwaarts van de Leie, in de richting van Nevele, doch verreed het grondgebied der kasselrij Gent. De Bruggelingen waren van uit Tielt naar Deinze-kouter gekomen en hadden de tenten opgeslagen te Zeveren onder Kortrijk. Dit leek de Gentenaars een bedreiging. Wenemaere komt met zijn strijders naar het Nevelse, om de Bruggelingen te verjagen en Deinze te bezetten. Verwittigd over de komst van de Gentenaren hebbben de Bruggelingen met de Deinse militie zich opgesteld in de hoge vlakte te Bachte, met het front naar Vosselare. Achter hen lag de Rekkelingebroek en de stad. De schok was geweldig. Gent dreef de Bruggelingen en de Deinzenaren achteruit in het meersengebied naar de Brugse Poort toe. Op het gepaste ogenblik kwam de Brugse groep uit Oudenaarde weder. Hij trad onmiddellijk in actie, deed een uitval langs de Gentse poort en dreef de Gentenaars in het nauw bij de Rekkelingebroek, in Herpinsackere. De opperbevelhebber Wenemaere werd dodelijk getroffen door Robrecht van Kassel en de Gentenaren bliezen de aftocht. “

Weinig concreet bronnenmateriaal

In het stadsarchief van Gent bevindt zich een wel zeer korte notitie van 15 juli 1325 die verwijst naar de veldslag die we hierna opnemen (op basis van een omzetting naar het hedendaagse Nederlands door Noël Kerckhaert in zijn 'Kroniek van Bachte-Maria-Leerne'):

“Item Adame van Synay met 12 gezellen van de alarmklok te luiden ’s maandags toen men naar Deinze trok, 53 schellingen 4 deniers.

It. Lutonde van geschut naar Deinze te voeren en weer te brengen, 20 schellingen.

Janne den Coning van een werptuig te voeren en weer te brengen, 20 schellingen

It. Graviere en zes gezellen die naar Rekkelingbrug en omgeving gingen om de doden te begraven (en ze vonden er tot 26 of meer en bestelden ze ter aarde) voor hun last en onkosten 13 ponden.

It. meest Arn. Vanden Leene, om de last die hij gehad heeft tijdens de veldtocht, 12 ponden Claise den Zoudenerre, een boogschutter, over de verminking die hij te Deinze opliep, 10 ponden Stase Cabelliou over zijn leed dat hij heeft gehad in deze tijd, 10 ponden.”

Aantal strijders en slachtoffers is niet bekend

Over het aantal deelnemers aan de slag wordt doorgaans fel overdreven meende Jean de Saint-Genois. Hij verwees naar vroegere auteurs⁹ die het hadden over 20.000 Gentenaars, maar zij hebben de neiging de getallen bij veldslagen fel te overdrijven, voegde hij daar aan toe. Ook Albijn Van Den Abeele verwees naar die 20.000 strijders die worden geciteerd door oudere kroniekschrijvers.

Zelf hield hij het op ca. 4 à 5.000. Hij baseerde zich op een ander veel ruimer document uit de Gentse stadsrekening dat de kosten opsomde van de strijd in Assenede en Deinze. Hij nam het archiefstuk integraal op in zijn artikel 'L'Hospice Wenemaer dit de Saint Laurens'¹⁰.

Historicus Kervyn De Lettenhove had het over drie Gentse bataljons die het in eerste instantie opnemen tegen de voorhoede van de Bruggelingen die kleiner in getal is, maar dan werd verrast door de komst van de troep Bruggelingen die Oudenaarde belegerde.

9 Mogelijk gaat het onder meer om een verwijzing naar de Gentse historicus Philippe de L'Espinoy (1552–1633).

10 In: *Messenger des sciences historiques de Belgique* MSB, jrg. 1854.

Kerckhaert gokte in zijn 'Kroniek van Bachte-Maria-Leerne' op 400 maar gaf toe dat hij daarover eigenlijk geen bronnen heeft.

Zelf houden we het op een paar duizend tot enkele duizenden manschappen aan beide kanten. Wanneer de Gentenaars op oorlogspad trokken, werden doorgaans vijf hoofdmannen aangeduid en gemiddeld tien of iets meer strijders per gilde. Op die manier werd een legertje gevormd van ca. 400 à 500 manschappen. Dit werd ongetwijfeld aangevuld met de adel uit Gent en omgeving en hun volgelingen die de graaf wenste te steunen.

De rebellen omvatten onder meer de boeren van de kust, aangevuld met het Brugse stadsleger en een groep medestanders rond Robrecht van Kassel. Wellicht vochten ook de boogschutters van Deinze mee en eventueel groepen uit arbeiders van de gilden van andere steden. Al bij al omvatte dit legertje wellicht eveneens enkele duizenden personen.

Het aantal slachtoffers is niet bekend, behalve de summiere en partiële gegevens uit de stadsrekening van Gent. Kervyn De Lettenhove vermeldde wel dat naast Wenemaer heel wat familieleden van belangrijke Gentse patriciërsfamilies er het leven lieten.

De vernietiging van Deinze in 1327 als rechtstreeks gevolg van de slag

De koning liet in november 1323 zijn kerkvorsten het interdict of banvloek over Vlaanderen afkondigen. In december werd de graaf vrijgelaten door de Bruggelingen en kort daarna sloot Robrecht van Kassel zich aan bij de koning.

De Gentenaars vergaten hun nederlaag en de dood van Wenemaer niet en zouden in 1327 "te Deinsewart omme Deinze te verberne" (d.i. in vuur en vlam te zetten), "eensdeels ten fine dat hem dierghelijcke gheboufte daer (= in Deinze) voortan niet meer inne en onthielde, maer meest in wederwrake van dat zyder (= de Gentenaars), nu gheleden drie jaer, zoo qualick onthaelt gheweest hadden van die van Brugghe"

Albijn Van Den Abeele voegde daar aan toe: "Men denke evenwel niet dat de Deinzenaren zich als lafaards handelen en hunne vijanden ongehinderd tot de stad lieten naderen; integendeel, het schijnt zelfs dat zij de Gentenaren, zooniet tegemoet trokken, hen na de gepleegde kwaadwilligheden achtervolgden en er menige om den hals brachten."

Besluit

De Slag aan de Rekkeling was een opvallende gebeurtenis binnen de opstand van de Vlaamse boeren en stedelijke arbeiders in de periode 1323-1328 tegen de toenmalige Vlaamse elite van adel en stedelijke notabelen.

Het was een felle strijd waar aan beide zijden wellicht enkele duizenden manschappen aan deelnamen. In tegenstelling tot de Slag van Kassel in 1328, waren het in Bachte de Vlaamsgezinde opstandelingen die wonnen van de Fransgezinden die uit adellijke kringen kwamen.

Een aantal belangrijke hoge heren uit het Gentse lieten er het leven. De veldslag zorgde ervoor dat Brugge tijdelijk op het toppunt van zijn politieke en militaire macht kwam.

Maar nog geen jaar waren de kansen volledig gekeerd en werd op 24 maart 1326 de vrede van Arques bij Sint-Omaars getekend, die nadelig was voor de Vlaamse steden. Bovendien namen de Gentenaars in 1327 weerwraak op Deinze door de kleine stad aan de Leie, die partij had gekozen tegen de graaf, volledig te verwoesten. Alle middeleeuwse gebouwen in Deinze werden afgebrand: het prinsenhof met het kasteel aan de overkant van de kerk, het ziekenhuis één van de oudste van Vlaanderen, het Sint-Maartens klooster, het begijnhof...

Een nieuwe Vlaamse opstand eind 1326 eindigde met de Slag in Kassel in 1328 waar de Fransen wonnen. Opvallend was dat dit onder meer gebeurde met de steun van krijgsheer Robrecht van Kassel, die ondertussen tot het inzicht was gekomen dat steun aan de Franse koning interessanter was voor zijn belangen.

Stefaan De Groote, Bachte-Maria-Lerne

Geraadpleegde literatuur

Boeken

- Cassiman A., Geschiedenis van de stad Deinze, in *Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze en van het land aan Leie en Schelde*, jaarboek XX en XXI, Kunst- en Oudheidkundige Kring, Deinze, 1954/55, blz. 206-208.

- De Potter F. en Broeckaert J., *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen*, Bachte-Maria-Leerne, eerste reeks arrondissement Gent, eerste deel, Gent, 1864-1870.
- Kervyn de Lettenhove M., *Histoire de Flandre*. Deel II. 1301-1383, Beyaert-Defoort, Brugge, 1874.
- De Maesschalck Edward, *De graven van Vlaanderen 861-1384*, Davidsfonds, Leuven, 2012.
- De Saint-Genois J., *Histoire de l'hospice de Wenemaer, à Gand et ses fondateurs*, L. Hebbelynck, Gent, 1854.
- Hooghe F., Robrecht van Kassel. Deel 1: Vlaams edelman tussen feodale trouw en rebellie in de eerste helft van de 14de eeuw, *Westhoek. Tijdschrift voor geschiedenis en familiekunde in de Vlaamse en Franse Westhoek*, XXIV (2008), nr. 3-4, blz. 123-176.
- Kerkchaert N., *Kroniek van Bachte-Maria-Leerne (1823-1973)*, Bachte-Maria-Leerne, 1973.
- N., *Memorieboek der stad Ghent, van 't J; 1301 tot 1737*, Maatschappij der Vlaamsche bibliophilen, deel 1, Gent, drukkerij Van C. Annoot-Braeckman, 1854.
- Nicholas D., *Vlaanderen in de Middeleeuwen*, Horizon, 2015.
- Smolders S., *De opstand in Vlaanderen van 1323 tot 1328 vanuit lepers perspectief. Bijdrage tot de beeldvorming van een midde-leeuwse stad*, Academiejaar 2000-2001, thesis, Katholieke Universiteit Leuven.
- Luyckx T., *Het grafelijk geslacht der Dampierres*, Leuven, Davidsfonds, 1952.
- Van den Abeele A., *Geschiedenis der stad Deinze*, Gent, 1865.
- D'Huygelaere Maria, in: *Oudenaardse biografieën, Geschied- en Oudheidkundige Kring en de Vereniging voor Vreemdelingenverkeer en Monumentenzorg Oudenaarde*, 1976.

Artikels

- De Saint-Genois J., Wenemaer le Géant, *Revue Belge*, deel. 3 (1836), blz. 299-318.
- De Saint-Genois J., Cuivres ciselés du tombeau de G. Wenemaer et de sa femme á Gand, in: *Messenger des sciences historiques de Belgique (MSB)* 1853, blz. 64-89 (met afb.).
- De Saint-Genois J., L'Hospice Wenemaer dit de Saint Laurens, in: *Messenger des sciences historiques de Belgique (MSB)*, jrg. 1854, blz. 169-210.
- De Schrijver A. , *Onbekende Meester, 14de eeuw Grafplaten van Willem Wenemaer en van Margarete Sbrunen*, Openbaar Kunst-bezit Vlaanderen,

vijfde jaargang 1967 (www.tento.be/OKV-artikel_/onbekend-meester-14de-eeuw-grafplaten-van-willem-wenemaer-en-van-margarete-sbrunen).

- D'Huygelaere A., *Willem Wenemaer of de Gendsche Held, offer zijner vaderlandsliefde. Historisch tafereel, 1325*. Gent, Vanderhaeghen-Hulin.
- Huys P., Schoenmakers in Deinze in 1797, *Contactblad Kunst en Oudheidkundige kring Deinze*, februari 1982, 2de jaargang.
- Huys P., Kunstschilder Charles Picqué, *Jaarboek Kunst en Oudheid-kundige Kring Deinze*, 1993, blz. 280.
- Huys P., Willem Wenemaer, een gedicht van Augustin D'Huygelaere (1841), in *Contactblad Kring voor Geschiedenis en Kunst van Deinze en Leiestreek*, augustus 1999, 19de jaargang, nr. 1710.
- Lemaitre M., *De (vergeten) dag dat de Kortrijkzanen de graaf kidnaptten: 17 juni 1325*, blogartikel (kortrijklinksbekeken.skynetblogs.be/archive/2012/06/17/de-vergeten-dag-dat-de-kortrijkzanen-de-graaf-kidnaptten-17-j.html).

GETUIGENIS VAN LUITENANT GERARD VAN BAELEN

Inleiding

Over de strijd van mei 1940 aan het Schipdonkkanaal is er reeds veel inkt gevloeid. Er bestaan diverse geschreven getuigenissen over de gebeurtenissen te Meigem en Merendree. Ook over Nevele en Poesele zijn er, in de schoot van deze vereniging reeds enkele artikelen gepubliceerd.

Het gepubliceerde verhaal van Rode Kruis-soldaat Van Damme van het 7de linieregiment¹, wordt in dit artikel bevestigd door het verhaal van Luitenant Gerard Van Baelen uit Muizen. Gerard Van Baelen heeft na de oorlog zijn belevenissen tijdens de 18-daagse veldtocht neergepend. Na de dood van zijn weduwe is dit document bij de familie weer opgedoken. Zijn zoon, Jaak, was geïntrigeerd door het verhaal en ging op zoek naar meer informatie. Via mail werden al snel de eerste contacten gelegd. In eerste instantie was er de vraag over een eervolle vermelding van een Commandant Van Baelen van het 28ste Linie. Maar in diezelfde mail werd er gesproken over een Luitenant Van Baelen van het 7de Linie. Er was duidelijk verwarring in het spel. Het mailverkeer resulteerde in een paar ontmoetingen en uitwisseling van informatie die duidelijkheid bracht over de ontstane verwarring. Naast zijn dagboek en enkele persoonlijke documenten bezat Luitenant Van Baelen het bataljonsboekje van het 3de bataljon van het 7de Linieregiment. Stof genoeg om de levensloop van Gerard Van Baelen en zijn belevenissen in de woelige meidagen van 1940 dieper te onderzoeken.

Bondige biografie

Gerard Van Baelen werd geboren op 29 januari 1912 te Mechelen als zoon van Jacob Van Baelen en Joanna Van Den Eynde. Op de middelbare school was hij een goed student. Hij behaalde zijn diploma op 22 juli 1930 aan het koninklijk Atheneum te Mechelen in de richting Grieks-Latijns met 'Groote vrucht'. Daarna studeerde hij 3 jaar aan de hogeschool te Brussel in de richting scheikunde. Hij maakte echter zijn studies niet af en verliet de schoolbanken zonder diploma.

¹ A.Bollaert, T. Van Damme, Poesele tijdens de meidagen 1940, Theo Van Damme, een Rode-Kruis-soldaat in de frontlinies, vertelt, in *Mensen van toen*, jg. 10 (2000), afl. 2, p. 26/49.

Inwendige Dienst (Onbesteden Troepen)

MODEL N° 2A.

Art. 10.

7^e Linie REGIMENT
IIIe Bon. **Staf**

BOEKJE VAN ⁽¹⁾ **Staf III/7.**

OP OORLOGSVOET

toebehoorend aan ⁽²⁾ **Majoor Van Sigben.**

Namen van de officieren van **Staf III/7.**
Majoor Van Sigben
Kapitein

Luitenant Van Baeken 1ste Off. adf.

Luitenant Parein 2de Off. adf.

Onderluitenant **Pappaert Dekker**

9de Lt. Aert Off. Arm.

E. H. Almoesmeier Raeymaekers.

(1) Peloton of sectie, gevechtsgroep, stuk, echelon van..., enz., met opgave van het nummer der eenheid of der onderafdeeling.

(2) Graad en naam.

N. B. — In dit boekje, ook alle andere nuttige inlichting aanteekenen.

BOEKD. VAN 'T MILITAIR CARTOGRAPHISCH INSTITUUT
BESTUURDER: J. HAYLANGE, KLOOSTERWEG 2, BRUSSEL

53462. — 5,000 ex.
(Nrs 4/415 van den P. C.)

Frontpagina van het bataljonsboekje.

Op 7 augustus 1933 huwde hij met Odette Delphina Ludovica Vercammen, geboren te Borgerhout op 20 februari 1911. Zij was de dochter van Alfons Vercammen en Rosalie Van De Velde. Het pas gehuwde koppel trekt in bij vader en moeder Van Baelen te Mechelen. Hij vindt werk als boekhouder bij de firma Pierre & Henri Van Den Mert, een bedrijf gespecialiseerd in 'construction d'appareils pour brasseries'.

Op 16 augustus 1934 neemt Gerard, als soldaat, vrijwillig dienst in het leger en tekent een verbintenis van 3 jaar. In de verbintenis staat duidelijk vermeld dat hij reeds na 14 maanden zijn contract kan verbreken en eigenlijk als een milicien wordt beschouwd en niet als een vrijwilliger. De raad van vader Van Baelen, een veteraan uit de Eerste Wereldoorlog, zal een element geweest zijn in de het nemen van deze beslissing maar het vermoeden is zeer groot dat vooral de financiële kant van de zaak doorslaggevend was. Nog een argument is de legerdienst zelf. Gerard werd geacht zijn legerdienst te vervullen, en in die periode werd het inkomen uit arbeid vervangen door een zeer lage soldij. Door vrijwillig dienst te nemen werd de klip van de legerdienst omzeild en ontving hij een bescheiden inkomen dat toch een stuk hoger lag dan de soldij van een soldaat milicien (dienstplichtige).

*Soldaten 7de Linie te Leopoldsburg,
Gerard is de derde van links op de tweede rij.*

Na 14 maanden dienst bij het 7de Linie (schoolcompagnie) vraagt Gerard 'congé illimité anticipatif' aan (vroegtijdig verlof van onbepaalde duur) wat hem op 16 oktober 1935 wordt toegestaan. De voorziene besparingen bij het Ministerie van Oorlog zullen vooral de tijdelijke kaders treffen die van een wedde naar systeem van soldij worden overgebracht (vergadering commissie van landsverdediging van 14 februari 1935). Voor de soldaten en onderofficieren betekende dit een ferme streep door de rekening en velen verlieten toen misnoegd het leger. Er was dus geen enkele reden om alsnog in het leger te blijven en hij ging terug aan de slag bij zijn werkgever als boekhouder. Toch krijgt Gerard tijdens zijn dienstverband erkenning; op 16 oktober 1934 krijgt hij de rang van korporaal en wordt hij aan de 10de compagnie toegewezen. Het examen voor sergeant legt hij met voldoening af, hij haalt een score van 14,88 op 20. Op 16 maart 1935 wordt hij ook in die rang benoemd. Twee dagen voor het einde van zijn diensttermijn slaagt hij zelfs voor het examen voor reserveonderluitenant met 15,20 punten op 20. Als gevolg daarvan wordt hij gelijkgesteld met de rang van adjudant. Op 14 april 1937 wordt het eerste kind binnen het gezin geboren.

Als reservist is hij echter niet vrij van verplichtingen. Op 31 augustus 1937 wordt hij tijdelijk opgeroepen voor dienst bij zijn eenheid, de 10de compagnie van het 7de Linie. Op 10 oktober 1937, na vijf weken 'kamp', keert hij terug naar huis. Jonge reserveofficieren werden vaak 2 tot 3 maal per jaar voor een periode van 5 tot 6 weken opgeroepen. Er waren mogelijkheden (zoals onmisbaar voor het bedrijf), mits schriftelijk onderbouwd, om hieraan te ontsnappen wat in de praktijk ook vaak gebeurde.

Op 26 maart 1938 wordt hij tot onderluitenant benoemd en definitief bij het 7de Linie ingedeeld. Kolonel SBH² Gondry neemt de eed af op 26 april 1938. Gerard zweert met opgestoken rechterhand en met de linkerhand op het vaandel van het 7de Linie “getrouwheid aan de koning, gehoorzaamheid aan de grondwet en de wetten van het Belgische volk”.

² Stafbrevethouder.

Links op de foto staat Onderluitenant Gerard Van Baelen, geflankeerd door een kapitein en adjudant van hetzelfde regiment.

Het 7de Linieregiment

Na de Eerste Wereldoorlog wordt het 7de Linie een onderdeel van het staand Belgische Leger. Menig jonge man van 18 jaar, onderworpen aan de militiewet, zal er tijdens zijn dienstdienst worden opgeleid in diverse gevechtstechnieken. Aan het einde van zijn 12 maanden dienst bij 'den troep' wordt de soldaat met onbepaald verlof gestuurd en wordt in het aanzien van de gemeenschap als 'man' aanvaard. Dit betekent niet dat alle banden met het leger worden verbroken. Regelmatig worden bepaalde lichten opnieuw opgeroepen om, in het kader van oefeningen, een poosje in het kamp van Beverloo (Leopoldsburch), Brasschaat of Elsenborn te verblijven. De militieverplichtingen hadden een duur van 25 jaar waarna de milicien definitief van zijn verplichtingen werd ontheven. Het onbepaald verlof wordt ook opgeschort in geval van mobilisatie. In dat geval wordt een gedeelte van het beroepspersoneel van het regiment overgebracht naar het zusterregiment dat bij deze splitsing ontstaat. Zo wordt van uit de schoot van het 7de Linie eind augustus 1939 het 15de Linie geboren. De ontstane gaten in de slagorde of OT (organisatietabel) worden opgevuld met reservisten, zowel bij het actieve als bij het zusterregiment. De aanvulling met

reservisten komt op alle echelons voor, zowel bij de soldaten als bij de onderofficieren en de officieren. Het zusterregiment, in dit geval het 15de Linie, wordt wel hoofdzakelijk aangevuld met oudere reservisten uit de klassen voor 1936.

De samenstelling van het 7de Linie ziet er dan als volgt uit :

Commandant : Kolonel SBH M. Gondry.

Stafcompagnie (Luitenant I. Timmermans).

Geneeskundige Compagnie (Geneesheer Kapitein 1ste klas V. Nees).

Peloton Verkenners (Onderluitenant A. Musing).

Eerste Bataljon (Majoor E. De Meyer).

1ste Compagnie Fuseliers (OLt. P. T'Seyen).

2de Compagnie Fuseliers (Cdt. A. Bosschaerts).

3de Compagnie Fuseliers (Cdt. F. Rousseau).

4de Compagnie Mitrailleurs (OLt. E. Ledocte).

Tweede Bataljon (Kapitein-commandant E. Van Wesemael).

5de Compagnie Fuseliers (Lt. Steppe).

6de Compagnie Fuseliers (OLt. F. De Groote).

7de Compagnie Fuseliers (OLt. L. Cloquet).

8ste Compagnie Mitrailleurs (Lt. V. De Meyer).

Derde Bataljon (Majoor J. Vansighen).

9de Compagnie Fuseliers (Cdt. A. Dejaegere).

10de Compagnie Fuseliers (Cdt. L. Billiaert).

11de Compagnie Fuseliers (OLt. I. Dubois).

12de Compagnie Mitrailleurs (Cdt. A. Nailis).

Vierde Bataljon (Luitenant-kolonel G. Deseck).

13de Compagnie Mitrailleurs (Cdt. A. Van Winkel).

14de Compagnie Anti-tankkanonnen C47 (Kapt. J. Kennes).

15de Compagnie Mortieren M76 (Cdt. F. Van Buggenhout).

Gerard Van Baelen wordt ook gemobiliseerd en wordt toegevoegd aan de staf van het 3de Bataljon als Eerste Officier-adjunct.

Binnen de hiërarchie van het leger heeft elk niveau en het bijhorende hoofdkwartier een specifieke functie. Hoe hoger in deze hiërarchie des te meer middelen het hoofdkwartier zelf ter beschikking heeft. Ook kan het hogere echelon steeds bijkomende elementen toevoegen of afnemen van het lagere niveau. Als voorbeeld kan het regiment een extra geniecompagnie of -bataljon verkrijgen van de divisie of de divisie kan een extra regiment artillerie verkrijgen van het legerkorps.

Bij de tactische inzet is er steeds één constante die op elk echelon wordt toegepast: slechts twee derden van het beschikbare effectief worden in de frontlijn ingezet. Eén derde blijft als reserve achter tenzij er geen ander mogelijkheid is dan alles in de eerste lijn te plaatsen. Aan het Schipdonkkanaal beschikten de meeste regimenten niet meer over hun volledig effectief. Vaak werd er één of meerdere compagnieën en soms zelfs een volledig bataljon gemist.

De divisie zal steeds trachten één van de drie regimenten in reserve te houden; het regiment zal een bataljon in reserve houden en het bataljon houdt een compagnie in reserve. Bij de 4de Divisie was het behouden van een reserve niet meer mogelijk met alle gevolgen van dien.

De functie van het bataljonshoofdkwartier kan best als volgt omschreven worden:

- Het doorgeven en verfijnen van de opdrachten. De opdracht van het regiment wordt vertaald in een opdracht per compagnie. Elke compagnie infanterie bezet een stukje van de frontlinie van ongeveer 250-300 meter. Elk bataljon zal twee compagnieën in de frontlijn zetten en op die manier 600-800 meter bezetten. De derde compagnie wordt als reserve achter de twee compagnieën ingezet. De vierde compagnie, een mitrailleurs-compagnie, wordt over de drie compagnieën verdeeld.
- De inzet en positie van de door het regiment toegewezen wapens, zoals mortieren of antitankgeschut c47, wordt door de bataljonsstaf, binnen zijn zone, bepaald.
- Als logistiek dispersiepunt. Het hoofdkwartier vormt in het terrein een fysiek ankerpunt. De aanvoer en opslag van voedsel, materiaal en munitie wordt vanaf dat punt naar het lagere echelon gereguleerd.
- Ondersteuning van de soldaten. Het is het eerste punt waar een arts aanwezig is om, na de eerste zorgen, medische handelingen te stellen die levens kunnen redden. Ook als verzamelpunt van waar de ambulances de gewonden kunnen vervoeren naar het hospitaal, de medische compagnie, dat in de buurt van de regimentsstaf is gelegerd.

- Tactisch ingrijpen. Het is het eerste echelon dat over een 'reserve' beschikt die het zelfstandig kan inzetten naar gelang de nood op het terrein en zonder bevel van het regiment af te wachten.
- Inlichtingen. De inlichtingen komende van de verschillende waarnemers en compagnieën worden verzameld en in een rapport aan het regiment doorgegeven.

Een voltallig bataljon op oorlogsvoet telt 4 compagnieën van 250 man.

De bataljonsstaf³ van het 3de Bataljon bestaat uit:

Officieren: 6 (aalmoezenier wordt gelijkgesteld met de rang van een officier).

Onderofficieren: 3.

Korporaals: 6.

Soldaten: 42.

Officieren:

Majoor Van Sighen als bevelhebber van het bataljon.

Luitenant Van Baelen, eerste officier-adjunct.

Luitenant Parein, tweede officier-adjunct tevens ook munitieofficier.

Onderluitenant Pappaert, bataljonsarts.

Onderluitenant Aerts, officier-administrateur.

E.H. Raeymaekers, aalmoezenier.

Onderofficieren:

Eerste sergeant Hublé, beroepskeuronderofficier boekhouder.

Sergeant milicien klasse 36 Van Den Abbee, belast met de 'cijfering'.

Sergeant milicien klasse 38 Van Horenbeeck, chef van het 'overbrengingspersoneel' (afgekort 'TS').

³ Planton of estafette: soldaat die per fiets of te voet berichten overbrengt.

Oppasser: zorgde voor de bagage en uitrusting van 'zijn' officier.

Waarnemer: voorwaartse waarnemer om de artillerie of mortieren te gidsen naar een aangegeven doel.

TS: transmissie. TS'ers stonden in voor de verbindingen met de veldtelefoon. Zowel naar het hoger echelon als naar de compagnieën toe en met de artillerie. De telefoons werden met kabels verbonden met centrales.

Het stafpersoneel wordt in 6 groepen verdeeld:

Staf bureel: 1 soldaat en 3 korporaals.

TS: 2 korporaals en 20 soldaten.

Voorwaartse waarnemers: 1 korporaal en 2 soldaten.

Werklieden: 9 soldaten.

Motocyclisten, autovoerder/mechaniker: 4 soldaten.

Voerlieden: 7 soldaten.

Als soldaat hadden deze mannen naast hun specifieke opdracht, als kok, oppasser of planton, ook de beveiliging en bewaking, volgens een beurtrol, van de commandopost te verzorgen.

Volledige tabel van de bataljonsstaf.

<i>stamn</i>	<i>naam</i>	<i>graad</i>	<i>bijzondere betrekking</i>	<i>wapen</i>	<i>uitrusting</i>	<i>bijzondere aanleg</i>	<i>beroep</i>	<i>opmerking</i>
	bureel bataljon							
85915	Steenackers	sold m37	oppasser majoor	pistool	schop			
74988	Hublé	1e sergt BO	keuronderofficier boekhouder	pistool			bo	
85331	Van Den Abbeel	serg m36	onderofficier cijfering	geweer		fietsen, zwemmen, auto, moto, dactylo	handelaar	
86477	Withaegels	korporaal	briefdrager	pistool		fietsen, zwemmen	vrijwilliger	
75966	Claisse	korporaal	klarenblazer	pistool	hamer/bijl	fietsen	dB	
85257	Van Dievel	korporaal m36	levensmiddelen echelon	geweer		fietsen	landbouwer	
	overbrengingspersoneel ts							
87606	Van Horenbeek	sergt m38	onderofficier TS	geweer	draad, kniptang	fietsen, dactylo	student	fiets
85278	Bossaerts	korporaal m36	TS	geweer	draad, kniptang	fietsen, zwemmen, auto	hovenier	fiets
88747	Decelle	korporaal m39	TS	geweer	draad, kniptang	fietsen, dactylo, zwemmen	bediende	fiets
88812	Verhaegen	soldt m39	TS	geweer	schop	fietsen, zwemmen	bediende/tekenaar	fiets
88817	Vernimmen	soldt m39	TS	geweer	schop	fietsen	handelsreiziger	fiets
88789	Steenackers	soldt m39	TS	geweer	schop	fietsen, zwemmen	telegrafist	fiets
88754	De Marteau	soldt m39	TS	geweer	schop	fietsen, zwemmen	beenhouwer	fiets
88778	Masui	soldt m39	TS	geweer	schop	fietsen, auto, moto	mechaniker	fiets
85280	Braem	soldt m36	TS	geweer	schop	wever		fiets
86152	Fagnart	soldt m37	TS	geweer	schop	fietsen	kelner	fiets
86166	Hendrickx	soldt m37	TS	geweer	schop	fietsen, zwemmen, auto	architect	
86185	Vanhuyse	soldt m37	TS	geweer	schop	fietsen, zwemmen	chimiste	
86188	Van Oeckel	soldt m37	TS	geweer	schop	fietsen	haarkapper	
87532	Boeyenas	soldt m38	TS	geweer	schop	fietsen	electricier	
87587	Spruyt	soldt m38	TS	geweer	schop	fietsen	bediende	
87541	De Laet	soldt m38	TS	geweer	schop	fietsen, zwemmen	telegrafist	
87557	Goossens	soldt m38	TS	geweer	schop	fietsen	ontvanger autobus	
87601	Van Heddegem	soldt m38	TS	geweer	schop	fietsen	bediende	

<u>stamnr</u>	<u>naam</u>	<u>graad</u>	<u>bijzondere betrekking</u>	<u>wapen</u>	<u>uitrusting</u>	<u>bijzondere aanleg</u>	<u>beroep</u>	<u>opmerking</u>
85276	Beelaerts	soldt m36	TS	geweer	schop	fietsen	meubelmaker	
86258	Van Gronsfeld	soldt m37		geweer	schop	fietsen	mekaniker	
86256	Thewissen	soldt m37	TS	geweer	schop	fietsen	kleermaker	
88815	Vermeiren	soldt m39	TS	geweer	schop	fietsen,zwemmen	bediende	
85328	Vanhove	soldt m36	TS	geweer	schop	fietsen	verlaker/email	
<u>waarnemers</u>								
87285	Slegers	korporaal m38	waarnemer	geweer	hamer, bijl	zwemmen,fietsen	tekenaar	fiets
84936	De Gouw	soldt m36	waarnemer	geweer	schop	fietsen	schilder	fiets
86035	Liekens	soldt m37	waarnemer	geweer	schop	fietsen,zwemmen	haarkapper	fiets
<u>werklieden</u>								
87257	De Paep	soldt m38	velomaker	geweer		fietsen,zwemmen,auto	paswerker,fietsen maker	
87105	Jacobs	soldt m38	oppasser toegevoegd officier	geweer	schop	fietsen,zwemmen	haarkapper	
85230	Gullentoss	soldt m36	oppasser munitie officier	geweer	schop	fietsen	daglooner	
87095	De Smet	soldt m38	oppasser officier boekhouder	geweer	schop	fietsen	magazijnier	
85225	De Wachter	soldt m36	oppasser almoezenier	geweer	schop	fietsen	fabriekwerker	
87149	Vercammen	soldt m38	kok	geweer	kapmes	fietsen	beenhouwer	
87238	Berchmans	soldt m38	kok	geweer		fietsen,zwemmen	fietsmaker	
87219	Scheikens	soldt m38	planton	geweer		fietsen,zwemmen	metaalbewerker	
87239	Betz	soldt m38	planton	geweer	schop	fietsen,zwemmen,moto	bediende	
<u>motocyclisten mekanieker autovoerder</u>								
87331	Huybrechts	soldt m38	motocyclist	pistool		fietsen,zwemmen,moto	paswerker	moto solo
87237	Bauweleers	soldtm38	motocyclist	pistool		fietsen,zwemmen,auto,moto	autogeideider	moto sidecar
87559	Granlus	soldt m38	mekaniker outovoerder	geweer		fietsen,auto,moto	autogeideider	
<u>Voerlieden en autovoerders</u>								
85254	Van Den Broeck	soldt m36	gevechtswagen voerman	geweer		fietsen	landbouwer	geveschtswagen/ 2 paarden
87342	Rymenams	soldt m38	voerman	geweer		fietsen	landbouwer	
87124	Roels	soldt m38	autovoerder	pistool		fietsen,auto	elektriker	camion materieel
86469	Boons	soldt m37	autovoerder	pistool		fietsen,auto	autovoerder	eerste werktuigenwagen
87225	Vansantvliet	soldt m38	autovoerder	pistool		fietsen,auto,moto	ijzerdraaier	tweede werktuigenwagen
87128	Smryes	soldt m38	autovoerder	pistool		fietsen,auto,zwemmen	autogeideider	camionette levensmiddelen
85338	Van Winkel	soldt m36	autovoerder	pistool		fietsen,auto	brooddrager	bagagewagen

Ik vermoed dat de notitie in potlood in de kolom 'opmerkingen' de compagnie vermeldt waaruit de soldaat oorspronkelijk afkomstig is. Het valt op dat de meeste soldaten uit de 12de Compagnie worden gehaald. Slechts een minderheid komt uit de 11de of 9de Compagnie.

Het bataljon telt slechts 3 man beroepspersoneel, de overige manschappen komen uit de dienstplichtigen.

Stambuchnummer	FAMILIENAAM EN VOORNAMEN	Grad en stand	Bijzondere betrekkingen	1. Dienst van 15-4-1914 tot 1-1-1915	1. Dienst van 1-1-1915 tot 1-1-1916	Bijzondere aanleg	Beroep	Opmerkingen
107. 85315	Steenackers	soldat M. 33	Oppasser van Mesfrot	pistool	Schape.			9/2 1
107. 85388	Stankle, C. F.	Bergf. B. o.	keur-ouders officier baatbinder	pistool			B. o.	18/2 2
107. 85331	Van den Abbeek, P. J. L.	sergeant M. 36	ouders officier cyfering 2. v.	geweer	handlaas			18/2 3
107. 86477	Witbaegels, F. L. H.	Korporaal v. e.	briefdrager	pistool				18/2 4

Uittreksel uit het boekje van de bataljonsstaf.

Indeling naar militieklasse:

De samenstelling laat zien dat de jongere militieklassen in het actief regiment bleven. De oudere klassen (1932-1935) werden gebruikt om het gesplitste regiment, het 15de Linie, aan te vullen.

1936: 11 man.

1937: 9 man.

1938: 21 man.

1939: 7 man.

Het was niet direct van belang welk beroep je uitoefende in het burgerleven om op de bataljonsstaf terecht te komen, alhoewel in het 3de Bataljon het leiden van de wagen met twee paarden toch aan landbouwers wordt gegeven. Voor het overige is er hier en daar een mecanicien of fietsenmaker die effectief ook zijn beroep zal uitoefenen binnen de strijdkrachten maar het gros lijkt willekeurig een functie te hebben gekregen. In tabelvorm staan de beroepen van de manschappen. Een paar beroepen springen in het oog alleen al omdat sommige ervan vandaag niet langer meer bestaan:

Student	Hovenier	Handelaar	Tekenaar
Handelsreiziger	Telegrafist	Beenhouwer	Mekaniker
Wever	Kelner	Architect	Chemiste
Haarkapper	Elektriker	Ontvanger autobus	Bediende
Meubelmaker	Kleermaker	Verlaker email	Schilder
Paswerker	Dagloner	Magazijnier	Fabriekswerker
Metaalbewerker	Fietsenmaker	Autogeleider	Landbouwer
Brooddrager			

Om zich te verplaatsen beschikte de staf over een gevechtswagen met 2 paarden, 1 vrachtwagen, 1 motorfiets, 1 motorfiets-sidecar, 1 camionette, 2 werktuigenwagens, 1 bagagewagen en 13 fietsen. Het is wel zo dat na het uitbreken van de vijandelijkheden veel eenheden overgingen tot het opeisen van voertuigen bij de burgerbevolking. Aangezien er toch een aantal mensen binnen de staf over de vaardigheid beschikten om een auto te besturen, is het logisch dat er meer voertuigen aanwezig waren dan in het boekje vermeld.

Stamboknummer	FAMILIENAAM EN VOORNAMEN	Graad en stand	Bijzondere beschrijvingen	1. Nummer van het wapen 2. Nummer van het af te geven	1. Beschietingsrichting 2. Afstand in meters	Bijzondere aanmerking	Beroep	Opmerkingen
<u>Voerlieden en autovervoerders</u>								
107. 87354	Van der Broek	oldat	gewest-voeren N. 31	gewest	landbouw	gewest-voeren 2 paarden		46
107. 87342	Rijmenans	oldat	voeren N. 38	gewest	landbouw			47
107. 87384	Roels	oldat	auto-voeren N. 11	pistool	auto	alcoholisch materiaal cassioen		48

Uittreksel uit het boekje van de bataljonsstaf.

Naar bewapening toe beschikken de mannen over 11 pistolen en 40 geweren. De officieren dragen allen ook het pistool als persoonlijk wapen. De rest van de uitrusting bestaat vooral uit schoppen.

Mobilisatie

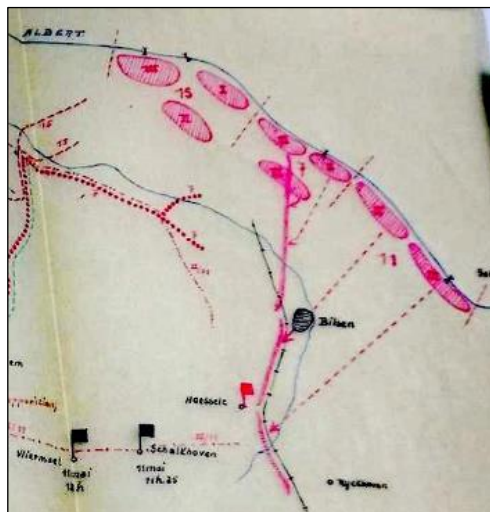
De aanval op België vond pas op 10 mei 1940 plaats. Maar de oorlog was toen reeds zes maanden een feit. Op het moment dat Duitsland op 1 september 1939 Polen binnen viel, verklaarden de geallieerden de oorlog aan Duitsland. Alhoewel België neutraal bleef, werd toch de algemene mobilisatie afgekondigd en Luitenant Van Baelen kwam reeds eind augustus 1939 onder de wapens.

Bij de Duitse generale staf heerste er op dat moment angst. Terwijl het Duitse leger Polen onder de voet liep, bestond de kans op een geallieerd offensief in het westen. Een tweefrontenoorlog, ook na het niet aanvalspect met Rusland, zou op dat moment desastreus kunnen zijn. Maar de Franse, Belgische en Britse troepen bleven in hun stelling zitten. Het 7de Linie, zoals alle andere eenheden, doodde de tijd met oefeningen. De meeste oefeningen vonden plaats in het kamp van Beverloo (Leopoldsborg). De eenheid verplaatste zich ook vaak naar het zuiden van het land. Daar werden stellingen aangelegd om een vroegtijdige doortocht van Franse of Britse troepen te beletten. Tenslotte mocht er geen enkele aanleiding gegeven worden aan de Duitsers om aan de Belgische neutraliteit te twijfelen. De Duitse troepen zullen dankbaar gebruik maken van deze stellingen als ze in mei 1940 door het land trekken. Er werd in die periode van de schemeroorlog ook veel verlof toegekend, alhoewel niet altijd op een rechtvaardige basis. Voeg daarbij nog eens een aantal Duitsgezinde bewegingen en verenigingen die Duitsland als een bondgenoot en niet als een vijand zagen en het moreel van de troepen zakte naar het nulpunt. Af en toe was er een opflakking van de waakzaamheid. Verkregen inlichtingen gaven soms aanleiding om een 'alerte bevel' uit te vaardigen. Alle verloven werden dan ingetrokken en iedereen werd geacht zo snel mogelijk zijn eenheid te vervoegen. Januari 1940 was zo een moment. Twee Duitse officieren maakten een noodlanding op Belgisch grondgebied met in hun bezit het volledige aanvalsplan.

Of Luitenant Van Balen verlof kreeg, wordt in zijn verslag niet vermeld. Waarschijnlijk wel want op 4 november 1939 wordt het tweede kind binnen het gezin geboren. Feit is wel dat de mobilisatie voor Gerard zeker een negatief element bevatte: hij werd bij zijn werkgever ontslagen.

Begin van de oorlog op 10 mei 1940

Om 1 uur 's nachts wordt Luitenant Van Baelen gewekt. Het alarm is gegeven en de voorbereide bevelen worden naar de eenheden verspreid. Op een klein probleem met de telefoonlijnen naar de 9de Compagnie na verloopt alles vlot. Door een gedurfde overval valt het fort Eben-Emael binnen een paar uur in Duitse handen. De Maasstelling wordt vervolgens snel doorbroken. De legerstaf geeft het order om terug te trekken. Door een gebrekkige communicatie en twijfelende commandanten verloopt dit moeizaam. Lt. Van Baelen krijgt tot tweemaal toe de opdracht om een verkenning uit te voeren om contact te krijgen met het 11de linie dat op de rechterflank van het 7de linie opereerde. Deze zijn echter, zonder waarschuwing, reeds vertrokken. Op de regimentsstaf van het 7de Linie wordt hierop met ongeloof gereageerd. Uiteindelijk komt dan toch het bevel om terug te trekken. Al het TS-materiaal wordt opgeladen en het bataljon krijgt de opdracht om de terugtocht af te dekken. De 10de en 11de Compagnie gaan haasje-over spelen door steeds door elkaars linie te trekken. De 9de Compagnie zal door de linie van de 11de Compagnie trekken zodra deze zich heeft teruggetrokken. De terugtocht dreigt in het honderd te lopen als pelotons van de verschillende compagnieën door elkaar geraken. Luitenant Van Baelen helpt de knoop te ontwarren. Hij krijgt het bevel om orders aan de 11de Compagnie door te geven en begeeft zich per fiets op weg. Ondertussen is er al contact met de vijand. De 11de Compagnie onder leiding van Luitenant Dubois zal dus een verdedigende stelling moeten innemen. Luitenant Vlaeminck, aanwezig op de compagniepost van de 11de Compagnie neemt het bevel in ontvangst. Ondertussen ligt de commandopost van het 3de Bataljon onder vuur en wordt de staf terug getrokken. De 10de en 9de Compagnie slagen erin om ordelijk het slagveld te verlaten. De 11de Compagnie wordt echter bedreigd en een gedeelte wordt omsingeld en verliest hier een deel van zijn effectief. Slechts één peloton van de compagnie slaagt erin om aan de omsingeling te ontsnappen. De commandant van de compagnie, Luitenant Dubois, sneuvelt. De terugtocht begint ordelijk maar ontaardt al snel in een vlucht. Bataljonscommandanten verliezen hun koelbloedigheid en raken in paniek die zich als een lopend vuurtje verspreidt. Het 2de Bataljon verliest zijn cohesie en de soldaten vluchten in alle richtingen. Veel van het zwaar materiaal van het 4de Bataljon van het regiment wordt achtergelaten en gaat verloren.

7de linie: dwarsstelling en terugtocht.

De terugtocht begint ordelijk maar onttaardt al snel in een vlucht. Bataljonscommandanten verliezen hun koelbloedigheid en raken in paniek die zich als een lopend vuurtje verspreidt. Het 2de Bataljon verliest zijn cohesie en de soldaten vluchten in alle richtingen. Veel van het zwaar materiaal van het 4de Bataljon van het regiment wordt achtergelaten en gaat verloren.

Slechts 8 zware mitrailleurs, 27 machinegeweren en 6 anti-tankkanonnen C47mm blijven uit de handen van de vijand. Ook het 3de Bataljon ontsnapt niet aan de algemene paniek van 11 mei. Het 3de Bataljon zet op 12 mei zijn vlucht verder in de richting van Leuven. Luitenant Van Baelen werd bij het opbreken van het kwartier bijna 'vergeten'. Het is de Korporaal Slegers die hem op 12 mei wekt. Door mee te liften op een vrachtwagen van het 28ste Linie krijgt de luitenant terug aansluiting met de terugtrekkende troepen. Gerard voelt zich terecht een beetje in de steek gelaten door zijn superieur en kameraden. In Leuven verneemt hij dat zijn eenheid het verzamelgebied rond Zaventem heeft gekregen. In Zaventem vindt hij het 3de Bataljon, of wat er nog van over is, terug in een leegstaand schoolgebouw. Over zijn tijdelijke afwezigheid wordt door zijn collega's of commandant geen woord gerept. De majoor krijgt het bevel van het regiment om zijn bataljon naar Vilvoorde te brengen.

De KW-linie (Koningshooikt-Waver) is een stevige uitgebouwde linie. Vanaf Waver naar het zuiden toe nemen de Britten de linie voor hun rekening. Maar de Duitse doorbraak in Frankrijk zorgt voor een ongedekte zuidelijke flank. De Britten trekken terug en slepen het Belgische leger met zich mee. Op 16 mei vat het Belgische leger de terugtocht aan naar zijn laatste defensieve lijn, de Scheldelinie rond Gent. Het is een onvoltooide linie voorzien van bunkers in een halve maan rond Gent. Tijdens de terugtocht logeert Gerard bij de burgemeester van Zeveneken. Daar vindt hij iemand die in de richting van zijn huis gaat en vlug schrijft hij in potlood een klein briefje.

Ik ben op het oogenblik ingekwartierd
in Zeveneken (tussen Lokeren en Gent) bij Mb^r Oer-
cken, burgemeester. Hoelang ik hier zal blijven weet
ik niet.

Ik heb geen nieuws meer gehad van
mijn familie sinds den 13^e mei. Kunt ge mij geen
nieuws bezorgen van Odette, van mijn ouders
of schoonouders.

Hoe is het verder gesteld met de he-
ren.

Als ik geen nieuws weet van mijn
familie kunt ik me dan zeggen wat er gebeurd
is met de bedienden der stelpplaats albusen en van
het Arsenaal - zijn die naar Frankrijk gegaan - zijn
ze teruggekomen of tot waar zijn ze gegaan.

Wilt ik een briefje medeerven met
dragen van dit briefje - Hij zal het me bezorgen
Hartelyk dank.

Van Jan Janssens heb ik geen nieuws.

G. Van Baelen
7^e Linieregiment
Staf IIIe Bⁿ

De brief van Luitenant Van Baelen.

Gerard is niet alleen ongerust over zijn vrouw maar ook over de toestand van de woningen. In militaire kringen werd er reeds gewag gemaakt van een gesloten Franse grens na de doorbraak van het Duitse leger. Hij weet dat zijn vrouw en kinderen op de vlucht zijn richting Frankrijk. Zij zullen uiteindelijk stranden te Nieuwpoort en na de capitulatie met een Duits vervoer terugkeren naar huis. Zoveel jaren later is dit ook voor zijn oudste dochter, toen 4 jaar, nog steeds een levendige herinnering. Hij geeft ook geen informatie over de overige leden van de familie, over zijn vader werkzaam in het arsenaal te Mechelen en zijn schoonvader werkzaam in de stelplaats te Muizen waarvan het personeel ook de wijk heeft genomen richting Frankrijk. Zo iets werkt op het moreel, ook van een luitenant. De vermelding in de brief naar Janssens betreft de buurman die blijkbaar ook gemobiliseerd was.

Luitenant Van Baelen krijgt de opdracht om als PI naar Mariakerke te gaan. PI staat voor kwartiermaker, iemand die vooraf naar de zone gaat waar het bataljon naar toe wordt geleid om daar de nodige voorzieningen te treffen om de soldaten in te kwartieren. Waarschijnlijk is er hier een vergissing gemaakt en was het de bedoeling dat de luitenant naar Merelbeke zou gaan om het bataljon daar voor één nacht te laten kantonneren. In de verwarring van die dagen was het zeker niet ongewoon dat sommige unitair Franstalige officieren problemen hadden met de Vlaamse plaatsnamen. Op 17 mei vertrekt het bataljon vanuit Merelbeke richting Bottelare. Terug is de verwarring groot. Er bestaan geen plannen of kaarten van de aangelegde stellingen en bunkers. Verscheidene eenheden gaan op zoek, soms zelfs buiten de toegewezen sector, naar de aangewezen locaties. Er wordt zelfs een beroep gedaan op de lokale burgerlijke bestuursorganen om informatie in te winnen over de toestand en locatie van de bunkers en stellingen. De Scheldelinie is ook niet voorbereid op een bezetting en uitbating. Sommige bunkers zijn onbruikbaar omdat het schootsveld niet is vrij gemaakt. Ook het ontbreken van de organieke mitrailleurs en antitankkanonnen van het regiment is een groot gemis en beperkt de vuurkracht.

Luitenant Vaes van de 10de Compagnie wordt naar Scheldewindeke gezonden om daar een 'grote wacht' op te zetten. Dit is een versterkte vooruit geschoven post die voor de feitelijke verdedigingslinie wordt opgezet. Luitenant Van Baelen leidt de zoektocht naar de juiste locatie maar dat vergt veel tijd. Burgers informeren hem dat de vijand pas tien minuten geleden vertrok uit het dorp van Scheldewindeke. Luitenant Vaes en zijn mannen trekken zich terug maar laten een versterkte wachtpost achter in

het gehucht Patatershoek en rond het station. Van hieruit tracht Luitenant Van Baelen samen met Sergeant Van Horenbeeck en een paar soldaten Scheldewindeke te bereiken maar het dorp was reeds door de Duitsers opnieuw bezet. De Duitsers beperken het contact en houden het op artilleriebeschietingen van de Belgische stellingen.

De zenuwen van de soldaten uit het groepje, dat verscheidene malen de verkenning in de richting van de vijand maakt, worden zwaar op de proef gesteld. Luitenant Van Baelen beseft op dat moment hoe onervaren de manschappen zijn. Ook bij de andere onderdelen van het 7de Linie, vooral de 2de Compagnie, is de spanning te snijden. Gerard neemt geen risico om door hun linie terug te keren want ze schieten op alles wat beweegt. Hij verkiest om door de linie van de 10de Compagnie terug te keren. Zelfs het risico van het doorsteken van een met mijnen uitgeruste draadversperring bleek veiliger te zijn dan de linie van de 2de Compagnie te naderen.

Ondertussen bereiken de Duitse troepen bij Abbeville (Frankrijk) de kust. Een poging van de Britten om bij Arras door te breken en het contact met het Franse leger te herstellen mislukt. Een poging van Majoor De Gaulle om met tanks door te breken wordt ook verijdeld. Het is wel even schrikken voor de Duitsers maar Generaal Rommel slaagt in zijn opzet door zijn 88 mm kanonnen als antitankgeschut te gebruiken. Op 21 mei, tijdens de conferentie van Ieper, blijkt dat de geallieerden geen oplossing meer hebben voor de crisis. De Britten denken meer en meer aan de terugtocht, bij het Franse leger heerst moedeloosheid en het Nederlandse leger staat na de terreurbombardementen op het punt te capituleren. Het Belgische leger trekt dus opnieuw achteruit. De terugtocht verloopt ondanks de bombardementen toch vrij vlot. Onder dekking en met de hulp van de Cyclisten verlaat het 7de Linie zijn stellingen en gaat in de richting van het Schipdonkkanaal. Hun bestemming is Nevele waar de doodvermoeide mannen op 24 mei aankomen. Van de oorspronkelijke 3600 manschappen blijven er nog 1800 over.

Poesele 24 mei 1940

Het 7de Linie neemt stelling achter het Schipdonkkanaal vanaf 24 mei. Omdat dit kanaal enkel een natuurlijke hindernis vormt zonder enige defensieve voorzieningen, beginnen de mannen te graven. In het open terrein kan de kwaliteit van de schuttersput of loopgracht waarin je schuilt het verschil tussen leven en dood betekenen.

Majoor Rousseau, een veteraan uit de Eerste Wereldoorlog en commandant van de 3de Compagnie van het 1ste Bataljon schetst de situatie in zijn dagboek. Het moreel is laag. Iedereen beseft dat de improvisaties niet voldoende zijn om de vijand te stoppen. De verhalen van terugkerende vluchtelingen uit Frankrijk, waar de grens gesloten is, geven een uitzichtloze situatie. Voedsel is er nauwelijks. De Duitse luchtmacht is oppermachtig en doet wat ze wil. Wanneer de Duitse artillerie de andere oever bestookt, duikt iedereen angstig in zijn loopgracht of dekkinggat. Enkel de majoor staat uitdagend recht om een voorbeeld te stellen. Hij hekelt ook de onbekwaamheid van zijn majoor. De houding van de soldaten van het 15de Linie die met zijn compagnie een grens vormen, baart hem zorgen. Ze zijn meer bezig met de witte vlag dan met een standvastige verdediging. Zijn commandant heeft als repliek "vermijd elk contact met het 15de". Het antwoord van de majoor bevalt hem niet en hij meldt dit ook rechtstreeks, zonder de majoor daarin te kennen, aan het regimentshoofdkwartier.

Het 3de Bataljon krijgt een zone aangewezen tussen Nevele en Poesele in. De regimentsstaf bevindt zich te Poesele. De bataljonsstaf van het 3de wordt op een boerderij ingericht (vermoedelijk Bijkenstraat). De twee compagnieën nemen één langgerekte stelling in ongeveer vanaf de Graaf Van Hoornestraat, parallel met de Bijkenstraat, tot net over de Poekebeek, aan de Nieuwe Kerkstraat. Bij nacht wordt de commandopost door de Duitse artillerie bestookt maar de manschappen blijven, angstig, op post. Sommige soldaten werden met harde hand door hun sergeant op hun plicht gewezen. Vooral Sergeant Van Horenbeeck is hier een voorbeeld. Ook soldaat Dumarteau zet zijn angst aan de kant en neemt ondanks de bombardementen zijn plaats bij de telefooncentrale in.

Vroeg in de ochtend wordt het vuur geconcentreerd op de eerste lijn van het 15de Linie langs het kanaal. Dit houdt ongeveer een uur aan. Het vuren stopt abrupt en Duitse soldaten steken in bootjes het kanaal over. Wanneer ze aan de overkant op de dijk verschijnen wordt er geen schot gelost. Van langs alle kanten komen Belgische soldaten, zonder wapens met de witte vlag in de hand, aangelopen. De Duitsers trekken snel door de stellingen. Op een paar enkelingen na worden ook alle bataljons van het 15de krijgsgevangen genomen.

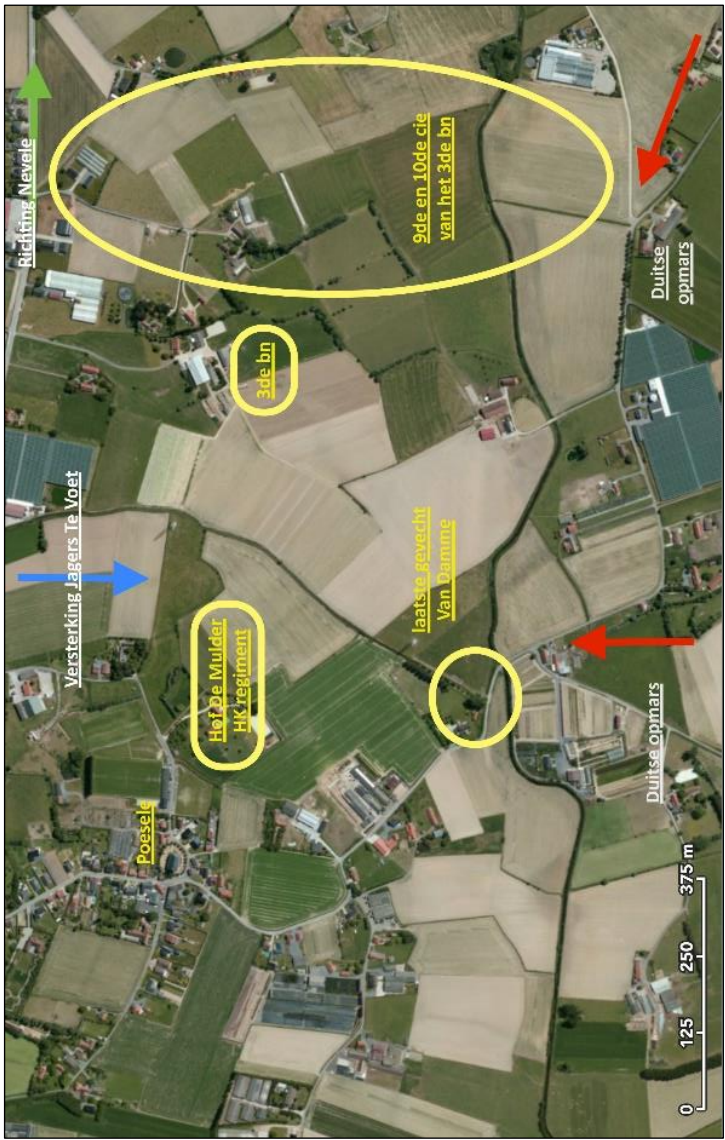
De Duitsers stoten niet enkel door in de diepte, waar ze te Kruiswege een artilleriegroep van het 8ste Regiment verrassen, maar gaan ook links en rechts van de doorbraak door. Op de linkerflank verliest het 11de Linie snel

twee van de drie bataljons. Op de rechterflank ziet commandant Rousseau van het 7de Linie hoe het 15de volledig instort. Hij schrijft snel een bericht voor zijn commandant en stuurt soldaat Asselberghs naar de commandopost van het bataljon. Hij probeert vervolgens het meest rechtse peloton 'en bretel' een dwarsstelling te laten nemen om zijn bedreigde flank van zijn compagnie te dekken. De Duitse soldaten omschrijden echter de flank van dit peloton. In de rug bedreigd, volgt ook hier de instorting en Rousseau moet machteloos toezien hoe ook zijn compagniepost, nog voordat hij die kan bereiken, capituleert.

In de melkerij van Nevele, de commandopost van het eerste bataljon, komt soldaat Asselberghs aan met zijn bericht. De majoor verlaat in paniek het hoofdkwartier en geeft het bevel over aan de arts. Deze neemt contact op met het regiment. De regimentscommandant geeft het bevel om Commandant Rousseau het bevel over het bataljon te laten overnemen. Nog voor het bevel kan uitgevoerd worden, staat de vijand aan de deur. De volledige staf wordt krijgsgevangen genomen.

Bij het 3de Bataljon hoort men overal geweer- en mitrailleurvuur. Zowel uit het zuiden als vanuit de richting van Nevele wordt er duidelijk strijd geleverd. De Poekebeek vormt in het zuiden een natuurlijke hindernis. Slechts op twee plaatsen is er een weg die over de beek leidt, de Nieuwe Kerkstraat/Oude Kerkstraat richting Poesele en de Kleitestraat richting Lotenhulle. Deze laatste overgang wordt door het eskadron Cyclisten van de divisie beschermd. Ondertussen verplaatst het regiment Ardeense Jagers zicht vanaf Lotenhulle naar Vinkt. Het bezette Nevele wordt door een tegenaanval van de Jagers te Voet opnieuw bevrijd. Het 3de Bataljon krijgt vooral op zijn flank, aan de Nieuwe Kerkstraat, een aanval te verduren maar slaat die met succes af. De Duitsers dringen ook niet meer aan en beperken hun activiteiten tot het verkennen in de richting van de Mortierstraat waar ze de burgemeester en een bemanning met een c47 kanon verrassen. Bij hun terugtocht worden ze bestookt door een patrouille van de Jagers te Voet. De restanten van het regiment worden rond Poesele verzameld en als een coherent geheel ingezet langs de twee beken, de Poekebeek en de Neerschuurbeek, in een dubbele defensieve stelling. Bij nacht worden de stellingen door artillerie bestookt. Ook het hoofdkwartier van het 3de Bataljon wordt gevisieerd. Het zijn soldaat Dumartean en Sergeant Van Horenbeek die koelbloedig blijven en ervoor zorgen dat de verschillende

posten bemand en operationeel blijven. Één soldaat wordt zelfs hardhandig door de sergeant op zijn plichten gewezen.

Kaart 7de Linie 3de Bataljon.

De 10de Compagnie laat weten in contact met de vijand te zijn. Op de commandopost van het 3de Bataljon is enkel Gerard Van Baelen als enige officier aanwezig. Hij belt naar het regiment en vraagt instructies. Het antwoord is "standhouden, de officieren nemen ook een geweer". Met de vijand zo dichtbij en in het vooruitzicht van het gevecht slaat de angst toe, ook bij Gerard. Het is de aalmoezenier die op dat moment de grootste koelbloedigheid toont en aandringt om zo lang mogelijk weerstand te bieden. Ondanks de dreiging van de omsingeling zal het restantje van het 7de Linie en ook de staf van het 3de Bataljon zich blijven verzetten. Een paar uur later komt er versterking van de Jagers te Voet. Omdat de Duitse 56ste Divisie op dat moment ook wordt afgelost, dringen de Duitsers niet langer meer aan en beperken zich tot het bestoken van de linie met artillerie. Ondertussen hebben ze 5000 man krijgsgevangen genomen wat een probleem op zich zelf vormt en is de bezette zone te groot om door één regiment te worden gecontroleerd.

Einde van de vijandelijkheden

Uiteindelijk komt op 26 mei via de telefoon het bevel tot terugtrekken vanuit het regiment door bij de staf van het 3de Bataljon. Het restant van het bataljon wordt richting Brugge gestuurd.

Alhoewel Sergeant Van Horenbeeck net voor het uitbreken van de vijandelijkheden door Luitenant Van Baelen met 5 dagen licht arrest werd bedacht, worden hij en Dumarteau op zijn aangeven voorgedragen voor een eervolle vermelding op het divisiedagorder.

Op 27 mei in de namiddag komen ze aan te Waardamme. Op 28 mei volgt de capitulatie en onder leiding van de majoor begeeft iedereen zich in krijgsgevangenschap. De tocht loopt over Gent, Lochristi, Zeveneken naar Kalken.

Op 1 juni 1940, na 4 dagen krijgsgevangenschap, wordt Gerard Van Baelen vrij gelaten te Kalken. Op het bewijs van ontslag, afgegeven door 'Gefangenensammelstelle Kalken der 4de Division', gestempeld met 'Einheit 53522', staat vermeld: "De ontslagene is aangewezen zich in zijn woonplaats onmiddellijk op het politiebureau terug te melden, zijn werkplaats weer op te zoeken, zich van iedere vijandelijke actie tegen Duitsland en de Duitse weermacht te onthouden en de in zijn bezit zijnde militaire kleding en

stukken van uitrusting van het Belgische leger tot en met 18/06/1940 op het politiebureau van zijn woonplaats in te leveren."

Het document is afgestempeld op 11 juni 1940 door de politie van Mechelen.

Als voormalig reserveofficier bij het Belgische leger wordt hij op de lijst gezet met nr. 636 van personen die zich regelmatig moeten aanmelden.

940

Gefangenensammelstelle Mechelen der 1er Divis.

Entlassungsschein - Bewijs van ontslag - Certificat

Anderslustenauer Fern Baelen Gerard
(Dienstrang) (Vor- u. Zuname)

ist am _____ aus der Gefangenschaft entlassen.
 werd op 7 Juni 1940 uit de krijgsgevangenschap ontslaan.
 est relâché le _____ dans son pays.

Wohnsitz (woonplaats, domicile) : Mechelen

Beruf (beroep, profession) : Bediende

Der Entlassene ist angewiesen, sich in seinem Wohnsitz sofort bei der Ortspolizeibehörde zurückzumelden, an seine Arbeitsstelle zurückzukehren, sich jeder feindseligen Handlung gegen Deutschland und die deutsche Wehrmacht zu enthalten und die noch in seinem Besitz befindlichen Bekleidungs- und Ausrüstungsstücke des belgischen Heeres bis zum 18-6-40 bei der Polizeibehörde seines Wohnsitzes abzugeben.

De ontslagene is aangewezen zich in zijn woonplaats onmiddellijk op het Politiebureau terug te melden, zijn werkplaats weer op te zoeken, zich iedere vijandelijke actie tegen Duitsland en de Duitse weermacht te onthouden en de in zijn bezit zijnde militaire kleding en stukken van uitrusting van het Belgische leger tot en met 18-6-1940 op het Politiebureau van zijn woonplaats in te leveren.

Le délassé est obligé de se présenter tout de suite auprès de la police de son domicile, de retourner à l'emplacement où il travaillait avant la guerre, de s'abstenir de toute action dirigée contre l'Allemagne et les autorités militaires et de rendre jusqu'au 18-6-40 auprès de la police de son domicile les vêtements et équipements militaires de l'armée belge encore en sa possession.

11 JUNI 1940

Der Legeertman van Comp. Süßree
Süßree
 (Dienstgrad)

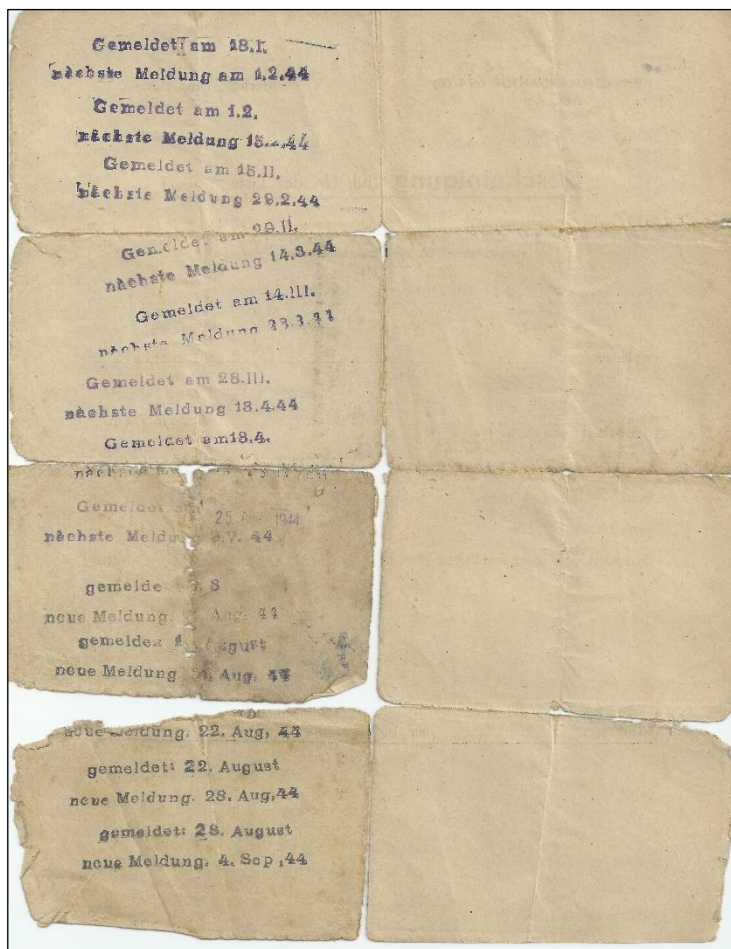
Gent. - Druck F. R. Buyck Gebr.

Bewijs van ontslag.

Gerard moet zich om de twee weken, op dinsdag tussen 16 en 17 uur, melden op het bureau van de Kreiskommandantur 694 gevestigd Bruul 79 te Mechelen. De stempels op het document laten zien dat hij dit tot 28 augustus 1944 heeft gedaan. Aan de voorziene melding van 4 september 1944 kon niet worden voldaan, Mechelen werd op die dag door Britse troepen bevrijd.

KREISKOMMANDANTUR 694 (B) Abt. Kgf.		Mecheln, den 18.1.1944	
Bescheinigung (Hd. Nr. der Liste 636) 48221			
Inhaber dieses ist der belgische Aktive / Reserve			
U. Leutnant Van Eselen, Gerard, Theresia, Jozef		Name	
Dienstgrad		Name	
wohaft: K u i z e n		Ort	
Strasse: V a a r t d y k		Haus-Nr. 51	
Er hat sich 14 tgl. bei der Kreiskommandantur 694 (B) Abt. Kgf. zur Bescheinigung			
Bruul 79 - Eingang Hofdor. - zu melden		dienstags in der Zeit	
von 16 ⁰⁰ bis 17 ⁰⁰ Uhr.			
Er erklärt, sich jeder feindlichen Handlung gegen das Deutsche Reich zu enthalten.			
		Der Kreiskommandant:	
		A. B.	
Meldetag: 19.02. Dienstag		alle 14 Tage.	
Gemeldet am 9. Mai		gemeldet 4. Juli	
nächste Meldung 23. V. 44		neue Meldung. 18. Juli 44	
gemeldet: 6. Juni		gemeldet: 18. Juli	
neue Meldung: 20. Juni 44		neue Meldung: 23. Juli 44	
gemeldet: 20. Juni		gemeldet: 23. Juli	
neue Meldung: 4. Juli 44		neue Meldung: 28. Juli 44	
		gemeldet: 29. Juli	
		neue Meldung. 4. Aug. 44	

Bescheinigung.

Bescheinigung achterkant.

Een maal thuis, Vaartdijk 51 te Muizen, treft een blijde gebeurtenis het gezin Van Baelen. Op 9 oktober 1941 wordt hun derde kind geboren.

Gerard gaat vervolgens aan de slag als klerk op de administratie van de stad Mechelen op 24 juni 1940. Deze vacature kan hij invullen mits woonachtig te Mechelen. Om deze kaap te omzeilen, laat Gerard zijn domicilie bij zijn

vader en moeder zetten. De legitimatiekaart van Gerard draagt ononderbroken de geldigheidstempels vanaf 10 december 1942 tot 30 september 1944. Blijkbaar werd hij als betrouwbaar aangezien want tevens werd hij ingezet bij de 'passiver Luftschutzdienst' (luchtbescherming) wat hem de mogelijkheid gaf om na een bombardement toch ongehinderd op straat rond te lopen.

Toch is Gerard verre van tevreden. Het werk is onder zijn studieniveau en de 195 fr. per week die hij ontvangt vindt hij ontoereikend. Hij schrijft dan ook een brief naar de 'dienst gedemobiliseerd leger' te Brussel. In zijn brief van 19 oktober 1940 vraagt hij een betere betrekking. Op 4 november 1940 krijgt hij ook antwoord. Jammer genoeg zijn er op dat moment geen betrekkingen beschikbaar en als die er komen dan wordt er voorrang gegeven aan de beroepsofficieren en pas in tweede instantie aan de reserveofficieren. De brief wordt vergezeld van een vragenlijst en is ondertekend door Kolonel SBH Louppe.

Pas passiver Luftschutzdienst.

Na de oorlog

STAD
MECHELEN

Mechelen, den 4 September 1944

Telefoon :
Burgemeester . 122.38
Secretaris . 122.47
Diensten . 130.37

Onderwerp :
S.R.A.
UITERST CONFIDENTIEEL
- Afdeling
Rep. Nr.

Ondergeteeskonde, Van Gysel Maurits Adriaan, Technisch
Conducteur der Stad Mechelen, verklaar hier mede van den
genaamden Van Baalen Gerard, Theresia, Jozef, geboren te Meche-
len den 20-1-18, gedurende den oorlog vanaf 1940, nuttige
en waardevolle inlichtingen te hebben ontvangen ten bate der
geallieerde legers. Daar hy me steeds met raad en daad ten
dienste stond had hy myn vloedig vertrouwen verworven en was
dus ook van al myn doen en laten (uitzendingen en photographie-
ren van documenten) op de hoogte. Hy heeft my nooit teleur
gesteld en verdiend onbegrensd vertrouwen.

Gedaan te Mechelen, den 4 September 1944.

Van Gysel

S.R.A. 6999 - No 4674.
Lier Stweg 699. Mechelen.

Brief Gysels, gedateerd Mechelen 4 september 1944.

Op 4 september 1944 wordt Mechelen bevrijd. Ook in deze stad start de jacht op collaborateurs en zij die met de vijand hebben geheuld. Iemand die vier jaar lang een betrekking heeft kunnen behouden tijdens een pro-Duits

bestuur zou wel eens automatisch verdacht kunnen worden van collaboratie.

Om elk spoor van mogelijke collaboratie of verdenking van heulen met de vijand af te schudden krijgt Van Baelen van Maurits Van Gysel een document. Uit dit document blijkt dat Gerard kennis had van de activiteiten van Maurits die als technisch conducteur der stad Mechelen werkzaam was. Van Gysel zou als spion voor de geallieerden hebben gewerkt. De brief is opgesteld 4 september 1944 op briefpapier van de stad Mechelen. Volgens zijn zoon was zijn vader wel bang. Telkens er iemand aan huis kwam, verborg hij zich tot alles terug veilig was.

Op 21 oktober 1945 wordt het vierde kind binnen het gezin geboren. Het leger is echter Luitenant Van Baelen niet vergeten. Op 27 april 1945, nog voor het einde van de oorlog, wordt hij opnieuw opgeroepen. Hij wordt aangesteld als officier kazernering bij de EM-place Mechelen. Tevens wordt hij bevorderd tot eerste luitenant met ingang van 26 maart 1945. Dit 'Besluit van de Regent' wordt herroepen en hij wordt met terugwerkende kracht tot Eerste luitenant benoemd op 26 maart 1943.

Het naoorlogse leger bestond in eerste instantie enkel maar uit de brigade Piron die onder geallieerd commando stond. Na de bevrijding begon het militaire apparaat zicht opnieuw te organiseren. In eerste instantie werden er bataljons fuseliers opgericht. De eerste werden toegevoegd aan het geallieerd commando. Bataljon 5 en 6 spelen zelfs een beperkte rol in het Ardennenoffensief. Einde mei 1945 zijn er 60 bataljons geformeerd. Omdat het beroepspersoneel van het oude Belgische leger zich op dat moment nog voor een groot gedeelte in krijgsgevangenschap bevindt, worden de reservisten hiervoor aangewezen. Driekwart van deze bataljons gaan nog voor het einde van de oorlog richting Duitsland en worden onder geallieerd bevel ingezet. De ondergrondse fabriek van Dora Mittelbau⁴ werd door hen bevrijd.

⁴ **Mittelbau-Dora** was een naziconcentratiekamp dat in augustus 1943 in gebruik werd genomen nabij Nordhausen, ten zuiden van het Harz-gebergte. Het belangrijkste doel van het kamp was niet het uitroeien van de gevangenen (zoals in Auschwitz of Treblinka gebeurde) maar gebruik van hen maken als goedkope arbeidskrachten in de wapenindustrie, voornamelijk in de productie van V1's en V2's.

Op 24 september 1945 wordt Luitenant Van Baelen overgeplaatst naar de 1ste Compagnie van het 56ste Bataljon Fuseliers te Pittem. Op 6 januari 1946 bezoekt hij het militair hospitaal te Brugge met een probleem aan het linker been. Na drie dagen mag hij terugkeren naar huis. Op 12 februari 1946 wordt Gerard opnieuw onderzocht te Luik door twee kapiteins geneesheren, Melon en Marette. Deze verklaren Gerard niet langer meer fit voor de dienst. Op basis van "varices volumineuses de la jambe gauche formant tumeur et occupant de la moitié de la hauteur de la jambe" (spataderen op meer dan de helft van het linker bovenbeen) krijgt Gerard het document B32 in handen. Op 9 oktober 1946 wordt Eerste luitenant Gerard Van Baelen om medische redenen definitief uit de reserve ontslagen.

 SERVICE DE MEDECINE

Liège, le 12 février 1946

Nous soussignés MELON, Louis et MARETTE, Felix, Capitaines
 en 1er Medecin déclarons avoir examiné ce jour le Lieutenant de
 réserve VAN BAELEN, G.I.J. et l'avoir trouvé atteint de B.32, Vari-
 ces volumineuses de la jambe gauche formant tumeur et occupant
 plus de la moitié de la hauteur de la jambe
 L'intéressé est inapte définitivement pour B32

Le Capitaine en 1er Medecin MELON

Le Capitaine en 1er Medecin MARETTE

Le Major-Medecin DUPONT,
 Directeur,

Het gezin breidde zich na de oorlog nog verder uit met 7 kinderen. De jongste werd geboren op 5 augustus 1957.

Gerard Van Baelen stierf op 6 juni 1961 te Duffel op 49-jarige leeftijd. Zijn weduwe overleed te Bonheiden op 10 december 2003.

AFSCHRIJF.

MILITAIR HOSPITAAL VAN BRUGGE.

REGL. HOSPITALEN
ARR. 120
MOEDEL NR. 6

ZAAL - OF UITGANGSBRIEFJE.

van Luitena nt VAN BAELEN Gerard.

5de BATALJON FUSILIERS 1° KIE.
(Korps of dienst)

RESERVE STAMBOEKNUMMER 38533.

6/1/46

STANDWIJZIGINGEN		OPMERKINGEN.
Ingekomen den	6.1.1946	Heeft zijn teekeningen ge-
Uitgegaan den	9.1.1946	trekken tot en met.....
Om zich bij zijn eenheid te vervoegeen te Pitted.		Heeft de hospitaliseerkosten
: Inapte 3 32		betaald tot en met.....
De Dokter-Bestuurder		Gezien voor akkoord.
De Luitena nt-Geneesheer		De Officier-Beheerder.
: (G) Onleesbaar;		
		De Luitenant van Aam.
		Officier-Beheerder.
		(J) LATENTE.

VOOR GELIJKVORMIG AFSCHRIJF.

Den 8.1.1946

De Majoor GELLETEN

assistent van de L. A.

8 jan 46

Conclusie

Het beeld dat Luitenant Van Baelen in zijn verslag laat doorschemeren is typerend voor de Belgische soldaat uit de Achttiendaagse Veldtocht. De lange mobilisatieperiode had zijn sporen nagelaten op het moreel van de manschappen. Een sergeant die later door Gerard wordt voorgedragen als een voorbeeld wordt in die dagen door hem zelf met 5 dagen arrest bedacht. In de eerste uren van de strijd was iedereen nog vol geloof in de kracht van

de geallieerden en het eigen kunnen om de vijand de toegang tot het grondgebied te ontzeggen. Het moreel en de materiële slagkracht kregen een eerste gevoelige klap na de val van het fort van Eben-Emael. De kwetsbaarheid van zorgvuldig voorbereide plannen en het simpel doorbreken van de fortificaties betekende voor de officieren een schok in het geloof de vijand te kunnen stoppen. Het vertrouwen werd nog verder naar beneden gehaald door de onmacht van het grote Franse leger en professionele Britse leger om de Duitse troepen terug te dringen. De bezetting van de KW-linie gaf even een beetje rust en kon de paniek even bezworen worden. Het ontzag voor de superieure bewapening van het Duitse leger stond haaks op de steeds meer geïmproviseerde stellingen en slinkende middelen. In de plaats van het patriottisme kwam er twijfel en angst. Tijdens de terugtocht uit de Scheldelinie en eenmaal achter het Schipdonkkanaal zakte het moreel volledig in. Niet alleen was het vertrouwen op een goede afloop weg bij de hogere officieren maar heerste er op elk echelon de vrees alsnog te sneuvelen in het zicht van het einde van de strijd, vooral bij de oudere reservisten. Het was zinloos om nog langer te strijden voor een verloren zaak, maar tijd om naar huis te gaan, naar vrouw en kinderen, alhoewel dit niet openlijk kon worden uitgesproken. Toch waren er nog mannen bereid om te strijden tot het einde. Ook onder de lagere officieren was er nog morele weerbaarheid. Zij trachten met alle beschikbare middelen toch nog een geïmproviseerde verdediging rond Poesele te organiseren in een poging te redden wat er te redden viel. Ook de regimentsstaf van het 7de Linie blijft ter plaatse alhoewel het risico van omsingeling en krijgsgevangenschap acuut aanwezig was en het de facto als regiment was opgehouden te bestaan. Het is ontnuchterend dat in de uren van de hoogste nood niet de bataljonscommandant van het 3de Bataljon tegenover zijn manschappen het nodige leiderschap laat zien maar wel ... de aalmoezenier.

Alex Dhondt
Merendree

VERSLAGEN

Zondag 3 april, Parochiaal Centrum Nevele (vroegere zaal Novy). Lezingen in het Meetjesland. Lezing door de heer Jan Luyssaert over de *Ontstaansgeschiedenis van de stede en vrijhede van Nevele en van zijn donjon*. 59 aanwezigen.

Archeologische vondsten bewijzen dat Nevele reeds vroeg bewoond was. Vooral de ligging aan de bevaarbare Poekebeek speelde hierin een gunstige rol. *Nevele binnen* had het statuut van *stad en vrijheid* en was nauwkeurig afgebakend van het omliggende platteland, *Nevele buiten* genoemd.

Bij de verovering van onze streken hebben de Romeinen de eerste grote landbouwuutbatingen opgericht, de zogenaamde *villae*. Vanaf de 5de eeuw bouwden de Frankische veroveraars versterkte hoeven op een kunstmatige verhoging, *mote* of *motte*. Zo is ook de *villa nevele* ontstaan en die mote vormde de kern van de latere Stad en Vrijheid Nevele.

De spreker schetste hoe de stede van Nevele zich verder heeft ontwikkeld en welke rol de heren van Nevele hierin speelden. De oudst bekende heer van Nevele is Wouter van Nevele die in 1072 als getuige vermeld staat in oorkonden uitgevaardigd door Robrecht de Fries, graaf van Vlaanderen. Aangezien hij zich dan al *heer van Nevele* noemde, bezat hij zeker een woonplaats die een heer waardig is en dat kan alleen maar een motekasteel zijn geweest. De bouw van dit kasteel wordt in de tweede helft van de 11de eeuw gedateerd.

De lezing werd ondersteund door reconstructiebeelden van de landschaps- en ontstaansgeschiedenis van Nevele en de geschiedenis van zijn donjon. (A.B.)

Zondag 24 april tot en met zondag 8 mei, Sint-Laurentiuskerk Poesele. Erfgoeddag 2016 met als thema: RITUELEN. 350 bezoekers.

'Rituelen uit de tijd van het rijke Roomse leven in en rond de kerk van Poesele' was de titel van de tentoonstelling tijdens de erfgoeddagen die door André Bollaert was samengesteld en georganiseerd door het Poeselse kerkbestuur en heemkring Het Land van Nevele met de medewerking van de cultuurdienst van de gemeente Nevele en de parochies van groot Nevele. Voor de ouderen onder ons was het een verre herinnering aan, voor de jongeren de kennismaking met een wereld waarvan men het bestaan niet

vermoedde. Zo werd aandacht besteed aan de rituelen en de voorwerpen die gebruikt worden bij de toediening van de sacramenten. Ook het volks religieuze luik kreeg ruimschoots aandacht zoals de rituelen bij het bezweren van onheil, het verdrijven van het kwaad, hekserij en tovenarij, paasnagels, persjonkelen, een kapel op paardenpoten enz.

Er werden vijf gegidste rondleidingen gehouden en de erfgoeddagen werden op 8 mei afgesloten met een fel gesmaakt concert op het geklasseerde Louis Lovaertorgel door Jan Moeyaert, organist van de Sint-Laurentiuskerk.

(A.B.)

POESELE NUCHTING

Het feest van de heilige Laurentius, patroonheilige van de kerk van Poesele, wordt gevierd op 10 augustus. Eertijds werd Poeselekermis de eerste zondag na de feestdag van de patroonheilige gevierd. Midden de 18de eeuw werd dit feest verlegd naar de tweede zondag van september.

"Deze heilige diaken werd in 258 op bevel van keizer Valeriaan op een rooster gebraden." : zo vertelt ons de Volkskundige kalender van het Vlaamse Land (zie de muurschilderingen in het koor van de kerk van de hand van Nevelaar Theodoor Janssens).

De patroonheilige werd hier vooral aanbeden tegen besmettelijke ziekten maar ook tegen infecties, huiduitslag, koorts en puisten wordt zijn voorspraak ingeroepen.

Het komen *dienen* voor de heilige Laurentius rond halfhoogst was tot in de jaren zeventig van vorige eeuw nog een vertrouwd beeld rond de kerk. Talloze bedevaarders, meestal uit omliggende parochies, deden er hun rondgang biddend aan de vier kapelletjes op de kerkmuur en voor het beeld van de patroonheilige boven de inkom van de kerk.

In de 19de en het begin van de 20de eeuw kwamen de bedevaarders hier zeer vroeg in de morgen aan, vandaar dat men deze bedevaart *Poesele nuchting* noemde. Niet alle bedevaarders hadden echter even vrome intenties. In de tijd dat de waterpompen nog buiten stonden, werden de trekkers van de pompen in het voorbijgaan meegenomen en aan de kerkingang achtergelaten.

Dinsdag 26 april, opstartvergadering van het publicatieproject over de graven van Egmont en Horn in het Europees parlement en het Brussels stadhuis. Dit initiatief werd opgestart door Cultuurwerking Sotteghem en Stichting de Aldenborgh uit Weert (Nederland) als voorbereiding van de 450ste verjaardag van de onthoofding van de graven Egmont en Horn op de Brusselse Grote Markt op 5 juni 1568.

De deelnemers aan de opstartvergadering van het publicatieproject over de graven van Egmont en Horn in het Europees parlement.

Uiterst links en uiterst rechts de initiatiefnemers Olivier Van Rode (Zottegem) en Peter Korten (Weert),

vierde en vijfde van rechts vooraan André Bollaert en Jan Luyssaert.

Een delegatie van medewerkers uit diverse landen werd in de voormiddag in het Europees parlement verwelkomd door de Nederlandse CDA Europarlementariër Jeroen Lenaers en zijn Vlaamse CD&V-collega Ivo Belet.

Daarna belichtte Dr. Liesbeth Geevers (Universiteit Leiden) de communicatielijnen van Egmont, Oranje en Horn met het Hof in Madrid. Dr. Aline Goosens (U.L.B.) besprak het religieuze landschap, en de bestrijding van de ketterij die door Karel V werd ingesteld en Prof. Dr. Violet Soen (K.U.L.) schetste de beeldvorming van Lamoraal van Egmont. In de bus op weg naar het Brusselse Stadhuis werd een lunch genuttigd.

Olivier Van Rode, voorzitter van Cultuurwerking Sotteghem liet de genodigden eerst luisteren naar een vooraf opgenomen interview met een autoriteit inzake het Hof van Filips II en de Nederlandse Opstand, prof. dr. Geoffrey Parker (Ohio State University). Daarna stelde hij het publicatieproject zelf voor. Hij benadrukte dat het een vlot leesbare biografie moet worden, waarbij de mythen rond beide graven doorprikt worden. Hierna volgde een paneldiscussie waaruit bleek dat er, op een relatief korte tijd nog veel onderzoek zal moeten plaatsvinden. Voor heemkring Het Land van Nevele komt het er op neer dat zij de figuur van Filips van Montmorency gaan belichten als heer van Nevele. Na afloop van de paneldiscussie werden de deelnemers vergast op een receptie, aangeboden door het Brusselse stadsbestuur. Daarna werden de benen onder tafel geschoven in het restaurant Aux Armes de Bruxelles.

(A.B.)

Zaterdag 30 april, natuurhistorische wandeling in de Kalevallei. 'De Kalevalei historisch gerateld'. Een samenwerking tussen Natuurpunt De Ratel Nevele en onze heemkring o.l.v. Stephan Boulez en Jan Luyssaert. 51 wandelaars.

De vallei van de Oude Kale kent een rijke geschiedenis. Ze is één van de uitlopers van de Vlaamse Vallei, die meer dan 15.000 jaar geleden ontstond na de laatste ijstijden, samen met de Leie, de Schelde, de Dender... Zo leerden we dat de Poekebeek, de Kale en de Durme ooit één rivier vormden en dat de vallei vroeger tijdens de winter een overstromd gebied was van honderden meters breed en dat de randen van deze winterbedding nu nog altijd goed zichtbaar zijn. Onthouden we ook dat vóór het Schipdonkkanaal gegraven werd, de Oude Kale een belangrijke vaarweg was tussen Gent en Nevele. Deze en andere weetjes kwamen rijkelijk aan bod tijdens deze natuurhistorische wandeling.

De wandeling in de vallei van de Oude Kale was een organisatie van de vereniging Natuurpunt en de heemkundige kring Het Land van Nevele. Voor Natuurpunt was Stephan Boulez de gids en Jan Luyssaert belichtte de ontstaansgeschiedenis van het landschap in de Kalevallei.

Parochiekerk H. Radegundis van Merendree

De parochiekerk van Merendree zou in de 7de eeuw gesticht zijn door de H. Amandus. Het is de enige kerk in Vlaanderen die is toegewijd aan de Merovingische koningin Radegundis (ca. 520 - 587). De oudste delen van de huidige kerk, koor en toren in Romaanse stijl, klimmen op tot de eerste helft van de 12de eeuw en werden op oude funderingen gebouwd. De kerk had erg te lijden onder de godsdiensttroebelen in de 16de eeuw en moest voor een deel worden gesloopt. Ca. 1780 werd het koor naar het westen verplaatst. In 1881-82 volgde een grootse bouwcampagne o.l.v. A. Van Assche waarbij de voorgevel zijn neogotisch uiterlijk kreeg en het koor weer naar het oosten verplaatst werd.

Achter de kerk ligt binnen een circulaire omwalling de vroegere pastorie, gebouwd ca. 1764 op de plaats van het oudheerlijk kasteel van Merendree, Gerolfswal of Meierswal genoemd. Het ziet er sterk naar uit dat Meierswal en kerk deel hebben uitgemaakt van een middeleeuwse site bestaande uit een opperhof, neerhof en kerk.

Radegundis van Thüringen (*Erfurt 520 †Poitiers 13-08-587) werd geboren in het geslacht van de Thüringers. In 531 veroverde Chlotarius I samen met zijn halfbroer Theuderik I het Koninkrijk Thüringen. Chlotarius I, ook Chlotar genoemd, (*Soissons ca. 497 – †Compiègne, eind november of december 561) was een zoon van Clovis I en Clothilde. Na de nederlaag van Thüringen werd Radegundis als weeskind samen met haar broers naar Neustrië

gebracht, dit is het gebied dat werd begrensd door de Schelde in het noorden en de Loire (Aquitanië) in het zuiden. Zij kreeg in de villa Athies (Péronne) van Chlothar een christelijke opvoeding en een zekere literaire opleiding.

Hoewel zij zich aangetrokken voelde tot het religieuze leven, werd zij vóór 540 uitgehuwelijkt aan koning Chlothar. Zij wijdde zich aan haar koninklijke taken, maar onttrok zich aan haar echtgenoot. Hij klaagde erover dat hij veeleer een non dan een koningin als echtgenote had.

Ondanks alle pogingen van de koning om haar ertoe aan te zetten het huwelijksbed te delen, trad zij in het klooster dat Chlothar binnen de muren van Poitiers voor haar had laten bouwen. Daar onderwierp ze zich aan het gezag van haar geadopteerde dochter Agnes die er abdis benoemd was. Zij overleed in Poitiers op 13 augustus 587.

Dat juist de Merovingische prinses Radegundis als patroonheilige van de kerk werd gekozen is geen toeval. Op een 100-tal meter van de kerk en Meierswal werd in 2010 en 2014 vroegmiddeleeuwse bewoning aangetroffen die dateert uit de Merovingische tijd. Tot in het midden van de 7de eeuw lag op dat terrein een drieschepige hoeve met enkele verspreide bijgebouwtjes. In de tweede helft van de 7de eeuw werd er een waterput met houten bekisting aangelegd. Uit de vulling van de waterput weten we dat de bewoners van de nederzetting aan gemengde economie deden. Zij teelden en bewerkten granen zoals rogge, oliehoudende en vezelrijke planten zoals vlas en raapzaad, deden aan veeteelt en binnen de nederzetting waren moestuinen aanwezig met onder andere druiven, selder en pastinaak.

Kalevallei

Van de kerk van Merendree trok de groep wandelaars naar de Kalevallei. Deze vallei strekt zich uit ten noorden en ten zuiden van de Kale op het grondgebied Merendree en Vinderhoute. De levensader van dit gebied, de Oude Kale, was een van de grootste beken van het Meetjesland en vormde eeuwenlang een verbinding tussen de Poekebeek en de Durme. Nu kan de Oude Kale tussen Vinderhoute en Merendree nog steeds vrij meanderen en in de beek leven tientallen vissoorten en heel wat bijzondere waterdiertjes en waterplanten. Tussen Merendree en Vinderhoute stroomt de Oude Kale in een vlakke vallei die tot 600 meter breed is. Die vallei is een lappendeken van weilanden, rijen knotwilgen, kleine veldbosjes en talrijke sloten.

Het gebied ten zuiden van de Oude Kale draagt in Merendree de naam Overpoeke en die naam herinnert eraan dat de huidige Kale aanvankelijk Poeke heette.

Loop van de Poeke/Kale

De Poeke/Kale ontspringt op de hoogte van Tielt en stroomt langs Ruiselede en Poeke door Nevele, Landegem en Merendree naar Vinderhoute. In Nevele stort de Poeke zich in de Kaandel en krijgt er de nieuwe naam Kale. In Merendree splitst de Poeke/Kale zich in een noordoostelijke en een noord-westelijke arm. De noordoostelijke arm heette aanvankelijk Poeke(beek), maar kreeg later de naam Kale en mondt in Vinderhoute in de Durme uit. We spitsen onze aandacht op de noordoostelijke arm die we nu consequent Kale noemen.

De Kale vormt hier de grens tussen de Merendreese wijken Overpoeke en Oostergem. Gezien vanuit het centrum van Merendree ligt dit gebied waar we ons nu bevinden over de Poeke, vandaar de naam Overpoeke.

De prehistorische waternaam Poeke behoort bij het Indo-europese *pek-*, *pok*, wat 'schoon, aangenaam' zou betekenen.

De oorspronkelijke naam van de Kale is dus Poeke. De naam Poeke werd langzamerhand verdrongen door de naam Kale, maar leefde verder in de namen van percelen die langs die Poekebeek lagen: Poekbroek, Poekestede, Poekmeers en Poekstuk en in de wijknamen Overpoeke en Staak te Poeke. Deze toponiemen bewijzen dat de naam Poeke is blijven leven lang nadat de naam Poeke als waternaam in Merendree was verdrongen door Kale.

Dat waterlopen een nieuwe naam krijgen, ligt niet voor de hand. Dat gebeurt pas wanneer een of andere materiële omstandigheid de volksmond tot een dergelijke vernieuwing aanzet, bijvoorbeeld verbredings- of verbeteringswerken. En dat is herhaaldelijk gebeurd aan de loop van de Poeke.

Aan de waternaam Kalene ligt een vorm *ka(a)nle* ten grondslag die zich op twee manieren heeft ontwikkeld, enerzijds *kanle>kandl> kaandel* (met inlassing van een *d*, zoals bijv. in *hoen:hoenders*), anderzijds *kanle>kalene* (door omwisseling van de *n* en de *l* zoals bijv. in *gras:gers*.) en *kalle* (door aanpassing van de *n* aan de volgende *l*). De grondvorm *ka(a)nle* is afkomstig van het Latijnse *canalis*, *canella*. Kalene betekent 'gegraven waterloop, kanaal'.

Drieselken

In het overgangsgebied tussen de vallei van de Kale en de Lange Akker ligt langs de Biezestraat het Drieselken.

Het Drieselken is een dorpspleintje waarrond de boerderijtjes geschaard stonden, meestal met hun stallen naar het pleintje gericht. Op het pleintje lag en ligt nog steeds een drenkput, het vee werd er 's avonds samengedreven en het werd gemeenschappelijk door de omwonenden gebruikt.

De meeste Meetjeslandse driesen die als voormalige gehucht-pleintjes geïdentificeerd konden worden, dateren uit de tijd van de ontginningen (11de -13de eeuw), toen er nieuwe woonkernen werden opgericht in voorheen onontgonnen gebied.

Over de etymologie en de betekenis van *dries* is nogal wat geschreven. Sommige auteurs zagen een verband met het telwoord *drie*, ofwel als verwijzing naar het drieslagstelsel, ofwel omdat sommige driesen driehoekig zijn. Die beweringen houden echter geen steek. Er zijn heel wat rechthoekige driesen en het woord *dries* is ouder dan de invoering van het drieslagstelsel. Oorspronkelijk betekende *dries* 'rustend akkerland'. In die opvatting is een *dries* dus een uitgeputte akker, die men een tijdlang braak moest laten liggen om de bodem weer op krachten te laten komen. In oude teksten vinden we de uitdrukking *dries liggen* 'braak liggen'.

Bilken

De Kalevallei is een typisch *bilken*-gebieden. Bilken liggen op de overgangsgebieden tussen de kouterruggen (Lange Akker) en de alluvia van de beken en rivieren (Kale). In de late Middeleeuwen, d.i. in de tijd van de grote ontginningen, werden door individuele personen gronden van ongelijke of minder goede kwaliteit in gebruik genomen. Veel van die nieuw gerooide gronden werden met levende omheiningen omplant en op die manier kreeg het landschap zijn gesloten karakter.

Het woord *bilk* komt uit de stam van het Germaanse werkwoord *bilukan*, dat de voorloper is van het Nederlandse *beluiken* 'omheinen'. Oorspronkelijk is een *bilk* een omheind perceel. In de late middeleeuwen kregen we een explosie van *bilk*-namen, wat wijst op een gesloten cultuurlandschap met levende hagen. Ze worden soms genoemd naar de struiken waarmee ze werden omheind, zoals Braambilk, Eekbilk, Elsbilk. Op die bilken werden allerlei vruchten verbouwd die in onze streken tot dan toe minder of niet bekend waren. Ze werden soms jarenlang op dezelfde *bilk* geteeld, die dan dikwijls naar het gewas werd genoemd, zoals bijv. Haverbilk, Klaverbilk of Tarwebilk.

Zonder Natuurpunt zou er geen sprake geweest zijn van een groene Vallei van de Oude Kale. Dankzij de natuur- en milieuorganisatie 'De Ratel', de voorloper van Natuurpunt, werden de plannen uit de jaren 1980 verijldeld om de Oude Kale recht te trekken en de oevers te betonnen. Sindsdien heeft Natuurpunt er 6 ha in eigendom en 12 ha in beheer. Niet toevallig vind je net op die percelen de grootste variatie aan dieren- en plantensoorten. (J. L.)

Zondag 5 juni 2016, laatste steenlegging 'donjon'.

24 mei 2016 - Het nemen van de stalen van de donjon voor het bijkomend C14 onderzoek. V.l.n.r. ons bestuurslid Hugo Schaeck, provinciaal archeoloog Luc Bauters en Tess Van Den Brande en Mark Van Strydonck van het Royal Institute for Cultural Heritage

Na enkele jaren bestaan als bouwwerf, vervolgens archeologische site en dan opnieuw bouwwerf is de donjon-woning nu afgewerkt. Het archeologisch onderzoek heeft uiterst interessante en verrassende resultaten opgeleverd.

In zoverre dat de heemkring dank zij de medewerking van het gemeentebestuur van Nevele op 24 mei een nieuw C14 onderzoek kon laten uitvoeren op de oudste delen van het gebouw. De resultaten van dit onderzoek worden verwacht begin november.

Maar ook het resultaat van de verbouwing moet niet onderdoen. Het is een heel knappe en in alle geval unieke woning geworden. De uitnodiging van Carl Schelstraete voor de 'vrienden van de donjon' voor een laatste steenlegging als symbolische afsluiting van de werken werd door de genodigden sterk geapprecieerd evenals de 'Château du Donjon' die als afsluiter aan de gasten werd aangeboden.

(A.B.)

Zaterdag 2 juli 2016, zomeravondwandeling in het natuurgebied vlakbij het kasteel van Ooidonk. Een samenwerking tussen onze kring, Natuurpunt Deinze Zulte en KGKE Deinze o.l.v. de natuurgidsen van de Ratel en met gidsbeurten door Em. Prof. Morgan De Dapper, Stefaan De Groote en André Bollaert. 170 deelnemers.

Dank zij de toestemming van Henri graaf t'Kint de Roodenbeke was het natuurgebied vlakbij het historische kasteel van Ooidonk voor de gelegenheid toegankelijk onder begeleiding en in groep. Het werd een unieke gelegenheid om de natuurelementen en het historische kader van deze geklasseerde site te ontdekken.

Natuurgidsen en heemkundigen brachten volksverhalen en info over erfgoed, geschiedenis, fauna en flora. En die is heel rijk. Het kasteel dateert van eind 16de eeuw, maar verving een oudere burcht. Na de verwoesting van hun kasteel in Nevele in 1381 trokken de heren van Nevele naar Ooidonk. Het domein is vrij intact gebleven en de verblijfplaats van een groep reeën, verschillende uilensoorten, de zwarte specht en roofvogels zoals havik en buizerd. Er is ook de bekende reigerkolonie in het bosgebied. De vele statige eiken zijn bijna 200 jaar oud.
(A.B.)

**Zondag 10 juli 2016, Sint-Laurentiuskerk Poesele. Utdeling bedevaart-
vaantjes Heilige Donatus.**

*De uitdeling van bedevaartvaantjes van de donderheilige Donatus
in de St.-Laurentiuskerk van Poesele.*

Op zondag 10 juli had na de hoogmis van 9 uur de zegening plaats met de relikwie van de heilige Donatus gevolgd door de 32ste uitdeling van

bedevaartvaantjes van de donderheilige. Het vaantje van dit jaar, een gelijkbenige driehoek, werd gerealiseerd door André en Liam Bollaert. Op het vaantje staat een afbeelding van de kaft van het devotieboekje met de regels van de broederschap van de donderheilige in Poesele dat in 1906 werd uitgegeven. Er werden 48 vaantjes uitgedeeld en zo'n 30 vaantjes werden opgestuurd naar of afgehaald door verzamelaars van devotionalia. De overblijvende vaantjes werden bij het versierde beeld van de heilige ter beschikking gelegd van de geïnteresseerden.

De Poeselse Donatusbroederschap werd in 1860 opgericht bij pauselijke bulle afgeleverd door paus Pius IX. De tekst van de bulle werd als achtergrond gebruikt van het vaantje en onderaan staat het pauselijk zegel van Pius IX afgebeeld.

Met het in voege treden van een nieuw kerkenplan is het niet denkbeeldig dat het de laatste keer was dat er vaantjes van de donderheilige in Poesele werden uitgereikt.

(A.B.)

Juli 2016 – Vernieuwde erfgoedborden geplaatst in Nevele.

Het vernieuwde erfgoedbord aan de kerk van Poesele.

Tijdens de voorbije maand juli werden de bestaande erfgoedborden in Nevele herbestickerd. De tekst op de oude borden was op sommige plaatsen niet meer relevant of niet correct. Erfgoedcel Meetjesland/Comeet en Toerisme Meetjesland hadden daarom het initiatief genomen om in samenwerking met de heem- en erfgoedkringen uit het Meetjesland de teksten op de borden aan te passen en te vervangen. In Nevele gebeurde dit in samenwerking met onze kring.

MEJSEN VAN TOEN

POESELSE KERKLIJKEN IN DE 18de EEUW

Grafsteen Poesels baljuwechtpaar in 2014 vóór de restauratie van de kerk.

Bij de oprichting van onze parochiekerken ontstond overal de gewoonte om de afgestorvene een laatste rustplaats te geven in zijn parochiekerk zo dicht mogelijk 'bij de Heer'. Vermits niet alle gelovigen in het meestal te kleine gebouw konden begraven worden trachtten vooral gegoede burgers hun eeuwige zielerust af te kopen met aflaten en een plaats in de kerk, het liefst zo dicht mogelijk bij het altaar.

De afgestorvenen werden volgens de aloude christelijke traditie begraven op hun rug met het hoofd richting het westen en de voeten richting het oosten. Priesters werden begraven met een omgekeerde oriëntatie (hoofd richting het oosten en de voeten richting het westen).

Oorspronkelijk was de binnenzijde van de graven beschilderd maar veelal is deze middeleeuwse religieuze grafkunst verloren gegaan bij de bouw van een nieuwe kerk of zit alles gewoon nog onder de kerk.

De oude kerk van Poesele stond voor drie kwart van haar oppervlakte op dezelfde plaats als de huidige kerk. Ze was opgetrokken in steen en oorspronkelijk bedekt met stro. Het gebouw had een lengte van 17 meter en was 12 meter breed. Binnenin de kerk zag men twee brede gangen gedragen door pilaren. Het meubilair en de inrichting van het interieur van de kerk werd na de periode van de godsdiensttroebelen tijdens de 16de eeuw als eenvoudig beschreven. Op het einde van de 18de eeuw waren aan de kerk twee sacristieën aangebouwd.

Het kerkhof werd als droog omschreven omringd door een doornhaag en afgesloten met een houten hekken. Voor het hekken stonden lindebomen. Op het einde van de 17de eeuw werden op het kerkhof notelaars en appelbomen aangeplant. In een latere fase kwamen daar nog perelaars en kerselaars bij. De oogst werd verkocht ten voordele van de kerk-gemeenschap. Kort na 1750 werden alle fruitbomen gekapt en verwijderd¹. Toen de oude kerk van Poesele in 1850 werd afgebroken om op de grondvesten ervan een nieuwe te bouwen werden twee oude grafstenen uit het koor van de oude kerk van pastoor Marijn van Biervliet (†1518) en het baljuwechtpaar Gheerof de Ruuter en Lysbette Bultinck (†1555) ingemetseld langs de buitenkant van de oostzijde of koorzijde van de kerk. In de laatste dagen van de Eerste Wereldoorlog werd de sacristie van de pastoor, waar de grafsteen van pastoor van Biervliet was ingemetseld, zwaar beschadigd en de grafsteen vernield. De steen van baljuw de Ruuter en zijn echtgenote is er nog steeds.

¹ Bollaert A., Fruitbomen op het kerkhof van Poesele, in *Het Land van Nevele*, jg. 25 (1994), afl. 2, p. 142-144.

De kerken raakten geleidelijk aan overvol met kerklijken en door het regelmatig oplichten van de stenen voor het plaatsen van nieuwe grafstenen ontstonden verzakkingen in de vloer met als gevolg dat in de kerken een niet al te welriekende geur bleef hangen. Hier zou de uitdrukking 'rijke stinkerd' vandaan komen vermits alleen de rijksten van de parochie het zich konden permitteren zich in de kerk te laten begraven. De meeste gelovigen werden op het kerkhof rond de kerk begraven. Ook in Poesele wordt op zeker moment melding gemaakt van een verzakking van graven in de kerk. Zo ontving Geraert Verplaetse in 1762 acht schellingen '*over het opvullen en erleggen van drij ingevallen graven inde kercke deser prochie*'². Anderhalve eeuw vroeger, in 1618 ontving Adriaen Van Ackere 12 grooten van kerkmeester Niclaeys Hemelsoete '*over dat hy een graf vulde daer eene schoore moest staan*' (Kerkrekening 1616/1621).

De snelle bevolkingsaan groei tijdens de 18de eeuw en het gevaar voor besmettingen deed steeds meer stemmen opgaan om het begraven in kerk te verbieden. Een decreet van Jozef II van 26 juni 1784 maakte een einde aan dit eeuwenoud gebruik. Het begraven van vooral elite doden in om het even welk kerkgebouw of kapel werd verboden. In de steden werden geleidelijk aan de kerkhoven rond de bidplaatsen om hygiënische redenen verwijderd en vervangen door nieuwe begraafplaatsen in dunbevolkte gebieden buiten het stadscentrum.

Dankzij de publicatie van de parochieregisters van de parochie Poesele opgemaakt door genealoog Frans Neirynd in 2000 krijgen we een idee van het aantal personen dat tijdens de 18de eeuw in de Poeselse St.-Laurentiuskerk werd begraven³. We mogen ervan uitgaan dat het hier gaat over een minimumaantal vermits het niet zeker is dat de pastoor bij het invullen van zijn begrafenisregister alle begravingen in het kerkgebouw correct heeft genoteerd. De gegevens waarover we beschikken gaan ook enkel over de 18de eeuw. Over de vorige eeuwen zijn, buiten enkele toevallige vondsten, geen gegevens beschikbaar.

In totaal werden gedurende de 18de eeuw twintig personen in de kerk begraven, acht vrouwen en twaalf mannen waaronder een kind van enkele dagen oud en drie geestelijken. Vermoedelijk werd pastoor Feyerick die in

² BOLLAERT A., iets over oude grafstenen in de kerk van Poesele, *Het Land van Nevele*, jg. 17 (1986), afl. 4, p. 262/67.

³ NEIRINCK F., *POESELE Dopen 1625-1803, trouwen 1625-1803, begravenissen 1629-1803*, VVF Gent 2000.

februari 1764 te Poesele overleed ook in de kerk begraven maar dit werd niet in het overlijdensregister vermeld.

Na 1784 vinden er geen begravingen meer in de kerk plaats. Toch wilden sommige gelovigen nog zo dicht mogelijk bij het 'huis van de Heer' begraven worden. Een prachtig voorbeeld hiervan is pastoor Florentinus Raes die op 25 oktober 1790 overleed en twee dagen later begraven werd op het kerkhof voor de kerkdeur. Op vele kerkhoven is het nog zo dat de overleden pastoors een ereplaats kregen dichtbij de toegangsdeur van de kerk.

Hieronder vermelden we alfabetisch de Poeselse kerklijken uit de 18de eeuw met na hun naam, de dag van hun overlijden of begrafenis in het kerkgebouw, hun leeftijd en een korte levensbeschrijving zodat we ons een beeld kunnen vormen van wie die personen waren en wat hun functie was in de maatschappij.

BAUFFORT Joannes, begraven op 31 januari 1764, 78 jaar, aannemer van bouwwerken. Zo vinden we hem in de kerk- en parochierekeningen terug als schrijnwerker, timmerman, metser en schilder. Hij werd geboren in Lotenhulle op 21 juli 1687 en huwde op 12 januari 1712 te Poesele met Petronella Verdonck. Zij was geboren te Poesele op 3 oktober 1691 als dochter van Petrus en Maria-Anna De Buck, pachters van het Goed ten Briele. Zij overleed op 31 december 1719. Daarna hertrouwde hij met Maria De Vos. Zij overleed te Poesele op 25 mei 1771 op 83-jarige leeftijd.

Hij woonde in de Beentjesstraat rechtover de toenmalige pastorie en liet op zijn grond in 1740 (hij was toen ontslagnemend kerkmeester) een stenen kapel bouwen ter ere van Onze-Lieve-Vrouw-ter-Nood. In 1756 schenkt hij een bedrag van 25 ponden aan de kerk. Hetzelfde jaar krijgen hij en zijn echtgenote een persoonlijke plaats onder het doksaal van hun parochiekerk. In 1757 schenkt hij de kapel aan de parochie.⁴ Hij verhuisde later naar de Paepestraat juist achter de kerk. Hij was ook een tijdlang schepen van de gemeente⁵.

⁴ Deze kapel werd in mei 1940 verwoest en vervangen door de huidige kapel toegewijd aan O.L.Vrouw van Banneux.

⁵ VAN MALDEGHEM A., Kroniek van een bouwfamilie ter gelegenheid van 125 jaar bouwmaterialen Van Maldegem, *Het Land van Nevele*, jg. 25 (1994), afl. 4, p. 267.

DE CLERCQ Laurentius⁶, begraven op 10 november 1725, 72 jaar, molenaar en burgemeester van Poesele van 1692 tot 1699 en van 1710 tot 1715. Hij huwde op 30 april 1682 in Poesele met Josijntje Meire, de weduwe van de in maart 1678 overleden molenaar Pieter Braet. Uit dit huwelijk werden drie kinderen geboren: Anna Maria (°1685), Petronella (°1687) en Jacob De Clercq (°1682) die zijn vader als molenaar in Poesele zou opvolgen. Hij woonde langs de Bredeweg, nu nr. 18.

DE CLERCQ Jacobus, begraven op 14 mei 1745, 63 jaar, molenaar. Hij werd geboren te Poesele op 24 oktober 1682 als zoon van Laurentius en Josijntje Meire. Hij was gehuwd geweest met Anne-Marie Rutsaert, weduwe van Jacob Cackaert, baljuw van Oudegoede in Lotenhulle. Na het overlijden van zijn eerste echtgenote hertrouwt hij op 16 maart 1724 te Poesele met Theresia Verbauwen, dochter van Pieter en Livijne Loontjens. Zijn vader Laurentius en de moeder van de bruid traden op als getuigen. In dit huwelijk werden nog negen kinderen geboren waarvan er drie voor hun derde levensjaar zouden overlijden. In de staat van goed na zijn overlijden opgemaakt zien we dat er naast zijn echtgenote zeven wettelijke erfgenamen zijn: zes dochters waarvan er twee zijn gehuwd en één zoon Adriaen, vier jaar oud en te jong om zijn vader op te volgen. Zijn weduwe hertrouwt hetzelfde jaar nog met Gillis Meganck. Hij woonde langs de Bredeweg, nu nr. 18.

DE MULDER Maria-Magdalena, overleden op 12 juni 1778, 23 jaar. Ze werd geboren en gedoopt te Poesele in 1755 (verdere gegevens ontbreken in het doopregister) als dochter van hoefsmid Petrus De Mulder en Sara Martens. Ze huwde met Antonius Schijvens op 10 augustus 1773. Hij was geboren in Poesele op 13 oktober 1736 als zoon van Jaspert en Maria Van Hulle. Ze woonden in de Poekestraat.

DE SMET Joannes, begraven op 14 april 1763, 52 jaar, paardenboer en bij zijn overlijden schepen van Poesele. Hij was gehuwd met Anna-Judoca Tandt (zie verder) en woonde langs de huidige Bredeweg naast het Goed ten Briele richting Lotenhulle (nu Bredeweg nr. 36). Hij was afkomstig van Meigem en kwam met zijn gezin (4 kinderen) in Poesele wonen in 1745.

⁶ Zowel Laurentius als zijn zoon Jacobus De Clercq staan in het begrafenisregister van Poesele door pastoor Paulus Leyten genoteerd als 'De Klerk'.

DHONDT Isabella, begraven op 8 mei 1741, 55 jaar. Ze was de echtgenote van Lieven van Doren (zie verder) en vermoedelijk de zuster van Pieter d'Hondt (nu Oude Kerkstraat nr. 14). Ze woonde in de oude Kerkstraat (nu nr. 16).

KESTELOOT Aegidius (Gillis), begraven op 27 april 1731, 78 jaar. Hij woonde op de hoek van de Oude Kerkstraat en de Mortierstraat (nu Mortierstraat 1) en was gehuwd met M. Verbiest. Ze kwamen hier wonen in de loop van 1728. In 1729 waren ze het oudste echtpaar van Poesele. Hij was toen 76 jaar, zij 73 jaar.

LAMME Judoca, begraven op 8 april 1747, 78 jaar. De familie Lamme was een welstellende familie in Nevele (Wulfhoek) en Hansbeke. Geen verdere gegevens bekend.

LEYTEN Cornelia, begraven op 27 april 1732, 61 jaar. Ze was de zuster van pastoor Paulus Leyten en woonde bij hem in. Deze laatste hield er blijkbaar aan zich te laten omringen door familieleden. Een verwant van hem, Jan Leyten, was hier een tijdlang koster en onderwijzer en vanaf 1747 vinden we in de pastorie de minderjarigen Wilhelmina en Cornelia Leyten afkomstig uit Bladel (Noord-Brabant, Nederland). Vermoedelijk zag Cornelia Leyten het levenslicht in Netersel (nu Bladel) in de omgeving van 's Hertogenbosch in Nederland, net als haar broer Paulus. We vinden haar in de archieven van de armendis enkele keren terug als weldoenster.

LEYTEN Paulus, overleden op 26 juli 1754, 84 jaar, pastoor. Hij was afkomstig uit Netersel, diocesis 's Hertogenbosch, in de huidige Nederlandse provincie Noord-Brabant en was dorpsheer in Poesele van 1710 tot 1754. Zinspelend op zijn familienaam koos hij als lijfspreuk *'tot God leidt'*. Hij schreef enkele volkse religieuze liederen en een toneelstuk over de Heilige Laurentius dat door de Poeselse rederijkers in 1740 werd opgevoerd. In het parochieregister noteerde hij heel wat gegevens over de plaatselijke bevolking. Uit de nagelaten archiefstukken blijkt dat hij meestal onverzettelijk was als het ging over zijn parochiale inkomsten maar dat hij anderzijds zeer mild was voor de behoeftigen en zijn parochiekerk. Hij woonde in de pastorie in de Beentjesstraat (nu nr. 13).

MARTENS Petrus, overleden op 24 november 1772. Hij werd geboren te Poesele op 15 november 1772 als zoon van Lieven, afkomstig uit Sleidinge

en Anna-Maria Vereecken, afkomstig uit Wondelgem. Lieven Martens was eerst gehuwd met Maria Cornelia Van Doorne of Van Doren die op 28 september 1769 overleed (zie verder). De boreling werd de dag na zijn overlijden in het Sint-Laurentiuskoor van de kerk begraven naast zijn moeder die er vijf dagen eerder was begraven.

OST Albertus, overleden op 30 juli 1772, en begraven de volgende dag, 50 jaar, pastoor. Hij werd geboren te St.-Anna (Waasmunster) in 1722. Hij was onderpastoor in Waarschoot (1749) en Sleidinge (1760) vooraleer hij in februari 1764 te Poesele als pastoor werd aangesteld. Hij werd de dag na zijn overlijden in de kerk begraven. Hij schonk aan de kerk een bedrag van 35 ponden wisselgeld met als eeuwigdurende intentie jaarlijks een gezongen mis voor zijn zieleheil in de kerk van Poesele op te dragen. Hij woonde in de pastorie in de Beentjesstraat (nu nr. 13).

TANDT Anna Judoca, overleden op 12 februari 1775, 64 jaar. Zij was afkomstig van Meigem en was de weduwe van Joannes De Smet (zie hoger). Ze werd begraven nabij de preekstoel.

VAN ALSTEYN Petrus Severinus, begraven op 11 september 1728 in het St-Laurentiuskoor, 73 jaar, priester. Hij werd in 1655 geboren te Gent als vierde van twaalf kinderen en als eerste zoon van Charles-Louis (°1623) gehuwd op 7 december 1649 in de St.-Michielskerk te Gent met Amelberga Theresia de Kiestmaeker. Charles-Louis was griffier van het Land van Nevele sinds 17 oktober 1649. Hij was de oudste zoon van Pierre van Alstein (°1579 en †1666), baljuw van de Baronie Nevele en van de Kasselrij van de Oudburg. Twee zusters van Petrus Severinus, Maria Petronella en Maria Magdalena, werden begijntje. Een jongere broer Jean-Francois (°1666) werd advocaat bij de Raad van Vlaanderen en was hoog-baljuw van het Land van Dendermonde. Een van zijn kinderen werd genoemd naar zijn oom-priester Pierre Francois Severein van Alstein. Hij werd geestelijke in de St.-Pietersabdij in Gent. De Gentse slavenkapitein Pieter-Ignace van Alstein (°Gent 11.11.1733 †Nantes 26.12.1793) die een fortuin vergaarde met de slavenhandel was een achterneef⁷. De familie van Alstein bezat tijdens de 17de en 18de eeuw een hoevetje en verscheidene gronden in Poesele.

⁷ Everaert J., *Pierre-Ignace van Alstein Gents slavenkapitein in Nantes dienst. (1733-1793)*, Ugent, zonder jaartal.

VAN DOORNE Maria Cornelia, overleden op 28 september 1769 op 20-jarige leeftijd en begraven in het St.-Laurentiuskoor. Zij werd op 10 december 1749 geboren als dochter van Guillelmus Van Dooren en Joanna Van Hese uit de Oude Kerkstraat (nu nr. 14). Ze huwde op 24 mei 1766 met Livinus Martens uit Sleidinge (fs. Antonius en Petronella Neyt). Ze hadden een dochter Petronilla-Theresia (°26 10 1767). Livinus Martens hertrouwde kort na haar overlijden met Anna Maria Vereecken uit Wondelgem.

VAN DOREN Livinus, begraven op 1 mei 1741 op 76-jarige leeftijd, paardenboer. Hij was de zoon van Judocus en Livina Wieme en werd geboren op 28 september 1665. Hij was gehuwd met Isabella Dhondt die een week later overleed (zie hoger). Na zijn overlijden werd zijn hoeve overgenomen door zijn zoon Guillelmus. Zijn woning was aangebouwd aan de woning van Pieter Dhondt x Josyntjen Bultinck (nu Oude Kerkstraat 14 en 16).

VAN HOECKE Guillemus, overleden op 5 juni 1774 op 70-jarige leeftijd. Hij was afkomstig van Vosselare en was gehuwd met Maria-Anna Vander Plaetsen uit Poeke. Het was zijn tweede huwelijk. Het begrafenisregister vermeldt dat hij een eerste maal was gehuwd met Catharina Hanssens.

VAN PARIJS Joanna, overleden op 13 maart 1776 op 73-jarige leeftijd. Ze werd geboren te Poesele op 28 februari 1702 als dochter van Joannes en Maria Stommelinck. Ze huwde te Poesele op 22 juli 1730 met Carolus Bogaert uit Hansbeke. Deze laatste overleed te Poesele op 1 december 1777; hij was 76 jaar. Ze bewoonden het Goed ten Briele langs de Bredeweg (nu nr. 34).

VAN PARIJS Joannes, begraven op 4 januari 1733 op 75-jarige leeftijd, paardenboer en burgemeester van Poesele 1703-1710 (zijn grondgebruik in 1724 was 15 bunder 832 roeden). Hij huwde te Poesele op 28 april 1698 met Maria Stommelinck. Zijn echtgenote overleed te Poesele op 26 december 1744 in de ouderdom van 78 jaar. Ze bewoonden de hoeve naast het Goed ten Briele, richting Lotenhulle (nu Bredeweg nr. 36). Na zijn dood kwam Niclaeys Loontjens gehuwd met Petronella Stommelinck op de hoeve zijn intrek nemen. Maria Stommelinck was getuige bij dit huwelijk.

VEREECKEN Anna-Maria, overleden op 19 november 1772 en de volgende dag in de kerk begraven, 27 jaar en 8 maanden. Ze was de dochter van

Judocus en Elisabeth De Backer en de tweede echtgenote van Lieven Martens. Deze laatste was weduwnaar van Maria Cornelia Van Doorne. Anna-Maria was de moeder van Petrus Martens die enkele dagen na haar op 25 november 1772 overleed. Ze woonden in de Oude Kerkstraat (nu nr. 14). Lieven Martens verliet Poesele in 1773 samen met zijn 2-jarig zoontje Judocus-Livinus (*13.11.1770).

André Bollaert
Poesele

FELIX VAN WANSEELE, LANDVERHUIZER UIT NEVELE IN 1867

Hoe verging het de landverhuizers uit Nevele in de *Nieuwe Wereld*? Hebben ze hun *American Dream* waargemaakt? Over gewone mensen weten we weinig. Meestal moeten we ons tevreden stellen met algemene statistieken. Over Felix Van Wanseele uit Nevele weten we iets meer. Zijn levensverhaal is niet buitengewoon. Zoals hij zijn er duizenden vertrokken naar Amerika op zoek naar geluk en een beter bestaan. Zoals de meesten van zijn lotgenoten heeft hij succes én tegenspoed gekend.

Felix is geboren in Nevele op 25 juli 1842. Hij is het vierde kind uit het huwelijk van Charles Louis Van Wanseele met Eugenia Berijngier met wie hij vijf kinderen had.¹ Vader Charles was 'landsman' en woonde in de 'Zeystraet' in Nevele. De Zeistraat werd door de inwoners 'Den Hul' genoemd. Daar woonden als in een soort reservaat stropers en boeven bij elkaar in hun lage huisjes. Cyriel Buysse zou er later zijn inspiratie vinden voor zijn roman 'Schopenboer':

"De Zijstraat was een erg slecht befaamde buurt van Brakel, wijd bekend ook in 't omliggende, om de losbandigheid en degradatie van haar bewoners. Dáár leefde, in krochtige, bouwvallige, ordeloos verspreid staande hutten, midden in een onnoemelijke gemeenschap van seksen en verwantschappen, een barre bevolking van bedelaars en dieven, van wild- en struikrovers, de schande en de schrik van de gemeente. De deftige burgers en eerlijke boeren wilden hoegenaamd geen uitstaans hebben met die wijk van 't dorp, waar elke zondag in de kroegen vreselijk schandaal gepleegd en met messen gevochten werd; alleen een dronken boer- of burgerszoon zou er zich 's nachts soms wagen, op zoek naar baldadig genot in drank en lage vrouwen."

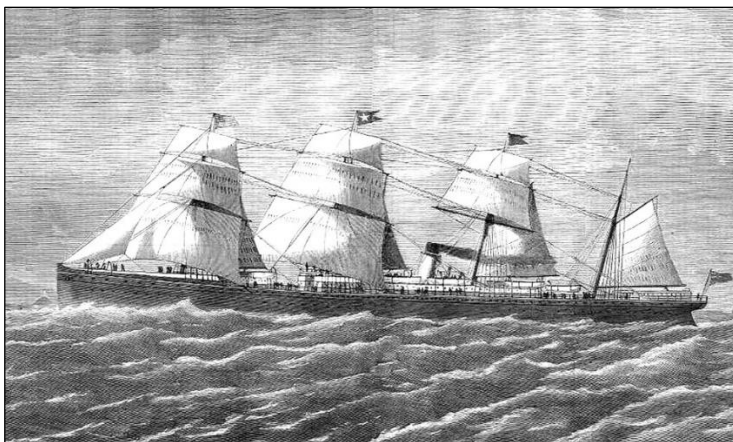
Uit 'Den Hul' zouden de volgende decennia niet minder dan 183 bewoners vertrekken naar Amerika, bijna een derde van de Nevelse landverhuizers.²

¹ Na haar dood in 1849 (Felix is dan zeven jaar oud) huwt vader Charles met de vijftien jaar jongere Maria Francesca Van de Putte uit Drongen. Uit dit tweede huwelijk worden nog vijf kinderen geboren waarvan Emile (°1854), de oudste, in 1880 ook naar Amerika (Detroit, Michigan) vertrekt.

² Stevens, A., De Nevelse emigratie naar Amerika tijdens de 19de en de 20ste eeuw, in *Het Land van Nevele*, jaargang XLVII (2016), aflevering 1, p. 13.

Felix trouwt in 1866 in Nevele met Marie Theresia Vriendt. Hij is 25 en dagloner, zij is drie jaar ouder en dienstmeid. Het is trouwen 'van moeten'. Marie Theresia is vijf maanden zwanger. Ongehuwd en zwanger, in die tijd is het een schande. Hun dochttertje Marie Leonie wordt geboren op 26 januari 1867.

Bij de geboorte van zijn dochter is Felix herbergier. We moeten ons daar niet te veel van voorstellen. Nog hetzelfde jaar vertrekt het jonge gezin naar Amerika. Dat was in 1867 niet vanzelfsprekend. De emigratiebeweging komt pas echt op gang rond 1880 en later. In Nevele piekt de emigratie tussen 1900 en 1907.³

RMS Atlantic van de White Star Line.

Over hun reis hebben we geen concrete gegevens. Mogelijk was het nog met een zeilschip. Pas vanaf 1880 zullen stoomschepen de transatlantische verbinding maken. Vermoedelijk was Antwerpen hun vertrekhaven. Maar het kan ook Le Havre of Liverpool geweest zijn. Antwerpen had vóór de komst van de Red Star Line in 1872 geen al te beste reputatie door allerlei misbruiken en de verouderde en weinig comfortabele schepen.⁴ De overtocht van de Atlantische Oceaan met een zeilschip duurde zes à acht weken.

³ Stevens, A., op. cit., p. 4.

⁴ Tom Van Mieghem, *Vlamigrant*, Davidsfonds, 2014, p. 80.

Maar het kon ook langer zijn. Men wist het niet op voorhand. Stoomschepen zullen er later twee weken over doen. Ze worden ook groter en de accommodatie voor de passagiers verbeterd. Het is een hele vooruitgang.

In New York aangekomen zullen ze vermoedelijk terecht gekomen zijn in Castle Garden op de zuidpunt van Manhattan. Dat opvangcentrum was er gekomen in 1855 door de vele klachten van emigranten die het slachtoffer werden van dieven en oplichters. Ook in Castle Garden steekt corruptie de kop op met als gevolg dat vanaf 1892 niet langer de stad New York maar de federale overheid de immigratie zal organiseren. Dat gebeurt in het Immigration Station op Ellis Island, achter Liberty Island.⁵ Felix zal Ellis Island dus niet gekend hebben.

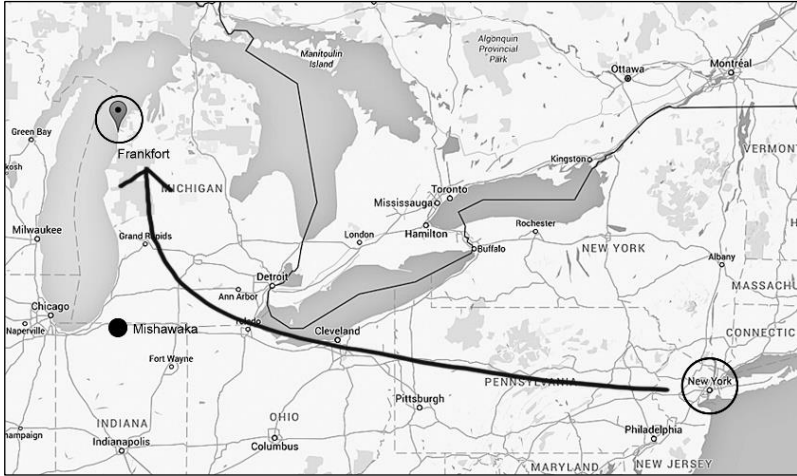
De treinreis van New York tot hun eindbestemming Crystal Lake township⁶ nabij Frankfort in het noorden van Michigan duurt nog een week. Crystal Lake als eindbestemming is een ongewone keuze. In 1867 was men in Hansbeke eerder vertrouwd met Mishawaka en South Bend (Indiana) als het Land van Belofte. Dat ligt vierhonderd km ten zuiden van Frankfort.⁷ Mogelijk was Mishawaka of South Bend hun eerste gedacht en is hun eindbestemming bijgesteld "*en cours de route*".

Het is een tijd van pioniers. De Amerikaanse secessieoorlog is net achter de rug en de belangstelling voor het noorden van Michigan is groot. De toeloop is spectaculair. Crystal Lake township, net boven Frankfort, rijst letterlijk uit de grond.

⁵ Tom Van Mieghem, op. cit., p. 85.

⁶ Een township is een 'gemeentelijke ruimte' van 6 vierkante mijl onderverdeeld in 36 secties van 1 vierkante mijl (1 mijl = 1,6 km). Een centraal gelegen sectie blijft gereserveerd voor eventuele scholen en administratiegebouwen. De meest gevraagde oppervlakte is een vierde van een sectie of quarter van 160 acres of 64,7 hectare. (bron: Tom Van Mieghem, op cit., p. 76).

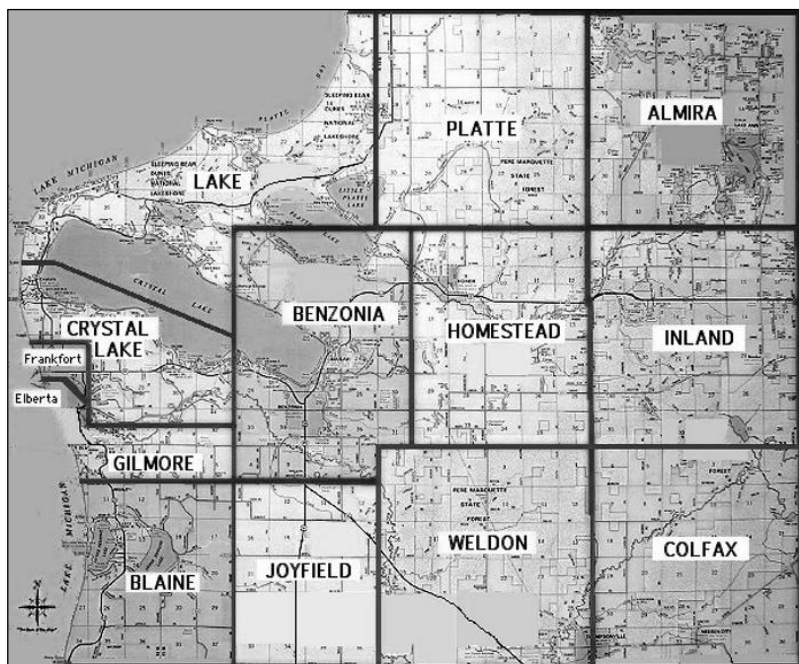
⁷ Uit Leiestam, informatieblad VVF Deinze, jaargang 11, nr 1, februari 2003, p. 430: A brief history of the South Bend – Mishawaka Indiana area. "In 1899 Mishawaka became a city and was one of the largest Belgian settlements in the U.S. One section of the city called the 'West End' has the nickname of 'Belgian Town'. Mishawaka is the home of Uniroyal a rubber manufacturer which was formerly Bal! Band, known as 'The Belgian Shoe College' and manufacturer of the famous 'Red Bal! Jets' tennis shoes.

Van New York naar Frankfort

*"In 1867 and 1868 the tide of settlers tended towards Northern Michigan and mechanics and artisans, traders and settlers, ex-soldiers and land speculators came pouring in from every quarter, and in such hurried confusion, and in such numbers that the mechanics and builders could not construct buildings or provide accommo-dations fast enough to meet the pressing demands of the hour. Not only was Frankfort being settled and built up, but the Government land throughout the county was being rapidly located and settled until, by 1869, it was difficult to find a forty acre lot in the county that was not pre-empted as a homestead or purchased for agricultural or speculative purposes. The succeeding years have been reasonably prosperous for the people of Frankfort and Crystal Lake township."*⁸

⁸ Parker, N.A., *History of Crystal Lake Township, Benzie County*. (Read before the Pioneer Association of said county, at a meeting held In Benzonia, August 15, 1895, and revised in 1897), in Michigan Pioneer and Historical Society Collections, Volume XXVIII, p. 544-559.

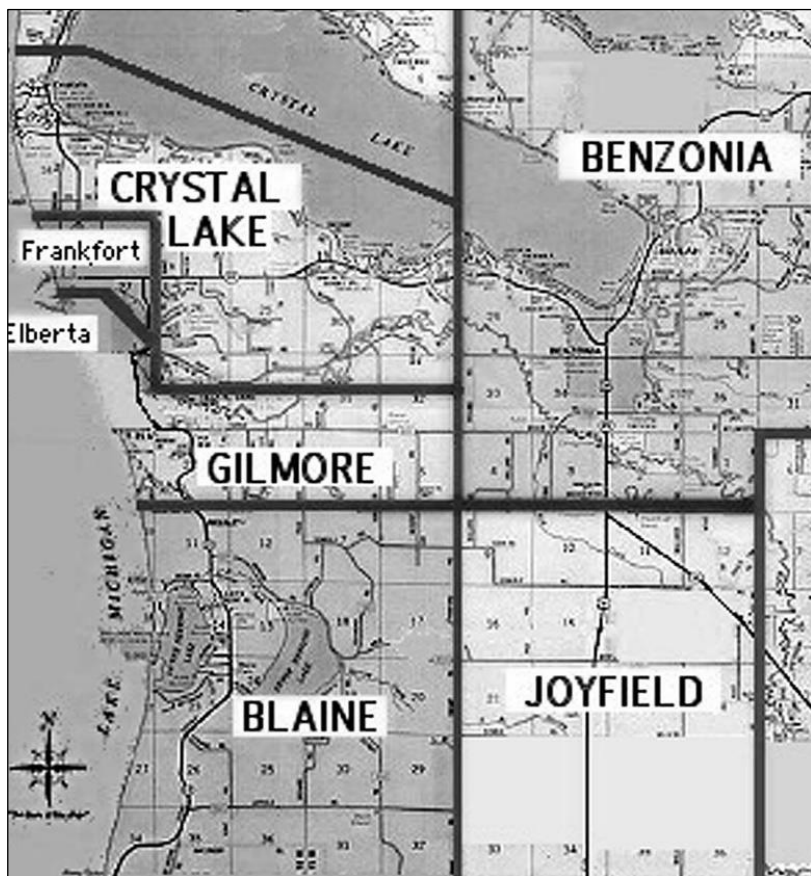

De townships van Benzie County

In vergelijking met Hansbeke in 1867 is Crystal Lake township vier keer zo groot en de bevolkingsdichtheid tien keer zo laag.⁹ Het telt nauwelijks 120 woningen. Er wonen 127 gezinnen en in het totaal 586 inwoners, bijna allemaal inwijkelingen uit het zuiden van Michigan en andere Amerikaanse staten. Er zijn weinig immigranten uit het buitenland, hoofdzakelijk Duitsers en Noren maar slechts zeven Belgen: vier vrijgezellen en het gezin Van Wansseele.¹⁰ Ze werken als arbeider in *iron works* bij de *Frankfort Furnace Company*.

⁹ Crystal Lake oppervlakte 32,5 km² Bevolkingsdichtheid 18/km². Hansbeke (1867) oppervlakte 9,84 km² bevolkingsdichtheid 214/km²

¹⁰ 1870 Federal Census Benzie County, Michigan (Crystal Lake Township).

Crystal Lake, Benzonía, Gilmore, Joyfield en Blaine township

*"In 1869 the 'Frankfort Furnace Company' (a corporation having its principal office in Detroit) had erected its smelting works in what is now South Frankfort, employing steam barges to bring iron ore from lake Superior region and carry away 'pig iron' the products from its smelting works, opened another avenue of communication to points not only on Lake Michigan, but to Detroit and Cleveland, Ohio, where a portion of said products was marketed."*¹¹

¹¹ Parker, N.A., *History of Crystal Lake Township, Benzie County*, op. cit., p. 558.

Post Office: <u>Frankfort</u>									
1	2	3	Description			7	Value of Real Estate owned		10
			4	5	6		8	9	
The name of every person whose place of abode on the first day of June, 1870, was in this family.									
Place of birth, naming State or Territory of U. S.; or the Country, if of foreign birth.									
1	17	20	Van Wansele John	28	M	Woods in Iron Works	400	100	Belgium
2			Mary	21	F	Keeping House			Belgium
3			Goethals Edward	22	M	Woods in Iron Works			Belgium
4			Leavie	3	F				Belgium
5			Van Wansele John	33	M	Woods in Iron Works			Belgium
6	18	21	Van Wansele John	25	M	Woods in Iron Works		100	N. Y.
7			Mary	17	F	Keeping House			Belgium

1870 Federal census Benzie County, Michigan
(Crystal Lake Township).

Het registreren van landverhuizers met hun vreemde namen is geen sinecure. Dat is bij Van Wanseele niet anders. Taalkundig loopt het dikwijls fout. Zo vinden we zowel *Van Wanseele* als *Vanwanseele*, *Van Wansel*, *Van Wamsal*, *Van Wanzel* en zelf *Vanwangel*. In de telling van 1870 wordt Marie Theresia gewoon *Mary*. Op hetzelfde adres woont ook de 22-jarige Belg Eduard Goethals wiens naam verwordt tot *Edward Gaathals*. Van dochtertje Marie Leonie geen spoor. Of toch, want er is ook melding van een driejarig kindje *Leavie*. Een verbastering van Leonie, veronderstellen we. O werd de *n* van Leonie alsd een *v* gelezen? *Leavie* wordt evenwel toegevoegd als *Leavie Gaathals* in plaats van *Leavie Van Wanseele*. Dat zal bij de volgende tellingen rechtgezet worden. Marie Leonie wordt dan *Mary L* of nog *Leona Mary*.

In tegenstelling tot andere dorpen is men in de streek zeer te spreken over de immigranten:

*"We have a large number of foreign-born people in Gilmore; but unlike many other towns which claim to have had trouble with their foreign element, we have always got along well with them. As a rule they are honest, hard working, industrious people, who pay their debts and taxes."*¹²

¹² Perry, John S., *Early History of Gilmore and South Frankfort*, from Michigan Pioneer and Historical Society Collections, 1901, Volume 31, p 125-130.

De huisgenoot van Felix, Eduard Goethals, wordt zelfs tot voorbeeld gesteld:

*"Another unique character among us is in the person of Edward Goethals, more commonly known as Kaiser, who came to this country in 1869 and commenced working at the Furnace. He carried the first piece of pig iron that was taken from the Furnace to the dock. He says that working at the Furnace in those days was like working on the tower of Babel, as there were people from thirteen different nations at work there; and that he remembers working one day with seven men who were all of different nationalities and could not understand a word that each other said, but worked by signs. Mr. Goethals has filled various positions of trust in town, such as constable, township treasurer, district treasurer, overseer of highways, clerk for August Coddens, the Frankfort Lumber Company and Crane Lumber Company."*¹³

Felix heeft 15 jaar gewerkt in "iron works". In 1882 worden de activiteiten van de hoogoven definitief stopgezet.

*"The furnace commenced operations in July, 1870. It was supposed to turn out forty tons of iron every twenty-four hours and burn 15,000 cords of wood yearly, causing a disbursement of \$45,000 annually. Mr. Crispen furnished the first wood. It run in good order until Mr. Fuller died when, under new management, it soon played out and was closed. The property has since passed into the hands of the Toledo & Ann Arbor railroad company and the old furnace building is used for a round house and machine shop, and the grounds for switches and a depot."*¹⁴

Tegen 1880 is het gezin Van Wanseele verhuisd van Crystal Lake naar het nabije Gilmore ten zuiden van Frankfort. Felix is 38 en heeft zich gelanceerd als landbouwer. Op de boerderij woont ook de Vlaming John Van Eck, vermoedelijk als boerenknecht. Hij heeft dezelfde leeftijd als Felix.¹⁵ Welke gewassen Felix verbouwt in Gilmore weten we niet, vermoedelijk deed hij aan fruitteelt. Over Gilmore op het einde van de 19de eeuw, vernemen we:

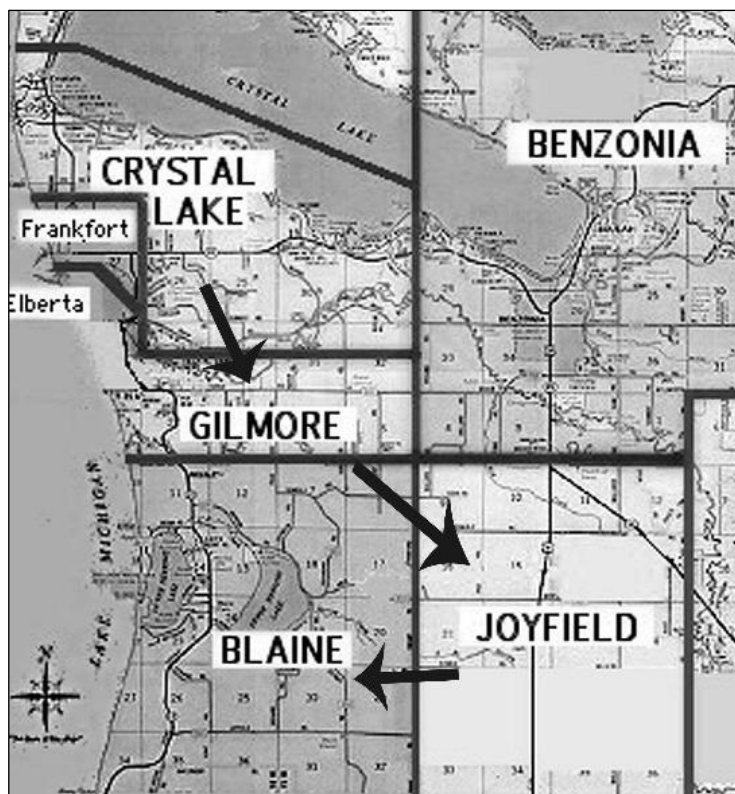
"As to the geographical surface of Gilmore, we have hills and valleys, sand and water. The high lands are well adapted to fruit raising, and there are

¹³ Perry, John S., *Early History of Gilmore and South Frankfort*, op. cit.

¹⁴ Perry, John S., *Early History of Gilmore and South Frankfort*, op. cit.

¹⁵ 1880 Federal Census Benzie County, Michigan (Gilmore Township).

some fine peach orchards in town. Our means of transportation are very good, we being able to ship both by rail and boat. Gilmore has arrived at her present history without anything very exciting ever happening within her borders.”¹⁶

Verhuistraject van Felix Van Wanseele

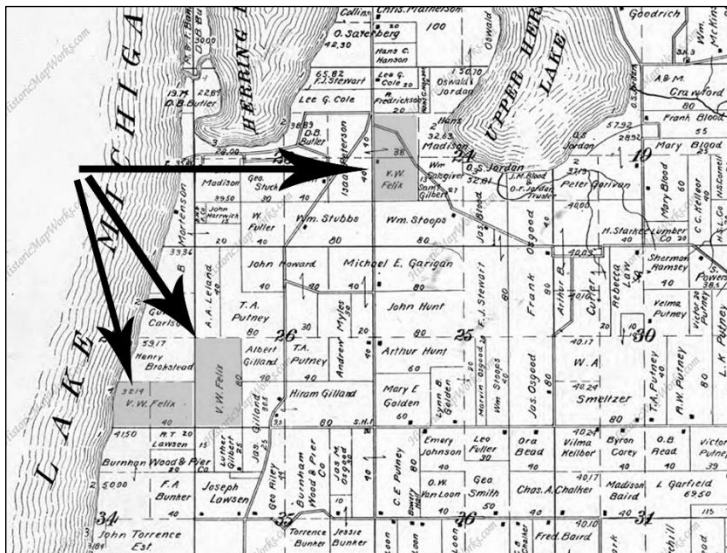
Over de periode 1890-1900 hebben we geen informatie tenzij dat het gezin vóór 1894 vier kinderen zou gehad hebben waarvan enkel het oudste, Marie Leonie, in leven is gebleven. In 1900 is Felix met zijn gezin opnieuw verhuisd,

¹⁶ Perry, John S., *Early History of Gilmore and South Frankfort*, op. cit.

nu naar Joyfield, 15 km ten zuidoosten van Gilmore.¹⁷ Hoe zag Joyfield er uit op het einde van de 19de eeuw?

*"(...) in size it is four miles wide, east and west, and five miles long, north and south, and contains twenty sections of land. It is well watered by numerous spring brooks, the soil mostly a rich, sandy loam, is high and rolling and well adapted to farming and fruit raising; it contains some of the largest and finest farms and orchards in the county. (...) The vast forest that covered the township in 1863 has mostly disappeared, and in its place we see farms with large clearings, good buildings and fine orchards. Joyfield is destined to be one of the best, if not the best, township in the county."*¹⁸

Felix is 58 en intussen genaturaliseerd Amerikaans staatsburger. Ook in Joyfield is hij landbouwer. Wat hij verbouwde weten we niet maar ook Joyfield was bekend om zijn fruitteelt.

Blaine Township

¹⁷ 1900 Federal Census Benzie County, Michigan (Joyfield Township).

¹⁸ WM. A. JOY, JOYFIELD TOWNSHIP by (from Michigan Pioneer and Historical Society Collections Volume 31 (1901) pages 146-149).

Tien jaar later (1910) is Felix met zijn vrouw opnieuw verhuisd, nu naar Blaine aan het Michiganmeer, 7 km ten westen van Joyfield. Hij is opnieuw landbouwer. Op het erf woont August Peterson, een Amerikaan van Deense oorsprong en vermoedelijk is het een inwonende knecht. De man is 72, vier jaar ouder dan Felix. Blaine wordt hun laatste verblijfplaats. Felix is uiteindelijk eigenaar geworden van drie stukken landbouwgrond van 38, 40 en 80 acres. In totaal 64 hectare grond. In Oost-Vlaanderen is 90% van de landbouwbedrijven kleiner dan 10 hectare. Meer dan de helft telt zelfs geen halve hectare¹⁹. Niet slecht 'geboerd' voor een boerenknecht uit Nevele.

PLACE OF DEATH		STATE OF MICHIGAN	
County <u>Benzie</u>		Department of State—Division of Vital Statistics	
Township <u>Blaine</u>		CERTIFICATE OF DEATH	
Village or City _____		Registered No. <u>1</u>	
(No. _____ St. _____ Ward _____)		(If death occurred in a hospital or institution give its name, location of street and number.)	
FULL NAME <u>Felix Van Wanssele</u>			
PERSONAL AND STATISTICAL PARTICULARS		MEDICAL CERTIFICATE OF DEATH	
1 SEX <u>Male</u>	2 COLOR OR RACE <u>white</u>	3 BUILD, COMPLEXION, HAIR, EYES, TENDENCIES (True to the word)	4 DATE OF DEATH <u>April 13, 1917</u>
5 DATE OF BIRTH <u>March 1st, 1842</u>	6 AGE <u>75</u>	7 OCCUPATION <u>Farmer at Home</u>	8 I HEREBY CERTIFY, That I attended deceased from <u>April 3rd, 1917</u> , to <u>April 13, 1917</u> , that I last saw him alive on <u>April 10th, 1917</u> , and that death occurred, on the date stated above, at <u>10³⁰ P.M.</u>
9 BIRTHPLACE (State or country) <u>Belgium</u>	10 NAME OF FATHER <u>Chas Van Wanssele</u>	11 BIRTHPLACE OF FATHER (State or country) <u>Belgium</u>	12 CAUSE OF DEATH <u>acute alcoholic gastritis, complicated with atrophic cirrhosis of the liver</u>
13 NAME OF MOTHER <u>Julia Brajeu</u>	14 BIRTHPLACE OF MOTHER (State or country) <u>Belgium</u>	15 THE ABOVE IS TRUE TO THE BEST OF MY KNOWLEDGE (Informant) <u>May J Van Wanssele</u> (Address) <u>Arcadia Mich</u>	16 PLACE OF BURIAL OR REMOVAL <u>Blaine Mich</u>
17 THE ABOVE IS TRUE TO THE BEST OF MY KNOWLEDGE (Informant) <u>May J Van Wanssele</u> (Address) <u>Arcadia Mich</u>		18 DATE OF BURIAL <u>April 14, 1917</u>	
19 THE ABOVE IS TRUE TO THE BEST OF MY KNOWLEDGE (Informant) <u>May J Van Wanssele</u> (Address) <u>Arcadia Mich</u>		20 ADDRESS <u>Frankfort Mich</u>	

Felix Van Wanssele death certificate 1917

¹⁹ Stynen, A., *Boer vindt land, Vlaamse migranten en Noord-Amerika*, 2014, Davidsfonds, p. 24.

Felix overlijdt op 23 april 1917, bijna 75 jaar oud. De doodsoorzaak is *acute alcoholic gastritis, complicated with atrophic cirrhosis of the liver*. Een levercirrose als gevolg van chronisch alcoholmisbruik. Het werpt een schaduw op zijn succes als landbouwer. Nog hetzelfde jaar, op 29 december, overlijdt ook zijn vrouw Marie Theresia aan een jarenlange hartkwaal. Zij is 78 geworden.

Wat weten we verder over het gezin? Hun enige dochter Marie Leonie huwt in 1885 met de zes jaar oudere Henry Van Colen, Belg van geboorte maar niet afkomstig uit Nevele. Hij vertrekt pas naar Amerika in 1882 toen hij al 20 was.

Vijf jaar later - in 1900 - woont het jonge echtpaar in Manistee langs het Michiganmeer op circa 45 km van Blaine. Henry is hoefsmid. Ze zullen negen kinderen hebben. De eerste vijf worden geboren in Manistee. In 1910 verhuizen ze naar Blaine in de buurt van de ouders van Marie Leonie, en beginnen ook met een boerderij. Henry is dan 51 en genaturaliseerd Amerikaans staatsburger, Marie Leonie is 43. In Blaine worden hun vier laatste kinderen geboren. De oudste zoon, Felix, is 20 en werkt samen met zijn vader op de boerderij. Twee jaar later, in 1912, overlijdt hij. We kennen de omstandigheden niet maar het moet een tragische gebeurtenis geweest zijn.

Nog in hetzelfde jaar van de dood van haar ouders (1917) komt het tot een scheiding. Marie Leonie is 52 en blijft alleen op de boerderij met de vijf jongste kinderen. Zoon Frank (25) is gehuwd en houdt vermoedelijk de boerderij draaiende.

Over de verdere lotgevallen van de familie Van Colen-Van Wanseele weten we weinig. Marie Leonie overlijdt op 12 januari 1938 in Blaine op de leeftijd van 70 jaar. Ze heeft er 28 jaar gewoond en is er nooit weggeweest. Haar zoon Frank zal vijfentwintig jaar later overlijden (1963) op 69-jarige leeftijd. In Blaine Township Cemetery staat vandaag nog een grafsteen als verweesde getuige van een geschiedenis die begon in Nevele bij Felix en Marie Theresia Van Wanseele en eindigt in Blaine (Michigan) met hun dochter Marie Leonie Van Wanseele, ondanks haar scheiding voor eeuwig verenigd met haar man Henry.

Grafsteen Henry Van Colen en Marie Leonie Van Wanseele

Luc Van Wanseele, Ekeren

Geraadpleegde werken

- Dauw, Adhemar, Emigratie naar Noord-Amerika, in *Het Land van Nevele*, jaargang IX (1978), aflevering afl. 3, p 113 – 140.
- Musschoot, Dirk, *Wij gaan naar Amerika, het verhaal van de Vlaamse landverhuizers*, Tielt, 2014, 255 p.
- Parker, N.A., *History of Crystal Lake Township, Benzie County*. (Read before the Pioneer Association of said county, at a meeting held In Benzonia, August 15, 1895, and revised in 1897), in Michigan Pioneer and Historical Society Collections ,Volume XXVIII, p. 544-559.
- Perry, John S., *Early History of Gilmore and South Frankfort*, from Michigan Pioneer and Historical Society Collections, 1901, Volume 31, p. 125-130.
- Stevens, A., De Nevelse migratie naar Amerika tijdens de 19de en de 20ste eeuw, in *Het Land van Nevele*, jaargang XLVII (2016), aflevering 1, p. 3-45.
- Stynen, Andreas (Red), *Boer vindt land, Vlaamse migranten en Noord-Amerika*, 2014, Davidsfonds, 239 p.
- Van Mieghem, Tom, *Vlamigrant, Over migratie van Vlamingen vroeger en nu*, 2014, Davidsfonds, 207 p.

NASCHRIFT BIJ

FELIX VAN WANSEEELE, LANDVERHUIZER UIT NEVELE IN 1867

Na het lezen van het artikel van Luc Van Wanseele is het voor mij nogmaals duidelijk dat het onderzoek naar de de emigratie zeker niet is afgerond. Tijdens mijn opzoekingen vond ik de Nevelse emigrant **Emiel Van Wanseele**, terwijl Luc Van Wanseele het heeft over **Felix Van Wanseele**. En het blijkt niet over dezelfde familie te gaan.

Emiel Van Wanseele, °Nevele 7 april 1881, zoon van Ivo Van Wanseele en Marie Irma Van Dorpe, is als landbouwwerkman uit Veldeken 4 Nevele naar Amerika vertrokken . Als vertrekdatum staat vermeld 8 april 1910 en dit zonder verdere gegevens.¹

De heer Luc Van Wanseele heeft het over **Felix Van Wanseele** die getrouwd was met **Maria Theresia Vriendt**.

We vinden de familie terug in het bevolkingsregister van Nevele, opgemaakt in 1866:

Felix Van Wanseele, °Nevele 25 september 1842, woonde in het Dorp, Kortemunstraat nr. 9 en staat er vermeld als herbergier, daghuurman. Hij is de zoon van landbouwer Karel Ludovicus Van Wanseele en Eugenia Beryngier. Hij was gehuwd met Marie Theresia Vriendt, vleeshouster en dochter van Franciscus Vriendt en Theresia Cocquyt.

Hun dochtertje Marie Leonie Van Wanseele werd te Nevele geboren op 26 januari 1867. De bevolkingsregisters vermelden echter niet dat het gezin naar Amerika is uitgeweken. Daarom danken we de heer Luc Van Wanseele voor zijn gegevens waardoor we de verdere levensweg van die familie kunnen opmaken.

¹ GAN, Bevolkingsregister Nevele, 1901-1910.

Verdere gegevens over Maria Theresia Vriendt

Maria Theresia Vriendt was de jongste telg uit het tweede huwelijk van Joannes Franciscus De Vriendt (Vriendt) met Theresia Cocquyt. We vinden Joannes Franciscus Vriendt terug als wever, landbouwer, landsman in het bevolkingsregister van Merendree van 1825 op de wijk Overpoeke nr. 29 en later in het bevolkingsregister van Nevele van 1856 in de Wulfhoek 22 en Wulfhoekstraat nr. 16. Zoals blijkt uit de geboorteplaats van zijn kinderen is Joannes Franciscus De Vriendt één van de vele landbouwkrachten die om den brode van hofstede naar hofstede trok om daar tijdelijk tewerk gesteld te worden.

Zie hierbij de gegevens van dit gezin:

Joannes Franciscus De Vriendt (Vriendt), °Merendree 6 februari 1790, zv. Franciscus en Caus Anna Maria, †Nevele 22 september 1858? Hij huwde een eerste keer te Merendree op 24 november 1817 met Francisca De Vlieger, °Merendree 1 april 1791, dv. Francies en De Vreese Maria Catherina ,spinster, †Merendree 15 augustus 1818.

Uit dit huwelijk is als enig kind geboren Joannes Francies Vriendt, °Merendree 12 augustus 1818, zv. Joannes Francies en Francisca De Vlieger, †Merendree 11 november 1818 (6 m.).

Joannes Franciscus De Vriendt (Vriendt), °Merendree 6 februari 1790, zv. Franciscus en Caus Anna Maria, †Nevele 22 september 1858, trouwde een tweede keer te Merendree op 17 juli 1821 met Theresia Cocquyt, °Merendree 19 november 1794, spinster, †Nevele 8 oktober 1862.

Kinderen:

Rosalia Vriendt, °Merendree 5 mei 1822, dv. Francies en Therese Cocquyt.
Petrus Vriendt, °Merendree 13 januari 1824, zv. Francies en Therese Cocquyt, †Nevele 5-8-1850.

Sophie Vriendt, °Merendree ca. 1824 (tweeling??), dv. Francies en Therese Cocquyt.

Bernardus Vriendt, °Merendree 8 september 1825, dv. (zoon van??) Francies en Therese Cocquyt.

Sophia Vriendt, °Merendree 21 februari 1828, dv. Francies en Therese Cocquyt.

Regina Vriendt, °Merendree 24 januari 1830, dv. Francies en Therese Cocquyt.

Leo Vriendt, °Drongen 24 december 1831, zv. Francies Therese Cocquyt.

Virginie Vriendt, °Merendree ca 1833, dv. Francies en Therese Cocquyt.

Ursula De Vriendt, °Drongen 3 maart 1834, dv. Francies en Therese Cocquyt.

Paulina De Vriendt, °Drongen 20 februari 1836, dv. Francies en Therese Cocquyt.

Marie Therese, °Nevele 21 september 1839, dv. Francies en Therese Cocquyt.

André Stevens

Landegem

STATEN VAN GOED VAN DE HEERLIJKHEID HET POEKSE TE NEVELE

De heerlijkheid van het Poekse te Nevele, vroeger gespeld als ‘Poucksche’ of ‘Poucxsche’, was een kleine heerlijkheid, gehouden van het leenhof van de baronie Poeke, en gelegen op Nevele, Meigem en Vosselare. Eerder (1982) verscheen in dit tijdschrift al een bijdrage van A. Janssens over deze heerlijkheid, een jaar later gevolgd door een analyse van zes boedelbeschrijvingen uit het archief van deze heerlijkheid, waarbij de auteurs vooral de volkshuisraad aangetroffen in die inboedels behandelden.¹ In laatstgenoemd artikel werden de genealogische gegevens, vermeld in de aanhef van de boedelbeschrijvingen, slechts zeer summier beschreven. Enkel de naam van de overledene, datum van overlijden, en naam van de ouders werden overgenomen. De namen van de echtgenoten, kinderen, voogden of andere persoons- of familiale gegevens werden niet vermeld. De focus van het artikel lag immers op de volkshuisraad uit vroegere eeuwen. Bij nazicht van de inventarissen die naderhand werden gemaakt van de staten van goed van de baronie Nevele, bleek dat de staten van goed van het Poekse te Nevele daarin niet waren opgenomen. Logisch uiteraard, want deze heerlijkheid viel buiten de jurisdictie van het land van Nevele. Ook elders werden die staten van goed niet in een of andere inventaris bewerkt of opgenomen en zo is er een kleine lacune ontstaan in de publicatie van staten van goed van Nevele, een euvel waaraan ik met deze bijdrage wil verhelpen.

De staten van goed of boedelbeschrijvingen van het Poekse te Nevele bevinden zich in een register van wettelijke passeringen van deze heerlijkheid, bewaard in het archief van de Baronie Nevele.² Hierna volgt een korte synthese van de voornaamste genealogische gegevens van die staten van goed, aangetroffen in dat register. Alle personen zijn overleden te Nevele.

1 A. JANSSENS, *De heerlijkheid Het Poucksche binnen Nevele*, in: Land van Nevele, XIII (14982), nr. 2, p. 106-108. A. JANSSENS & J. LUYSSAERT, *Volkshuisraad in Nevele*, in: Land van Nevele XIV (1983), nr. 2, p. 85-93. Beide artikels zijn online raadpleegbaar en downloadbaar op de website van de heemkundige kring Land van Nevele (www.landvannevele.com).

2 RAG, Baronie Nevele (AR 126), nr. 2251.

folio 14 verso

3 feb. 1761

Joosijntien VAN LAECKE fa Chaerle en Pieternelle WIEME †15 nov. 1760.

H: Joseph STEYAERT fs Pieter en Joanne DE SMET.

sterfhuis te verdelen tussen hem houder en Joannes VAN LAECKE oom causa uxoris en deelvoogd over Joannes 9 j en Philipe Jacobus *beth* 6 md.

Gronden van erven, tijdens huwelijk verworven, te Nevele. Hofstedeke bij de Meerbeke. Gekocht van Augustinus Francies VAN HULLE heere van Poucsche op 27 feb. 1758.

folio 43 recto

21 dec. 1762

Pieternelle DE BAETS fa Pieter en Joosyntien VAN ROOVILLE †aug. 1762.

H: Francois COEN fs Lieven en Pieternelle DE WEIRT.

V: Joseph DE BAETS oom materneel.

K: Catharina Pieternelle 5 ½ j, enig kind ("*synde in twyffel of het kindt daer de overledene van bevrucht was naer syn moeder geleeft heeft ofte niet*").

Huis te Nevele, gekocht op 31 juli 1760.

folio 57 verso

20 feb. 1765

Isabelle BAETSLE fa Geeraert bij Jacquemijntjen VAN DAMME, tevoren weduwe van Pieter MORTIER, †1763.

Te verdelen tussen Geeraert MORTIER nog jongman ouder dan 25 j, *sijn selfs*, en Joannes BAETSLE als maternelen oom en deelvoogd benevens de interventie van Jan MORTIER als oom en VP ten sterfhuize van Pieter MORTIER, over:

Anne Marie 22 j, Francies 21 j, Joannes 19 j en Livinus 16 j.

Meer kommen dan baten. Geeraert Morthier is lang ziek geweest. Hij heeft met de vier wezen wel gedeeld in de erfenis van hun grootmoeder paterneel Isabella DE VEIJ.

folio 72 verso

6 mei 1766

Joannes LOOTENS fs Joos †11 jan. 1766.

H: Marie DE BACKER fa Jans.

K: Livijne DE BACKER (sic) beth dan 25 jaer *haer selfs vrouwe*, Isabelle geh. Philippe VAN RENTERGHEM, Pietronelle geh. Joannes VERVAL en Pieter DE VOET kozijn en deelvoogd paterneel over Francies LOOTENS, 24 j - hun 4 kinderen = 4 eerste staeken; ten lesten Joannes CORNELIS vader en voogd over Joannes CORNELIS gewonnen bij Philippine LOOTENS ook dochter van de overleden in zijn eerste huwelijk bij Pieternelle VAN MALDEGHEM = 5de staeke.

folio 76 verso 3 sept. 1766

Livijne VERBEKE fa Adriaen †14 april 1766.

H: Guilliame DE LOOF fs Laureyns.

K: Joannes, Pieternelle, Pieter, Marie, Carel, Marie Jacobe – alle zes *bij ghetijde aude hun selfs*; Martinus 23 j; de achtergelaten wezen van Laureijns DE LOOF – samen 8 hoirs.

V: Lieven SAELENS, oom.

folio 85 verso 29 sept. 1767

Joanne BEKAERT fa Jan en Judoca SCHAMP †18 juli 1767.

H: Joannes DESEIJN fs Jans.

V: Jacobus SCHAUWBROUCK fs Jans en Judoca SCHAMP voorseyt.

K: Joseph 8 j en Basilius 2 j.

Huis gebouwd te Nevele op 40 roeden grond, gekocht van Joannes MARTENS op 27 april 1762.

folio 124 recto 14 maart 1774

Joanne Catharine VAN GANSBEKE fa Frans en Marie VAN HEE †okt. 1773.

H: Gillis CLAEIJS fs Jan.

V: Pieter VAN GANSBEKE, oom mateneel.

K: Jan Baptiste 8 j, Pieter 4 j en Marie 1 ½ j.

Zeker en borge over de hauder: Bauduijn CLAEIJS tot Merendree.

folio 134 recto 27 feb. 1776

Joseph STEIJAERT fs Pieter †1 mei 1775 .

H: Joanne Catharine CNUDE fa Guilliame.

K: Pieter 11 j, Emanuel 10 j, Marie Theresia 13 j, Marie Joanne 7 j, Carolina 5 j, Isabella 2 j en Fictoria 5 maand.

V: Joannes MESTAGH oom.

Gronden van de overledene: hofstede te Nevele.

folio 164 recto 15 april 1777

Marie Rosa Dorothea DE VOS fa Carel et Josyne VANDER PIETE †20.9.1776.

H: Guille VAN COMPOSTELLE fs Pieter en Magdalena SLOCK.

Joannes Bap.ta en Joanne BELSENS alsmede Pieter DE BRABANDER geh.

Marie Theresia BELSENS alle drie kinderen uit het eerste huwelijk van de overledene met Abraham BELSENS.

Sieur Philippe Anthone DE VOS oom materneel en deelvoogd over Philippe Anthone 20 j, Jacobus 18 j, Carel 16 j, Francisca 14 j en Marie Anne 11 j – kinderen uit dit huwelijk.

Leengoederen van de overledene tijdens haar eerste huwelijk verworven, schuldig te laten volgen aan Joannes Baptiste BELSENS als *hoir feodael*: de helft van een huis en erve in de stede van Nevel (de wederhelft komt toe aan Regina Pieternelle BELSENS fa Abraham x (1) Isabelle MARTENS).

Gronden van erven van *shauders* zijde: zaailand te Nevele, huis op de molenkouter te Nevele.

folio 179 recto 20 nov. 1797

Jacobus LIBBRECHT fs Jacobus en Elisabeth VAN DEN BORRE †25 aug. 1776.
H. Judoca GYSELINCK fa Gillis et Joanne HAUTTEMAN.

V. Joannes LIBBRECHT tot Vichte, oom.

K: Marie Judoca 21 j, Regina 19 j, Isabelle Caroline 16 j, Colleta 12 j, Marie Magdalene 9 j en Jacobus.

Tijdens huwelijk is een partij land te Meigem verkocht, *haer zijde haudend* goed.

Tijdens huwelijk gekocht: oliewindmolen te Nevele, heerlijkheid Poucksche, palend ten noorden aan de Tieltshe heirweg.

folio 225 verso 13 april 1784

Joannes MORTIER fs Christiaan en Isabelle DE VEIJ †jan. 1782.

alsmede van Livyne DE MUYNCK fa Guilliame, zijn huisvrouw, †1 nov. 1781.

K: Guilliame ontrent 25 j, Emanuel 20 j, by dien nog minderjarig presenterende de voorschreven twee kinderen *hun selfs* deze staat aan.

Lieven MORTIER en Mattheus WIEME voogden.

In totaal dus 11 staten van goed, of bijna dubbel zoveel als aangehaald in het artikel uit 1983. Het moet gezegd dat in enkele gevallen de roerende bezittingen al na prijsie bij openbare verkoop waren verkocht en dus niet meer beschreven werden in de staat van goed. Bij de lezing van de familienamen konden twee verbeteringen worden aangebracht (De Vos i.p.v. Dever, 1776, en De Veij i.p.v. Derry, 1781), maar ik ben wel nog onzeker over de juiste lectuur van de naam Van Rooville (1762), waarover uitsluitel zal moet komen door onderzoek van de parochieregisters.

Op 27 maart 1734 legde Ignatius Jacobus Van Damme rekening af als baljuw en ontvanger van heerlijke renten en rechten van de heerlijkheid van het Poekse te Nevele, alsook van de heerlijkheid van het Ruddersche te Zomergem. Hij wordt datzelfde jaar, voor 17 december 1734, opgevolgd door Carel Van Hulle uit Zomergem, een man die in veel Meetjeslandse heerlijkheden (Zomergem, Oostwinkel, Ronsele, Vinderhoute, enz.) actief was, meestal als griffier of ontvanger. Een niet onbelangrijk gegeven, want zo valt te verklaren dat het oud archief van Zomergem ook een document bevat over de heerlijkheid van het Poekse te Nevele, meer bepaald een renteboek toebehorend aan jonkheer Frans Bertelle, zoon van Horatio Bertelli, die het leen gekocht had van Joanna Van Le weduwe van jonkheer Joos van Steengracht. In het renteboek staan de ontvangsten genoteerd van een penningrente, die elk jaar te Bamis vervalt, en een korenrente die elk jaar op Lichtmis wordt geïnd. Oudst vermelde (1707) baljuw en ontvanger is Jacques De Bucq. Naast het Poekse en het Ruddersche wordt ook een heerlijkheid Tercaene genoemd.³

Merkwaardig, maar niet echt verrassend, is de aanwezigheid van drie staten van goed van het Poekse te Nevele in dit renteboek, dat overigens heel wat andere akten bevat dan de titel doet vermoeden, zoals bv. leendenombrementen, klachten, verkopen en andere wettelijke passeringen. Het betreft een kopie van staten van goed, die hierboven al werden genoteerd, nl.

29-09-1767. Joanne Bekaert †18 juli 1767,

03-12-1766. Livijne Verbeke †8 april 1766,

06-05-1766. Joannes Lootens †11-01-1766,

in die, omgekeerd chronologische, volgorde, in een boek zonder paginanummering.

Het renteboek bevat ook enkele verzoekschriften van voogden inzake weesgoederen, alsook enkele voogdijsstellingen.

3 RAG, Zomergem (AR), nr. 302. De heerlijkheid Tercaene of Tercanne kan ik niet met zekerheid localiseren. Er bestond een heerlijkheid Ter Canne op Kortrijk-Buiten en Marke, maar dit moet nog verder onderzocht worden. Het renteboek vermeldt als heren van het Poekse te Nevele nog jonkheer (Philippe) Pally fs Charles, heer van Fontoy (1734).

03-09-1766. Lieven SAELENS legt de eed af als voogd van de twee kinderen van Livijne VERBEKE bij Guillaume DE LOOF fs Laureyns en stelt zich zeker en borg over Guillaume DE LOOF.

21-12-1762. Pieter COEN fs Lieven tot Nevele stelt zich borg over zijn broer Frans ten sterfhuize van Pieternelle B DE BAETS.

25-02-1766. Pieter VOET legt de eed af als voogd over de wezen van Jan LOOTENS.

06-05-1766. Pieter VOET stelt zich borg.

Ronny Debbaut, Gent

Herkomst afbeeldingen

Art in Flanders vzw: 16

André Bollaert: 66, 68, 73, 76, 77, 79

Stefaan De Groote: 5, 18

Alex Dhondt: 48,54

Denis Pieters: 74, 75

Publicatieproject Egmont-Horn: 67

Jaak Van Baelen: 35-47, 49, 56-63

Luc Van Wanzeele: 89, 100

Open Monumentendag 2016: Poesele in de kijker

PROGRAMMA

Opengestelde monumenten:

1) **Sint-Laurentiuskerk**, Poeseledorp 1a

Open van 10:00 tot 12:00 u en van 14:00 tot 18:00 u

Kinderzoektocht in en rond de kerk. Wie onthult de raadsels van de kerk? Iedereen heeft prijs.

Het Louis Lovaertorgel wordt bespeeld – uitleg over het orgel op het doksaal

Tentoonstelling : Poesele kerk, vroeger en nu.

Ontdek de zolders van de kerk met Monumentenwacht Oost-Vlaanderen.

Bestijg de 55 treden, wandel op de loopbrug en krijg een uniek zicht op de gewelven en de levenslijn van de Sint-Laurentiuskerk. Opgelet, enkel via reservatie op www.landvannevele.com

De gidsbeurten duren ongeveer 30 minuten en beginnen vanaf 10u15. Per gidsbeurt worden 15 personen toegelaten.

2) **Het oude gemeentehuis**, Bredeweg 4

Open van 10:00 tot 12:00 u en van 14:00 tot 18:00 u.

Tentoonstelling over het vroegere gemeentebestuur en de vroegere bewoners met een retrospectieve van fotograaf Jerome Van Waetermeulen.

3) **De oude pastorie**, Beentjesstraat 13

Open van 10:00 tot 12:00 u en van 15:00 tot 18:00 u

Tentoonstelling: Poesele in oude kaarten

Activiteiten :

- bewegwijzerde fietstocht van zo'n 18 km met gratis brochure
- gidsbeurten in alle monumenten